
**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

ВИПУСК 97

(ЧАСТИНА І)

КИЇВ – 2011

Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць.
Випуск 97. Частина I (у двох частинах).

К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Інститут міжнародних відносин, 2011. – 163 с.

У збірнику представлені матеріали круглого стола «Шляхи досягнення європейських стандартів в економічній та соціальній сферах України», який відбувся 21 жовтня 2010 року в Інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка за сприяння Всеукраїнської громадської організації «Українська асоціація економістів-міжнародників» та Академії наук вищої школи України.

Редакційна колегія:

Копійка В.В.,	д-р політ. наук, проф. (головний редактор);
Вергун В. А.,	д-р екон. наук, проф.;
Дайнеко В. В.,	канд. філол. наук, проф.;
Денисов В. Н.,	д-р юрид. наук, проф.;
Довгерт А. С.,	д-р юрид. наук, проф., член-кор. АПрН України;
Кисіль В. І.,	д-р юрид. наук, проф.;
Коппель О. А.,	д-р істор. наук, проф.;
Крижанівський В. П.,	д-р істор. наук, проф.;
Крушинський В. Ю.,	д-р політ. наук, проф.;
Макаренко Є. А.,	д-р політ. наук, проф.;
Манжола В. А.,	д-р істор. наук, проф.;
Матвієнко В. М.,	д-р істор. наук, проф.;
Муравйов В. І.,	д-р юрид. наук, проф.;
Пахомов Ю. М.,	д-р екон. наук, проф., академік НАН України;
Перепелиця Г. М.,	д-р політ. наук, проф.;
Пирожков С. І.,	д-р екон. наук, проф., академік НАН України;
Пузанов І. І.,	д-р екон. наук, проф.;
Рижков М. М.,	д-р політ. наук, проф.;
Рогач О. І.,	д-р екон. наук, проф.;
Скороход Ю. С.,	д-р політ. наук, проф.;
Філіпенко А. С.,	д-р екон. наук, проф.;
Фурса С. Я.,	д-р юрид. наук, проф.;
Шемшученко Ю. С.,	д-р юрид. наук, проф., академік НАН України;
Циганов С. А.,	д-р екон. наук, проф.;
Шнирков О. І.,	д-р. екон. наук, проф. (заст. головного редактора).

Відповідальний редактор: **Римська Т.Ю.**

Адреса редакційної колегії: 04119, Київ, вул. Мельникова, 36/1,
Інститут міжнародних відносин; тел. 481-44-14.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, імен власних та інших відомостей.

УДК 339.9

Андрійчук В.Г.,* Хрупов Є.В.**

**ПРАГМАТИЧНА ДЕКЛАРАТИВНІСТЬ
ІДЕНТИФІКАЦІЇ УКРАЇНОЮ ЄВРОПЕЙСЬКИХ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СТАНДАРТІВ:
РЕАЛЬНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ І МЕХАНІЗМИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ДОСЯГНЕННЯ**

Зважаючи на євроінтеграційну спрямованість зовнішнього курсу нашої держави, видається вельми важливим і необхідним відслідковування та оцінка наявних причин і ускладнень щодо впровадження у вітчизняну практику соціальних стандартів та гарантій, які відповідали б європейським аналогам. Адже утвердження сучасних європейських стандартів якості життя визначалось одним із шляхів побудови в Україні соціально-орієнтованої ринкової економіки європейського типу ще у Посланні Президента України до Верховної Ради «Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002 – 2011 роки».

Однак здійснювані з цього часу і донині заходи України на шляху до європейського співтовариства засвідчили, що серйозною перешкодою у проведенні успішної та ефективної євроінтеграційної політики виступають зокрема і складні соціальні проблеми, пов'язані з неадаптованістю України до впровадження розвиненої системи соціального захисту та соціальних стандартів країн Європейського Союзу. Водночас викликає занепокоєння в соціумі застосування в нашій країні моделі розвитку, яка, закріплюючи значну нерівність у можливостях доступу до благ та ресурсів суспільства, спричиняє глибоку соціальну диференціацію та збереження значних масштабів бідності.

Як відомо, відповідно до прийнятих в Україні Законів та нормативно-правових актів, основним соціальним стандартом є прожитковий мінімум, який застосовується для загальної оцінки рівня життя населення в Україні і є основою для реалізації та розроблення окремих державних соціальних програм. Його величина використовується також для визначення кількості бідного населення й обчислення рівня мінімальної заробітної плати для працюючого населення. Тому то цей показник привертає до себе увагу науковців та практиків.

При цьому в Україні прожитковий мінімум визначається нормативним методом за фактичною вартістю спожитих товарів і послуг, що входять у споживчий кошик, на відміну від статистичного, який (як правило, застосовується переважно країнами з високим рівнем доходів громадян) передбачає встановлення прожиткового мінімуму за доходами 10-20% найменш забезпечених категорій громадян.

Вважається, що оскільки інформація про доходи, що необхідна для розрахунків статистичним методом, значно запізнюється (на рік і більше), то нормативний метод забезпечує більшу оперативність. Хоча щодо достовірності вихідних базисних даних, які

* доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік Академії Наук Вищої Школи України, завідувач кафедри світового господарства і міжнародної економічної інтеграції Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі

** аспірант Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі

беруться для визначення прожиткового мінімуму, мають місце суттєві розбіжності. Та й хіба, при нинішньому рівні комп'ютерно-інформаційної оснащеності, може бути аргументом неоперативність в наданні необхідних достовірних вихідних базисних даних?

Результати аналізу даних, наведених в таблиці 1 засвідчують, що в 2010 році розмір мінімальної заробітної плати кореспондує (маючи відхилення на 5,3 – 5,4 %) з розміром прожиткового мінімуму для працездатних осіб (починаючи з 1 жовтня ці показники становлять 907 грн.), хоча відповідно до вимог Європейської соціальної хартії (частково ратифікованою Україною) мінімальна заробітна плата повинна в 2,5 рази перевищувати прожитковий мінімум.

Тому то мають рацію фахівці, які стверджують, що нинішнє співвідношення цих соціальних стандартів в Україні слід трактувати як офіційне визнання владою факту, що працездатні громадяни не живуть на заробітну плату. Отже, одним із суттєвих недоліків вітчизняної системи соціальних стандартів є ігнорування необхідності витрат, зумовлених наявністю у працівника сім'ї, утриманців, розширення платності послуг у сфері медицини та освіти. І нинішній рівень прожиткового мінімуму в Україні по суті забезпечує лише фізіологічне виживання – животіння людини.

Таблиця 1
Соціальні виплати у країнах Європи у 2009 р., % до ВВП

Бельгія	26,7	Італія	25,2	Великобританія	26,8
Данія	28,8	Люксембург	21	Ісландія	19,5
ФРН	29,5	Нідерланди	27,4	Норвегія	25,4
Греція	26,4	Австрія	28,7	Швейцарія	28,7
Іспанія	20,1	Португалія	22,7	Словаччина	20
Франція	29,7	Фінляндія	25,2	Словенія	26,6
Ірландія	14,1	Швеція	32,3	Україна	9,36

Аналіз існуючого соціально-економічного стану в країні засвідчує, що мінімальна заробітна плата на нинішній час не виконує роль соціального стандарту оплати праці, а реально є лише технічним нормативом для розрахунку заробітної плати у бюджетній сфері відповідно до можливостей видаткової частини бюджету. Однак мінімальна заробітна плата не може зводитись до встановленого прожиткового мінімуму, саме це зумовлює необхідність перетворення мінімальної зарплати в дійсно мінімальну соціальну гарантію для працюючого населення. Власне такий підхід і повинен стати, як стверджують фахівці одним із елементів державної політики, спрямованої на боротьбу з бідністю та надання особам, які працюють за наймом, необхідного соціального захисту щодо мінімально допустимих рівнів оплати праці.

Як зазначалось, переважна більшість соціальних виплат в Україні ув'язана з розміром прожиткового мінімуму, тоді як у країнах-членах Європейського Союзу вони виплачуються з урахуванням попереднього заробітку стандартного отримувача, яким є чоловік з дружиною та двома дітьми. При цьому важливо зазначити, що розмір соціальної допомоги, на наше переконання, не може бути нижчим за визначену відсоткову частку від загального попереднього заробітку кваліфікованого (якщо допомога залежить від стажу та заробітку) та некваліфікованого (якщо допомога визначається на основі мінімальної фіксованої ставки) працівника та суми сімейних допомог.

Якщо ж проаналізувати видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення, то, як засвідчують дані, наведені в таблиці 2, частка соціальних виплат в обсязі ВВП України порівняно менша: у 1,5 рази, ніж в Ірландії; у 2,1 – 2,2, рази ніж аналогічних показник у таких країнах Європи як Ісландія, Іспанія, Португалія, Словаччина; у 2,7 – 3,2 рази ніж в Словенії, Норвегії, Фінляндії, Бельгії, Данії, Австрії, Нідерландах, Великобританії, Швеїцарії, Франції та у 3,5 рази менше, ніж у Швеції.

До речі, у версії Програми економічних реформ України на 2010 – 2014 роки, запропонованій Комітетом з економічних реформ при Президентові України для обговорення зазначається, що соціальна підтримка населення (яка здійснюється у трьох основних формах – соціальних пільг, соціальної допомоги і субсидій) є надмірно складною і непрозорою. Водночас акцентується увага, що лише 56,8% бідних (згідно з критерієм прожиткового мінімуму) отримують якийсь вид соціальної підтримки.

Таблиця 2
Величина окремих соціальних показників в Україні у 2010 році, грн.

Показник	з 1 січня	з 1 квітня	з 1 липня	з 1 жовтня	з 1 грудня
Прожитковий мінімум, (в т.ч: на 1 особу в розрахунку на місяць)	825	839	843	861	875
діти віком до 6 років	755	767	771	787	799
діти віком від 6 до 18 років	901	917	921	941	957
працездатні особи	869	884	888	907	922
особи, які втратили працездатність	695	706	709	723	734
Мінімальна заробітна плата	869	884	888	907	922

При цьому вказується, що розподіл державних соціальних трансферів є несправедливим, оскільки менше 23% від їх загальної суми потрапляють до бідних, а решта коштів, що становлять майже 17 млрд. грн. (тобто близько 6% доходів бюджету) надаються небідному населенню. Адже надання більшості видів допомоги проводиться без врахування рівня доходів і власності, наявної у розпорядженні одержувачів допомоги. Як один із важливих заходів, передбачуваних у зазначеній Програмі, що стосуються соціальної сфери при проведенні реформи, визначається посилення адресного характеру надання соціальної підтримки наряду з підвищенням ефективності управлінських рішень в системі підтримки населення й запровадженням стимулів ефективного використання ресурсів соціальної допомоги.

Безумовно, наведення належного порядку, шляхом забезпечення об'єктивних, прозорих критеріїв, встановлення розмірів соціальних виплат та посилення моніторингового контролю за витрачанням призначених для них коштів слід визнати одним із першочергових і невідкладних завдань і заходів, які повинні бути вжиті на державному рівні.

Відверто кажучи, запроваджена в Україні протягом минулих 19 років модель ринкової трансформації, що проводилася під девізом - «Спочатку реформування економіки, а потім вирішення завдань соціального плану» фактично не містила необхідної соціальної спрямованості. Соціальні проблеми знаходили і продовжують знаходити місце у передвборних гаслах і власне, ними й завершувались. В реальній практичній реалізації такий

підхід трансформування економіки країни виявився не тільки помилковим, як це, до речі, було визнано ще в п.6 «Концептуальних засад стратегії економічного та соціального розвитку України», що міститься у Посланні Президента України до Верховної Ради України, але і глибоко деструктивним. Адже фактично реформи здійснювалися ціною соціальних втрат, оскільки в чималій мірі було демонтовано навіть ті соціальні цінності, які свого часу були запозичені західними країнами та інтегровані в сучасні цивілізаційні процеси. Відтак такі, з дозволу сказати, реформи не сприяли досягненню мети трансформаційного процесу, яка полягала у становленні середнього класу як основного носія демократії, соціальної і політичної стабільності в суспільстві та забезпеченні адаптованої до ринкової економіки соціальної інфраструктури. Отже, не сприяли подоланню бідності, глибокого матеріального розшарування населення, що набагато перевищує відповідні показники європейських країн і не сприяє утвердженню в суспільстві надійної соціальної та політичної стабільності.

Безперечно, в нинішніх умовах, наповнених глобальними викликами посткризового світу, Україна постала перед необхідністю вирішення соціальної проблеми, враховуючи наявні бюджетні і загально ресурсні обмеження та доконечну потребу активного сприяння входженню країни в когорту конкурентоздатних соціальних держав з високою якістю та рівнем життя.

В цьому контексті повинні бути забезпечені рівні можливості як для самореалізації особистості у суспільстві, так і базові соціальні гарантії (стандарти) і життєво важливі інтереси всіх верств населення.

Власне, зміна парадигми і підходів у подальшому суспільному розвитку шляхом зростання капіталізації людського потенціалу, зміцнення соціальної інфраструктури, що формуватиме високоінтелектуальний кадровий потенціал соціуму, забезпечуватиме перетворення соціальної політики у важливий чинник становлення конкурентоздатної вітчизняної економіки. Яка, в свою чергу, спроможна буде забезпечувати на належному рівні соціальні потреби.

Відтак назріла невідкладна необхідність проведення суцільної інвентаризації та соціальної експертизи законодавчих актів, що стосуються соціальної сфери. З метою як оцінки їх дії, так і визначення й чіткого закріплення джерел фінансування (бюджетні кошти різних рівнів, кошти соціального страхування, солідарного державно-приватного фінансування чи альтернативних джерел).

Тобто, повинна бути на законодавчому рівні закріплена чітка і повна відповідальність між передбаченими для виконання функціями і необхідними для їх здійснення ресурсами. В цьому зв'язку, на наш погляд, заслуговує схвальної підтримки пропозиція спеціалістів Національного інституту стратегічних досліджень щодо потреби опрацювання й прийняття відповідного рамкового Закону «Про соціальну політику України». Де було б конкретизовано як напрями державної соціальної політики на етапі становлення, розподіл сфер відповідальності органів державної влади, місцевого самоврядування та самоорганізації громадян за проведення соціальної політики, так і питання, що належать до сумісного ведення на засадах державно-приватного партнерства. А також були б чітко окреслені засади фінансового, кадрового, наукового, інформаційного, правового та організаційно-технологічного забезпечення соціальної політики.

Щодо напрямів і механізмів, які забезпечували б наближення та ідентифікування вітчизняних стандартів у соціальній сфері з аналогічного профілю європейськими соціальними стандартами, то тут передусім необхідне пріоритетне спрямування державних соціальних видатків на збереження системоутворювальних елементів соціальної сфери,

забезпечення гарантій конституційних прав громадян, збереження потенціалу для розвитку соціальної сфери в майбутньому. На що цілком резонно, на наш погляд, звертається особлива увага науковців НІСД.

В числі основних напрямів вирішення проблеми впорядкування системи соціального захисту громадян України зумовлюється також необхідність радикального підвищення якості та ефективності надання послуг соціальної сфери шляхом диверсифікації постачальників послуг та вдосконалення механізмів розміщення і реалізації замовлень на їх надання при збереженні за державою функцій забезпечення мінімальних соціальних стандартів.

Разом з тим, з метою реалізації курсу на досягнення в Україні європейських стандартів життя і послуг соціальної сфери, повинна акцентуватися увага на необхідності приведення у відповідність з міжнародними стандартами (нормами) вітчизняних соціальних стандартів, зокрема тих, що стосується питань оплати праці, загальнообов'язкового державного страхування, надання соціальної допомоги, пенсійного забезпечення.

При цьому повинна обумовлюватися важливість встановлення обов'язкових для дотримання при розробленні програм соціально-економічного розвитку науково обґрунтованих державних соціальних стандартів і нормативів, диференційованих за соціально-демографічними ознаками підходу й забезпечення прозорості та громадського контролю при їх визначення та застосуванні.

При цьому механізм модернізації соціальної сфери (оскільки близько $\frac{3}{4}$ виробничих підприємств країни належить приватному сектору) повинен базуватися на поєднанні зусиль і ресурсів держави, бізнесу і суспільства. А основними економічними моделями практичного втілення цього механізму, як зазначають науковці секції суспільних і гуманітарних наук НАН України у Національній доповіді, могло б стати приватно-державне партнерство, фандрайзинг, корпоративно-соціальна відповідальність, благодійні фонди, венчурна благодійність, спонсорство і волонтерство.

Для реалізації цих моделей повинні бути створені належні законодавчі умови, визначені пріоритети реформування та їх послідовність. Законодавчо закріплено порядок, яким передбачалося, що коли бізнес інвестує в соціальні проекти, то він повинен мати, крім соціальної відповідальності, також і підвищення нематеріальних активів у вигляді покращення іміджу та ділової репутації. Звичайно, важливіше значення у розвитку взаємодії повинно відводитися пільгам в оподаткуванні бізнесу при фінансуванні соціальних проектів.

В зв'язку з наявною розбіжністю між понятійно-змістовою сутністю термінології європейських соціальних стандартів і показників, що властиві вітчизняній соціальній сфері, потребує відповідного ідентифікаційного приведення соціальних стандартів України до загальноєвропейського змістового наповнення. Адже в Україні сама сутність прожиткового мінімуму лишається поки що неоднозначною і врешті незрозумілою: чи це дійсно є мінімальний розмір споживання, який можна вважати межею бідності, чи це все ж таки раціональні норми споживання?

Отже, передусім слід визначитися з ідеологією прожиткового мінімуму та його призначення й оновити методологію його розрахунку, забезпечивши при цьому спрощення методики, орієнтацію на сучасні стандарти споживання й передбачення синхронного коригування прожиткового мінімуму відповідно до змін у структурі споживання населення, цін на товари і послуги.

Неймовірно вражаючим є розшарування суспільства, спричинене концентрацією капіталу, з одного боку, і зубожінням великої частки населення України – з іншого (за оцін-

ками фахівців, від 75% до 78,8% населення знаходиться на межі бідності). Передусім це зумовлено за рахунок значного зростання вартості життя, оскільки за минулі 20 років вартість життя номінально підвищилася у 15-20 разів, а заробітна плата працюючих у сфері матеріального виробництва – у 10-12.

Нині вже йдеться про виживання переважаючої більшості населення.

Чиновничий люд закидає, що мовляв, продуктивність праці в Україні у 4 рази нижча за європейську, але резонно виникає запитання: а чому ж в такому разі зарплата нижча в 20 разів? Все-таки слід визнати, що корінна причина криється в тому, що в собівартості вітчизняної продукції зарплата складає лише 7-8% в той час, коли в Європі її рівень в собівартості продукції становить 40-50%. До речі, за оцінками експертів Credit Suisse, з 2000 до 2010 року в цілому особистий добробут усіх жителів планети зріс більш як на 40% .

Хочеться вірити, що проголошені Президентом України у зверненні до громадян країни з нагоди відзначення Міжнародного дня боротьби з бідністю (в якому він, нагадуючи, повторив виголошене у вересні 2010 року під час саміту на 65-й сесії Генеральної Асамблеї ООН) запевнення міжнародній громадськості, що Україна виконає взяті нею зобов'язання щодо досягнення до 2015 року Цілей розвитку Тисячоліття (однією з яких є подолання бідності) реально здійсняться.

УДК 339.92

Будкін В.С.*

СОЦІАЛЬНО - ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКТОР У СИСТЕМІ СТАВЛЕННЯ ЄС ДО УКРАЇНИ

Соціально – економічні аспекти є одним із важливих факторів оцінки Європейським Союзом можливостей встановлення відносин із своїми партнерами, в тому числі й стосовно статусу асоціації та прийняття до складу ЄС. Це проявлялося на всіх етапах розвитку цього інтеграційного утворення – першими членами його попередника - ЄЕС були саме найбільш економічно розвинуті європейські країни, а на останній хвилі приєднання спочатку право на вступ було надано державам із більш високими економічними показниками (Словенія, Чеська Республіка, Польща тощо) й лише потім було вирішене питання про входження Болгарії та Румунії із їх економічним відставанням від вищезазначеної групи країн. Необхідно, однак, відзначити, що соціально – економічні показники виступають лише одним із засадничих мотивів політики ЄС по відношенню до партнерів, не менше значення мають гео економічні та геополітичні фактори. Так, рішення про укладання в першій половині 90 – х років минулого століття Європейських угод про асоціацію із всією групою держав Центральної Європи та Прибалтики із чітким визначенням наступної можливості їх вступу до ЄС мало на меті остаточно заблокувати вплив на цей регіон Росії як нащадка Радянського Союзу. І взагалі при всіх тактичних змінах стосовно політики розширення незмінно залишається прихильність до моделі « концентричних кіл », яка розрахована на створення компактного загальноєвропейського господарсько – політичного комплексу - в цьому сенсі більш сприятливі перспективи на входження до нього мають Албанія, Хорватія та інші пост – югославські республіки порівняно із державами поза межами такого комплексу, в тому числі й з Україною.

Разом з тим необхідно чітко розрізнити два поняття – входження до Європейського Союзу та входження до загальноєвропейського економічного простору, до якого належать й такі високорозвинені нечлени ЄС, як Швейцарія, Норвегія тощо. Для України на сучасному етапі її існування основним практичним завданням є саме суттєве підвищення соціально – економічних показників, наближення правового та господарського механізму до європейських параметрів для того, щоб ліквідувати об'єктивно існуючий бар'єр на шляху до рівноправної, хоча й неформальної участі в функціонуванні загального європейського економічного простору.

Необхідно підкреслити , що за показниками свого економічного розвитку на сучасному етапі Україна не може претендувати на рівноправне входження до цього простору. За нашими підрахунками згідно даних Світового економічного форуму у 2009 році валовий внутрішній продукт на душу населення складав в середньому по Європейському Союзу 31800 доларів, в тому числі такий же показник по 12 країнах останнього приєднання до цього інтеграційного об'єднання – 15211 доларів. Серед цих країн найбільш високі показники були продемонстровані Кіпром (29620 доларів), Словенією (24417 доларів) та Мальтою (19111 доларів). Серед наведених у рейтингу Світової доповіді про конкурентоздатність 139 країн Україна займала у 2009 році 96 місце із 2542 доларами ВВП на

* доктор економічних наук, професор Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України

душу населення. Це означає, що даний показник складав 8,0% від середнього рівня по ЄС та 16,7% від рівня нових членів цього угруповання. По відношенню до трьох наведених вище країн рівень ВВП на душу населення досягав лише 8,6% стосовно Кіпру, 10,4% стосовно Словенії та 13,3% стосовно Мальти. Навіть по відношенню до найменш економічно розвинених країн останньої хвилі вступу до ЄС Україна має значний перепад – ВВП на душу українського населення складав порівняно із Болгарією (6223 долари – найнижчий показник у ЄС та серед його 12 нових членів) всього 40,8%, Румунією (7542 долари) – 33,7% та Литвою (11172 долари на душу населення) – 22,8%. Саме високі показники дозволили Норвегії (79085 доларів на душу населення, або у 31,1 раза вище, ніж в Україні) та Швейцарії (67560 доларів та у 26,6 разів вище відповідно) практично входити до спільного європейського господарського простору без формальної участі в Європейському Союзі¹.

Наведені вище показники є однією із основних причин стриманого до останнього часу ставлення більшості країн ЄС щодо якісної перебудови системи відносин із Україною. Зараз керівництво країни ставить питання про збереження євроінтеграційного курсу, заміну застарілої й не відповідаючої сучасним реаліям Угоди про партнерство і співробітництво 1994 року на документ більш високого рівня взаємодії – угоду про асоціацію між ЄС та Україною. Така угода, зокрема, за аналогом Європейських угод з державами Центральної Європи та Прибалтики першої половини 90 – х років минулого століття містить такий важливий елемент інтенсифікації співробітництва, як створення зони вільної торгівлі між ЄС та Україною. Ще у зазначеному документі 1994 року було передбачено розпочати у 1998 році «переговори про створення зони вільної торгівлі»², але реально такі переговори почалися лише у середині 2010 року. Як заявив В.Янукович після зустрічі президентів України та Європейської Комісії, «нам потрібна така зона вільної торгівлі, яка б враховувала існуючі реалії економічного розвитку сторін, була вигідна як європейським, так і українським виробникам, а головне – забезпечила реальну економічну інтеграцію України до ЄС»³.

Поряд із суто соціально – економічними не на користь України діють й інші фактори. Під час візиту до нашої країни у 1992 році тодішній міністр закордонних справ Польщі К.Скубишевський обгрунтував неможливість вступу України до ЄС тим, що вона завелика й «перевантажить човен» цієї організації. Про недоцільність прийняття до ЄС України як великої країни із низькими економічними показниками у 2008 році писала газета «Таймс». У вересні 2010 року Верховний представник Єврокомісії з питань загальної зовнішньої політики та політики безпеки К.Ештон взагалі заявила, що за її думкою Україна вже не має бажання приєднатися до ЄС, а представниця цієї ж комісії А.Філоте заперечила можливість підписання угоди про асоціацію на черговому саміті ЄС – Україна у листопаді 2010 року.

Є, однак, й певні зрушення у позиціях окремих членів ЄС стосовно цих проблем. Виходячи із сукупності власних геополітичних та геоекономічних інтересів, активізували свою підтримку крокам ЄС назустріч Україні деякі нові його члени, насамперед, Польща та прибалтійські держави. Показова зміна відношення до євроінтеграційних зусиль України у керівних колах такого провідного члена ЄС, як Німеччина. Під час візиту президента В.Януковича до цієї країни у вересні 2010 року канцлер ФРН А.Меркель сформулювала свою позицію таким чином: «Ми бажали б, щоб за рахунок підписання угоди про асоціацію України з ЄС була зміцнена позиція української сторони».

¹ GDP per capita. The Global Competitiveness Report 2010 – 2011, P.362. 2010 World Economic Forum.

² Угода про партнерство та співробітництво. К., Делегація Єврокомісії в Україні, 1995, с.11.

³ Йдемо на взаємні поступки // Урядовий кур'єр, 15 вересня 2010.

*Заблоцька Р.О.**

ЄДИНИЙ РИНОК ПОСЛУГ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Серед країн ОЕСР, сектор послуг став найзначнішим фактором зростання продуктивності та створення додаткових робочих місць; цей сектор оцінювався десь приблизно у дві третини додаткової вартості загального валового прибутку та зайнятості. Роль послуг в національній економіці є навіть важливішою за інші серед багатьох країн Європи.

Для економіки країн Європейського Союзу торгівля послугами має виключне важливе значення. Сектор послуг є найбільшим сектором господарської діяльності в країнах єврозоні. На сьогоднішній день він становив 58% від всієї бізнес-діяльності, 68% від повної зайнятості і дві третини від загального випуску продукції. Через його розмір, темп зростання та інтеграцію з іншими сферами економіки, сектор послуг чинить значний вплив на економіку ЄС, а добре функціонуючий сектор послуг впливає на подальше економічне зростання. Встановлено, що сектор послуг відстав від інших секторів європейської економіки, коли справа доходить до створення єдиного ринку в Євросоюзі.

Потоки торгівлі послугами в межах внутрішнього ринку країн ЄС все ще є відносно малими у порівнянні із торгівлею товарами. Статистика платіжного балансу показує, що експорт послуг все ще представлений тільки в одній п'ятій від загального внутрішнього ринку ЄС. Але торгові потоки, показані в балансі платежів, не включають послуги, які реалізуються через іноземні представництва. Враховуючи це, Ж. Карсенти оцінює частку торгівлі послугами близько 40% від загального ринку торгівлі, решта представлена торгівлею товарами, яка все ще залишається відносно низькою у порівнянні із великою часткою випуску продукції. Більшість експорту послуг знаходяться у сфері туризму, яка здебільшого управляється природними силами ринку, а ніж регулюється. Внутрішня торгівля ЄС індивідуальними послугами є незначною. У бізнес-послугах картина більш змішана серед країн ЄС. Нідерланди, Великобританія і у меншій мірі Іспанія мають значну орієнтацію на експорт в даному секторі, тоді як ринок бізнес послуг у Франції, Німеччині та Італії виявляється швидше орієнтованим на внутрішній ринок. Ймовірно, це пов'язано з регуляторною політикою даної сфери.

Ринок послуг значно чутливіший до міжкордонних бар'єрів в межах внутрішнього ринку, ніж ринок товарів, оскільки надання послуг часто вимагає представництво постачальника послуг в країні, де вони надаються. Через складну природу ринку послуг та необхідність у високій кваліфікації постачальника послуг, діяльність бізнес-структур з надання послуг часто регулюється значно складнішими правилами, що контролюють весь процес надання послуг, ніж у випадку із ринком товарів. Обов'язкові регулювання, комбіновані із відсутністю прозорого регулювання на національному і місцевому рівнях, роблять сферу експорту послуг складною.

В 2002 р. з метою прискорення створення єдиного ринку послуг в країнах ЄС, Європейська Комісія провела усесторонній аналіз бар'єрів, що перешкоджають внутрішньо регіональній торгівлі послугами. Комісія виявила, що багато компаній знаходять заснування

* доктор економічних наук, доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

представництва в інших країнах-членах важким або навіть неможливим. Існують приклади компаній, яким легше було відкрити дочірнє підприємство в деяких нових країнах-членах ЄС, ніж в постійних п'ятнадцяти. Більшість компаній все ще "думають на національному рівні" і часто не розглядають можливість розвитку поза межами держави, навіть якщо їхні послуги не розробляються виключно для місцевого ринку і могли б потенційно бути експортовані.

Вищезазначений звіт Європейської Комісії доводить, що усунення недоліків та покращення нормативної бази є вкрай важливим для розвитку ринку послуг в контексті спільного ринку. Обов'язкові та різні нормативи в країнах-членах ЄС в результаті призводять до значних витрат - таких як, наприклад, юридична допомога, переклад та зміна бізнес-моделі компаній, які беруть участь в транскордонній діяльності. Для малого та середнього бізнесу, які є головними суб'єктами сфери послуг, ця ситуація навіть є більш проблематичною, оскільки ці компанії не можуть дозволити додаткове навантаження на свій бюджет, яке необхідне для розширення своєї діяльності за кордоном. Неможливість використання однакової бізнес-моделі у всіх країнах-членах ЄС перешкоджає компаніям скористатися перевагами економіки масштабу та ускладнює конкуренцію. За відсутності міжнародної конкуренції компанії не відчувають ринкового тиску та не мають стимулу для нововведень. Результатом може стати надлишкова потреба в капіталі або робочій силі, або ж обидва чинника, що призведе до ситуації, коли прибутки і/або заробітна плата та на решті кінцеві ціни на послуги будуть більшими, ніж вони були б за умов конкуренції.

Можливість вільного функціонування ринку послуг була основною тезою Лісабонського Самміту. Головним інструментом в даному руслі є „Директива надання послуг на внутрішньому ринку” (надалі директива послуг), яка була внесена на розгляд Комісією 13 січня 2004 р.

Директива послуг бере за основу Статті 43 і 48 Договору про заснування ЄС, що передбачають "свободу заснування представництв", і Статтю 49 стосовно "свободи надання послуг в межах Співдружності". Але на практиці ці принципи зустрічають ряд перепон. Судові рішення тільки впливають на індивідуальні порушення Пакту ЄС виключно щодо однієї країни-члена ЄС. Директива послуг має на меті розповсюдити цю діяльність на практиці в межах всього Союзу і зробити її доступною не тільки через прецедентне право. Вона не розглядає деякі сфери - такі, як фінансові послуги, транспорт та телекомунікації, які вже регулюються іншими нормативними актами Співдружності. Послуги, що виконуються Державою і без сумніву є частиною її соціальних, культурних, освітніх і судових функцій та не містять у собі елемент винагороди, також виключаються зі сфери дії запропонованої директиви. Загалом послуги, що регулюються запропонованим документом, становлять 50% економічної діяльності в ЄС.

Директива містить два головні елементи:

- 1) свобода заснування бізнесу в іншій країні-члені;
- 2) вільна торгівля послугами між державами-членами.

Свобода заснування представництв

З метою усунення перепон на шляху вільного заснування представництв Директива послуг передбачає певні принципи, які мають бути дотримані в системах видачі дозволів на ведення діяльності з надання послуг, заборону певних обмежуючих правових вимог та зобов'язання оцінки відповідності інших конкретних правових вимог. Директива містить чорний список правил, що не є сумісними з даним документом, і сірий список правил, що можуть бути такими. Директива послуг також передбачає створення єдиних

інформаційних пунктів країнами-членами ЄС і вимагає, щоб держави забезпечили вільний доступ до відповідної інформації. Це означає, що фінська компанія, яка планує відкрити магазин в Італії, може звернутися до фінської влади і отримати короткий огляд італійських законів та інформацію, необхідну для відкриття магазину в Італії. Окрім того, директива має на меті покращити співпрацю між органами влади щодо діяльності компаній, які порушили закон, наприклад, інформація стосовно медичних працівників, які практикували на незаконних підставах, має бути розповсюджена в інші країни-члени ЄС.

Свобода вільного переміщення

З метою усунення перешкод на шляху вільного переміщення послуг запропонований документ передбачає принцип країни походження, який означає, що постачальник послуг підпорядковується законам тільки тієї країни, в якій він зареєстрован. Тим не менш важливо зазначити, що принцип країни походження не анулює директиву Відкомандированих працівників (ДВП), яка стверджує, що тимчасові працівники за кордоном підпадають під дію законодавства приймаючої країни, якщо справа стосується всіх умов зайнятості, включаючи мінімальну заробітну плату, відпустку, медичне страхування та колективні договори, які були поширені на цілий сектор.

Принцип країни походження супроводжується рядом обмежень, які можуть бути загальними, тимчасовими або застосованими на індивідуальній основі. Серед інших існує загальне обмеження на поштові послуги та забезпечення електроенергією, газом і водою, обмеження щодо специфічних вимог, що застосовуються в тих державах-членах, де надання послуг пов'язано з певними характеристиками місцевості, їхнє існування є необхідним для підтримки суспільної безпеки та охорони здоров'я чи захисту навколишнього середовища.

Очікувані вигоди від директиви послуг.

Потенційні вигоди від інтеграції ринків послуг поділяються на дві великі категорії:

- *Ефект покращення добробуту громадян, пов'язаний зі встановленням цін на рівні країн виробників.* Значна різниця між рівнями цін у країнах Єврозони свідчить про те, що широкий спектр діяльності, де можливе отримання економічних переваг, залишився невикористаним.

- *Тенденція до швидшого економічного зростання.* Збільшення продуктивності праці у секторі надання послуг в Єврозоні було незначним у порівнянні з міжнародним. Різниця є помітною у сфері бізнес-послуг, де вочевидь ринкові умови обтяжують нешвидке зростання економічної ефективності. Інтеграція ринків послуг могла б стимулювати зростання шляхом економії на масштабах виробництва, більш ефективного використання конкурентних переваг та покращення розміщення ресурсів.

Європарламент у листопаді 2006 р. остаточно схвалив директиву, яка полегшить компаніям сфери послуг ведення бізнесу в інших країнах. Реальна лібералізація європейського ринку послуг почалася наприкінці 2009 р., три роки потрібно було на те, щоб забезпечити виконання директиви на національному рівні, але фінансова криза уповільнила реалізацію основних положень директиви.

Запропонована директива послуг спричинить помітне зростання - до третини - транс-кордонної торгівлі та інвестиційної діяльності, яка є значно обмеженою через різноманітність законодавств країн. Зростання випуску продукції в межах ЄС може бути значним у

відповідності до цілей Лісабонського Самміту, якщо доступність бізнес-послуг і накопичення знань збільшуватиметься шляхом покращення регуляторної політики, глибокої інтеграції ринків послуг та більшого впливу процесу поширення технологій. У будь-якому випадку прийняття Директиви послуг є важливим кроком у напрямку реалізації ідеї формування спільного ринку послуг.

УДК 339.727

Кістерський Л.Л.*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

В країнах ЄС у сфері соціальних послуг останнім часом відбуваються зміни, викликані новими потребами та соціально-економічними проблемами, що вплинуло на державне фінансування цих послуг. В умовах, коли необхідні послуги стають більш комплексними та складними, необхідність формування чіткої орієнтованості на користувача з метою розширення його можливостей та забезпечення доступу до соціальних прав, також відіграє важливу роль у цьому процесі. В Україні соціальна система потребує суттєвого реформування, оскільки недостатньо структурована та розпорошена по різних державних установах [1].

Соціальна система в Україні постійно розвивалася, однак в сучасних умовах вона потребує радикальних змін, оскільки постійне збільшення частки бюджетних витрат на соціальні потреби без економічного росту призвело до загрозливого бюджетного дефіциту та неконтрольованого зростання державного боргу. В постановах Кабінету Міністрів відмічалась необхідність впорядкування соціальної сфери та підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів [2]. Перш за все йдеться про перехід від автоматичного фінансування соціальних установ до платежів за надані соціальні послуги.

Цей шлях реформування системи соціальних послуг свого часу вибрали країни – члени ЄС і добилися на ньому неабияких успіхів. Основними рушійними силами процесу змін є поєднання демографічних та соціальних змін та обмежених фінансових ресурсів. На другому місці стоять рушійні сили, пов'язані з новими формами організації, новою роллю державних і приватних постачальників послуг.

Однією з провідних тенденцій, які спостерігаються у сфері соціального забезпечення є перехід від державного програмного регулювання до ринкового регулювання. У сфері довготривалого догляду ринкове регулювання було запроваджено в Англії, Франції, Чехії, Польщі, Німеччині, Італії, Швеції та Нідерландах. Механізми ринкового регулювання послуг по догляду за дітьми запроваджені у Франції, Італії та Нідерландах. Вони також використовуються для регулювання послуг ринку праці у Чехії, Німеччині, Англії та Швеції.

У сфері соціальних послуг державні органи влади використовують різні інструменти заохочення конкуренції і водночас досягнення цілей соціальної політики, таких як гарантування бажаного рівня якості послуг, фізичної та фінансової доступності послуг. У цій сфері ефективність регуляторних механізмів ринку є обмеженою, оскільки ці послуги не є традиційним ринком та залежать від державного фінансування [3].

Регулювання ринку може приймати різні форми починаючи від контролю ціноутворення до ліцензування та видачі дозволів, які забезпечують дотримання бажаного рівня якості послуг та їх доступності. Крім того, державні органи можуть встановити для постачальників певні вимоги, наприклад, вимоги щодо якості послуг, в ході процедур державних закупівель або як умова отримання субсидії.

* доктор економічних наук, професор, директор Інституту міжнародного ділового співробітництва

Однак стимулом для постачальників послуг не обов'язково є збільшення прибутку (як у випадку громадських організацій у сфері соціального забезпечення), що стосується попиту, купівельна спроможність як правило і значною мірою не йде безпосередньо від споживача, а від держави та державних фондів, які поширюють наявні бюджети на конкретні види послуг. Впровадження ваучеру як інструменту, що дозволяє користувачу вирішувати, до якого саме постачальника звернутися, розширило можливості вибору постачальника послуг для користувача. Ваучери також дозволяють керувати попитом та пропозицією на ринку і спрямовані на заохочення та субсидювання соціальних послуг за рахунок збільшення їх доступності, особливо для тих користувачів, які не мають достатньо коштів для їх придбання. Ваучери набувають все більшого поширення у різних секторах та країнах, зокрема у Франції, Німеччині, Італії та Нідерландах. Крім того, влада може здійснювати регулювання ринку з метою досягнення політичних цілей, таких як гарантування мінімального рівня якості послуг та обслуговування, їх фізичної та фінансової доступності, тощо.

Державні закупівлі є відносно новим інструментом, який застосовується в сфері надання соціальних послуг. Головною проблемою є вирішення питання, яким чином правила державних закупівель повинні застосовуватися до надання соціальних послуг, за яких обставин та за якими нормами і правилами. Передача завдань приватним постачальникам вимагає наявності цілісних регуляторних рамок, які охоплюватимуть технічні вимоги, стандарти якості, а також визначатимуть спосіб фінансування послуг та яким чином будуть розподілятися витрати між державою та приватним постачальником. Ця тенденція призводить до виникнення нових форм партнерства між державними органами та приватними організаціями. Державно-приватне партнерство є особливою формою співпраці між державою та приватними підприємствами. Воно передбачає спільне фінансування та розподіл обов'язків і ризиків. В рамках партнерства забезпечується інституційне оформлення домовленостей про співпрацю між організаціями приватного (комерційними та некомерційними) та державного секторів.

Процес модернізації також передбачає перенесення ролі державних органів влади з ієрархічного втручання до нагляду за мережею та встановлення партнерських відносин з різними учасниками сектору. Вона також передбачає нові форми участі користувача, громадської участі та діалогу з громадянським суспільством. Таке узгоджене соціальне управління передбачає участь великої кількості учасників: соціальних партнерів, представників органів місцевого самоврядування, соціальних підприємців та інших недержавних організацій, а також громадських об'єднань, добровільних організацій та ініціатив самопомогі. Світовий досвід свідчить, що своєчасне реформування соціальної сфери допомагає запобігати багатьох конфліктів в суспільстві.

Таким чином, виникає необхідність у нових формах управління з метою сприяння співпраці і стратегічному партнерству та ініціативам громадянського суспільства. Ці нові форми управління стимулюють формування нових форм партнерства, у яких роль державних органів влади перетворюється з ієрархічного централізованого командування на горизонтальне, більш узагальнене та багатостороннє координування.

Список використаних джерел:

1. Підтримка розробки середньострокової стратегії для поліпшення системи соціальних виплат, - EuropaAid/125937/C/SER/UA, 2009, С. 5.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 березня 2008 р.,

3. L. Kistersky, M. Mexi Social services Modernization trends in EU Countries: Financial Aspects. Наукове видання Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Т. Шевченка “Актуальні проблеми міжнародних відносин (Modern Problems of International Relations)”, Випуск 91, частина 2, Київ, 2010, с.15-16.

УДК 336.711 : 336.74:339.9

Макаренко М.І.*

ІНДИКАТОРИ ЦІНОВОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОСОЮЗУ

Вирівнювання цін в країнах, що інтегруються, відбувається шляхом лібералізації зовнішньої торгівлі, зниження тарифних обмежень на їх продукцію, універсалізації інструментів регулювання макроекономічної динаміки цін. У результаті інтеграційних процесів відбувається конвергенція рівнів, структури і динаміки цін серед інтегрованих країн.

У Європейському Союзі конвергенція цін розглядається як невід'ємна умова вирівнювання рівнів економічного розвитку країн-учасниць. Порівняння цінових змін залежить не тільки від руху рівнів цін, але й від валютних курсів. Разом ці два фактори вирішальним чином впливають на витрати та кінцеві ціни товарів і послуг в країнах-членах.

Із запровадженням в обіг єдиної валюти - євро процес порівняння цін в країнах єврозони став прозорішим, оскільки зіставлення цін, виражених в одній грошовій одиниці, в різних країнах не становить труднощів. За таких умов ціна одного й того ж товару в різних країнах може коливатись залежно від географічного розташування та рівня бюджетних регуляторів (непрямих податків та субсидій). Проте не всі ціни на товари й послуги зближуються однаковими темпами. Наприклад, конвергенція цін на житло необов'язково відбувається такими ж темпами, як на споживчі товари. Відомо, що значні відмінності в цінах на житло та його оренду існують навіть в окремих регіонах однієї країни.

Для зіставлення рівнів цін у країнах з різними грошовими одиницями використовується принцип паритету купівельної спроможності (ПКС), показник якого дозволяє порівнювати між країнами обсяги виробництва чи рівні цін. ПКС застосовується також як об'єктивний показник обмінного курсу валют. Безпосереднє зіставлення рівнів цін між країнами здійснюється за допомогою трьох наступних індикаторів.

Першим вимірником міжкраїнних цінових відмінностей виступає індекс реальних кінцевих витрат, який показує відносну вартість порівнюваних товарів чи товарних груп і широко використовується міжнародними економічними організаціями для проведення міжкраїнних цінових порівнянь.

Іншим, не менш важливим вимірником цінової конвергенції служить індекс відносних рівнів цін як відношення показника ПКС до значення валютного курсу. Він дає змогу зіставляти рівні цін в окремих країнах із середнім значенням по групі країн: його значення понад 100% свідчить про підвищений рівень цін в країні і сигналізує про доцільність імпортування нею товарів, які дешевші в інших країнах-партнерах; навпаки, країни, що мають індекс порівняльних рівнів цін нижчий за сусідів, можуть виступати саме експортерами товарів. На такому методичному підході ґрунтується оцінка рівнів цін, яка здійснюється Євростатом.

У даному контексті відношення ВВП, обчисленого в доларах США за середнім фактичним курсом, до ВВП, обрахованого департаментом статистики МВФ за паритетом ку-

* доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної економіки ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

півельної спроможності в умовних міжнародних доларах, свідчить про відхилення рівнів цін кінцевої продукції певної країни від паритетних рівнів цін:

$$I_{cpl} = \text{GDP}_{cp} / \text{GDP}_{ppp} * 100 ,$$

де I_{cpl} – індекс порівняльних рівнів цін, %;

GDP_{cp} – обсяг ВВП у поточних цінах за певний період, у доларах США;

GDP_{ppp} – ВВП у поточних цінах за паритетом купівельної спроможності, у міжнародних доларах.

Вагами для міжнародних зіставлень рівнів цін служать коефіцієнти відхилення фактичного, середнього за період курсу національної валюти до долара США відносно паритетного курсу, що розраховуються ОЕСР та Світовим банком для кожної країни і надалі використовуються персоналом МВФ для оцінки перспектив розвитку світової економіки.

Крім двох вище зазначених показників, Євростат використовує коефіцієнт варіації порівняльних рівнів цін як індикатор цінової конвергенції серед членів Євросоюзу.

Як свідчать наші розрахунки за 1996-2006 рр., відносні рівні цін кінцевої продукції (ВВП) істотно різнились в окремих країнах ЄС. Данія, Фінляндія та Швеція мали упродовж усього аналізованого періоду відчутно вищі ціни порівняно з іншими країнами Євросоюзу. Шістька країн – засновниць європейської інтеграції (Німеччина, Франція, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург), а також Велика Британія, Ірландія та Австрія вирізнялись на загальному тлі в основному розвинутими господарськими системами з високим обсягом ВВП на одну особу та відносно вищим рівнем цін кінцевої продукції. Греція, Португалія та постсоціалістичні країни, що останнім часом приєдналися до ЄС, сформували третю групу країн з низькими відносними рівнями цін кінцевої продукції. У 2006 р. відносний рівень цін був найнижчим у Болгарії і становив 40,0% від рівня, визначеного за паритетом купівельної спроможності. До Болгарії наближаються Румунія (54,4%), Литва (55,7%), і Латвія (57,3%).

Загалом за означене десятиріччя рівні цін в країнах ЄС поступово зближувались, дещо уповільнивши темп у 2000 р. та прискоривши його після 2003 р. Наявність цінової конвергенції підтверджує коефіцієнт варіації рівнів цін, який знизився з 44,4% у 1996 р. до 30,9% у 2006 р.

Долучивши до показників ЄС аналогічні показники України, помічаємо підвищення коефіцієнта варіації відносних рівнів цін приблизно на 1 відсотковий пункт, проте загальна тенденція до цінової конвергенції країн ЄС та України при цьому залишається чинною.

Дещо інші результати отримані при проведенні аналогічних розрахунків для країн СНД. Якщо на початку аналізованого періоду відносно нижчими були ціни в Азербайджані, Таджикистані та Україні (відповідно 24,0, 24,5 та 29,6%), то наприкінці періоду – у Таджикистані, Узбекистані та Киргизії (відповідно 26,3, 29,8 та 30,0%). Верхню частину цінового діапазону посідали в 1996 р. Узбекистан (48,8%), Росія (41,9%) та Білорусь (40,3%), а в 2006 р. – Туркменістан (93,7%), Казахстан (53,8%) та Росія (52,6%).

Коефіцієнти варіації відносних рівнів цін у країнах СНД за 1996-2006 рр. свідчать про зростання розходження цінових показників. Неоднакові за характером та спрямованістю трансформаційні процеси в пострадянських республіках зумовили різношвидкісну зміну внутрішніх цін, що, зрештою, виразилось у зростанні з часом розбіжностей у рівнях цін. Коефіцієнт варіації цін інтеграційного угруповання зріс з 19,6% у 1996 р. до 43,7% у 2003 р., дещо знизившись у 2006 р. до 38,9%. Зростання розбіжності відносних рівнів

цін є результатом дезінтеграційних процесів на просторі колишнього СРСР і знаменує собою цінову дивергенцію (як антипод цінової конвергенції на зближення цін).

УДК 338.48 (477)

Мокій А.І.,* Вериженко І.О.**

АДАПТАЦІЯ В УКРАЇНІ ДОСВІДУ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ БОЛГАРІЇ В КОНТЕКСТІ ЧОРНОМОРСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

На світовому ринку туристичних послуг Україна вступає в конкурентні відносини з країнами-сусідами, які, насамперед, мають вихід до Азово-Чорноморського басейну: Російською Федерацією (Краснодарський край), Грузією, Болгарією, Румунією та Туреччиною. Всі ці країни мають доволі близькі природні і економічні передумови для розвитку туристичної діяльності. Проте, більшість з них завдяки успішній соціально-економічній політиці реформації останніх років досягли очікуваного рівня прогресу у сфері індустрії туризму, на відміну від України.

За підсумками 2009 р., згідно з оцінкою Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), найбільша кількість туристів відвідує Європу. До країн-лідерів, за рейтингом туристичної привабливості, який проводиться ВЕФ, увійшли Швейцарія, Австрія, Німеччина, Франція. Країни-сусіди України в межах Азово-Чорноморського басейну посіли вищі місця, ніж наша держава, зокрема Болгарія знаходиться на 50-у місці. З 133 х позицій Україна зайняла 77-е місце за розвитком туризму, тобто відноситься до напівпериферії між розвиненими країнами Західної Європи, США, Японією і відсталими країнами Африки. Це пояснюється відсутністю потужних туристичних компаній через неусвідомлення того, що розвиток туристичної діяльності забезпечує синергійний ефект для суміжних галузей і секторів економіки. В цьому контексті особливої ваги набуває виявлення можливостей використання результативних механізмів економічної політики Болгарії для прогресивного розвитку вітчизняного туристичного сектору в умовах світової фінансової кризи та глобального економічного спаду.

Пропозиція Болгарії спеціалізується, переважно, на забезпеченні достатньо комфортного відпочинку біля моря, розваг, екскурсій. Програма трансформаційних реформ, що створила сприятливий клімат розвитку туристичної сфери Болгарії, передбачала такі заходи:

- лібералізація сільськогосподарської політики, у тому числі створення умов для розвитку ринку землі: стимулювання приватизації земельних ділянок на березі моря для розвитку курортно-туристичного бізнесу, введення пільгового оподаткування та прискореної процедури оформлення документації;
- приватизація і, в деяких випадках, ліквідація підприємств, що належали державі;
- максимальне зниження ставки оподаткування доходів фізичних осіб з метою стимулювання купівельної здатності і активності громадян (станом на 1 січня 2008 рр. податок з доходів фізичних осіб для всіх категорій громадян, а також податок на прибуток дорівнювали 10% – одна з найнижчих ставок в світі і найнижча в Європейському Союзі);
- посилення боротьби зі злочинністю і корупцією. Зокрема, в країні удосконалено процедури притягнення до кримінальної відповідальності, проведено результативні справи проти високопоставлених корупціонерів та проти організованої злочинності.

* доктор економічних наук, професор Львівської комерційної академії

** кандидат економічних наук, на посаді доцента Національної академії статистики, обліку та аудиту

Аграрна реформа та розвиток ринку землі сприяли реалізації «Національної стратегії стійкого розвитку туризму в країні до 2013 року». Прийнята урядом стратегія передбачає виокремлення туристичних районів країни (тобто 13 культурно-історичних регіонів з диверсифікацією туристичного продукту таким чином, що кожна з областей пропонує свій власний унікальний та відомий продукт) та покращення фізичної інфраструктури туризму (у тому числі транспортної, а також удосконалення туристичних об'єктів і культурно-історичних пам'яток). Для реалізації заходів у запропонованих напрямках із європейських фондів залучено біля 200 млн євро.

Крім того, активно сприяли досягненню задекларованої в стратегії мети підвищення конкурентоспроможності та ефективності туристичного сектору реалізація проектів Державного агентства з туризму Болгарії в межах оперативної програми «Регіональний розвиток». Перший проект передбачає створення єдиної інформаційної мережі акумулювання інформації з усіх туристичних центрів на основі єдиного стандарту (бюджет проекту складає близько 350 тис євро). Другий проект, з бюджетом більше 250 тис євро та терміном реалізації до 2013 року, спрямований на стимулювання удосконалення якості послуг. Третя програма полягала у створенні оригінального та загальновідомого бренду «Болгарія» (з бюджетом більше 1 млн євро). Зокрема, з 6 вересня 2010 р. розпочалася трансляція рекламних роликів про Болгарію як цілорічної туристичної дестинації по Eurosport, Euronews, National Geographic Channel і Discovery Channel. Мета компанії – показати більш ніж 608 млн сімей з Європи і світу чудові можливості відпочинку в Болгарії. Спот, тривалістю 30 секунд, що транслюються на п'яти мовах (болгарській, англійській, німецькій, французькій та російській), будуть показані загалом 3166 разів. Додатково передбачається онлайн компанії на інтернет сайтах Eurosport, Euronews, National Geographic Channel.

Загалом, в результаті реалізації Стратегії прогнозується прибуток від туризму в 2013 р. на рівні 7,9 млрд євро (у 2009 році 3 млрд євро).

В Україні існує істотне відставання від європейського рівня якості туристичних послуг. Серед головних перешкод розвитку вітчизняного туризму слід виділити нерозвиненість готельного господарства і транспортної інфраструктури, недостатню рекламну підтримку іміджу туризму країни за кордоном, недостатню розвиненість інфраструктури відпочинку і розваг. Окремою проблемою є недосконалість інституціонального базису – відсутність єдиного центрального органу виконавчої влади і регулювання туризму, невраховуючи Державну службу туризму і курортів при Міністерстві культури і туризму, яка немає достатніх повноважень, крім видачі ліцензій на діяльність турагенцій та туроператорів. Прийнята цільова програма розвитку туризму практично не фінансується. Експерти відзначають, що в Україні немає справжньої конкуренції між готелями, а ціни на готельні послуги надмірно високі.

Аналіз конкурентних переваг Болгарії на ринку туристичних послуг підтверджує необхідність активних дій держави, націлених на створення умов стабільного розвитку туризму в Україні:

1) удосконалення нормативно-правового поля регулювання діяльності сфери туризму; створення національних туристичних організацій, наділених значними повноваженнями і фінансовими ресурсами; забезпечення умов для особистої безпеки туристів;

2) розвиток і удосконалення туристичної інфраструктури, в тому числі суміжної (транспорт, громадське харчування, індустрія розваг); збереження об'єктів національного надбання (заповідники, національні парки, пам'ятники природи, історії і культури) шляхом консигнаційних угод і цільового фінансування будівництва об'єктів інфраструктури, проведення природоохоронних заходів;

3) рекламно-інформаційне іміджеве просування країни як сприятливої для туризму на світовому і внутрішньому туристичних ринках, підвищення якості туристичних і супутніх послуг;

4) стимулювання залучення приватних інвестицій в розвиток об'єктів туристичної інфраструктури через надання податкових пільг, преференцій щодо купівлі чи оренди земельних ділянок, гарантій отримання кредитів, зменшення розмірів комунальних платежів.

УДК 330.341.1(477+061.1ЄС)

Мокій А.І.,* Полякова Ю.В.**

ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ІНСТИТУЦІЙНИХ ПРИНЦИПІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ ТА ЄС

Інноваційний розвиток країн ЄС на початку ХХІ століття ґрунтується на низці установлених принципів та дієвих механізмів, що покликані забезпечити конкурентоспроможність європейської продукції на світовому ринку та здатність протистояти у конкурентній боротьбі з США та Японією.

Як показує досвід країн ЄС, акценти інноваційного та науково-технічного розвитку змістилися у бік структурної перебудови економіки країн-членів, інвестування розвитку галузей п'ятого та шостого технологічних укладів (мікроелектроніки, біоінженерії, матеріалознавства, телекомунікацій, фізики) та міжнародного співробітництва з асоційованими членами та іншими європейськими країнами.

Найбільш значущими засадами функціонування інноваційної економіки в країнах ЄС є:

- чітка правова основа та регламентація інноваційної політики та механізмів її стимулювання;
- ефективний розподіл праці між країнами-членами ЄС;
- співробітництво в галузі науки і техніки між науково-дослідницькими центрами, вищими навчальними закладами та бізнесом, що дозволяє врахувати локальну специфіку;
- мобільність наукових кадрів для створення пропозицій висококваліфікованих спеціалістів;
- гармонізація технічних норм і стандартів;
- пристосування інноваційної діяльності та патентної системи до потреб малого і середнього бізнесу;
- пов'язаність інноваційної політики із глобальними проблемами у сфері енергетичної, екологічної, продовольчої безпеки;
- фінансування інноваційних проектів з державного бюджету;
- розширення системи пільгового оподаткування інноваційної діяльності (наприклад, пільги отримують компанії, що інвестують у впровадження нової техніки, устаткування, технології лише після введення нової техніки в експлуатацію).

Як відомо, інноваційна політика ЄС характеризується гнучкістю, системністю та оперативним реагуванням на зовнішні виклики, одночасно залишаючись підпорядкованою загальною стратегічною метою.

Можна побачити, що перераховані вище принципи забезпечують безпосереднє практичне застосування та ефективні результати. Так, підтримка та можливість практичної комерціалізації власних наукових розробок призводить до вагомих ефектів інноваційної активності - у Німеччині інноваційна фірма «Товариство Макса Планка» з чисельністю

* доктор економічних наук, професор кафедри міжнародних економічних відносин, проректор Львівської комерційної академії

** кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин Львівської комерційної академії

працюючих 15 осіб отримала щорічний дохід біля 20 млн. дол. Глобальні виклики у міжнародній економіці визначають пріоритети у виділенні коштів для реалізації програм «Заводи для майбутнього», «Європейські енергоефективні будівлі», «Європейські зелені автомобілі» - потужного імпульсу розширення дослідницьких програм у промисловості.

Саме тому навіть часткова імплементація зазначених принципів у науково-технічну та інноваційну діяльність України залишається актуальною, і сприяє розвитку інноваційної інфраструктури, залученню іноземних інвестицій, входженню вітчизняних суб'єктів у єдиний європейський дослідницький простір, патентуванню науково-технічних розробок за кордоном та подальшому продажу ліцензій, проникненню на закордонні ринки високотехнологічної продукції, інноваційній активності малого та середнього бізнесу та проведенню спільних наукових досліджень. Міжнародне співробітництво повинно сприяти комерціалізації науково-технічних досягнень, оскільки основною проблемою для вітчизняних винахідників при позитивній динаміці патентування винаходів залишається їх практичне застосування.

Проте реалізації зазначених перспектив заважають такі нерозв'язані проблеми, як:

- відсутність зовнішньої компоненти науково-технічної та патентно-ліцензійної політики в Україні;
- незіставність результативності інноваційної діяльності, коли найменше інноваційно розвинені країни ЄС Греція та Португалія мають показник інноваційної активності підприємств у два рази вищий, ніж в Україні;
- домінування у взаємовідносинах України та ЄС торговельних пріоритетів, що проявляється у товарно-сировинній експортній спеціалізації України на європейських ринках;
- несформованість внутрішнього середовища для захисту інтелектуальної власності в Україні;
- невідповідність наукової та освітньої систем європейським стандартам.

Існуюче розходження у поглядах і реакції держави на підтримку інноваційної діяльності у період світової фінансової кризи, яке проявляється у фінансуванні витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт (в Україні фінансування у 2008 р. за рахунок державного бюджету збільшилося лише на 7,6% і становило 3,9 млрд. грн., одночасно фінансування за рахунок інших джерел скоротилося). Кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю за цей же період, знизилася до 1397 або до 13% загальної кількості проти 1472 і 14,2% у 2007 р.

На противагу, незважаючи на кризу, витрати компаній ЄС на дослідження та розвиток зросли у 2008 році на 8,1%, випередивши США – 5,7%, Японію – 4,4%. На нашу думку, збереження рівня інвестування у наукові дослідження у кризовий період дозволить компаніям вийти з нього більш міцними.

До 2015 року ЄС планує удвічі збільшити фінансування інноваційних досліджень як на національному, так і на європейському рівнях. Рейтинг конкурентоспроможності 2009-2010 рр. за оцінкою Всесвітнього економічного форуму показує, що п'ять країн – інноваційних лідерів ЄС входять до 10-ти найбільш конкурентоспроможних.

Враховуючи викладене, доцільним вбачається налагодження взаємного співробітництва у сфері інноваційної та науково-технічної діяльності між Україною та країнами ЄС, особливо прикордонних регіонів шляхом проведення спільних наукових досліджень та їх координації, співробітництва вітчизняної та європейської науки, участі вітчизняних підприємств у рамкових програмах, адаптації позитивного європейського досвіду. У подальшій співпраці потрібно орієнтуватися на зближення як інноваційної політики загалом, так і базових інституційних принципів, що її визначають.

УДК 339.9

Никитина М.Г.*

ЕПС: «НОВЫЕ» СТАРЫЕ ПЕРСПЕКТИВЫ ДЛЯ УКРАИНЫ

Для ЕС, как регионального интеграционного объединения, важнейшей проблемой является обеспечение собственной экономической безопасности. С этой целью ЕС стремится предотвратить возможные угрозы, не допуская их к собственным границам, а, значит, пытается нивелировать их на территории сопредельных стран. В то время как концепция экономической безопасности России предполагает пресечение угроз на государственной границе. В связи с этим усилия ЕС направлены на приближение соседних государств к европейским стандартам и превращение их в более стабильных и прогнозируемых партнеров. Для реализации соответствующего подхода в 2003 г. была разработана европейская политика соседства - ЕПС.

Сегодня ЕПС переживает переломный момент, связанный с потребностью формирования дифференцированного подхода к восточному и южному соседству. К основным факторам этого процесса можно отнести:

1. Придание нового импульса Барселонскому процессу (1995 г.) – проект нового Средиземноморского союза (2008 г.);
2. Углубление и расширение восточной политики (прежде всего, перспективы создания ЗСТ с Украиной; Восточное партнерство – 2009 г., инициированное Швецией и Польшей);
3. Нормализация отношений между ЕС и Ливией (2003 г. – освобождение болгарских медиков; на 2010 - 2013 гг. принята первая программа ЕПС по поддержке Ливии);
4. Отсутствие единого, консолидированного мнения по вопросу о членстве Турции и границ Европы.

Для ЕС отношения с восточными соседями имеют свои особенности.

1. Так, с позиции Украины и других стран-претендентов, содержание и динамика интеграционного процесса определяются перспективами членства.
2. Регламент ЕПС предполагает осуществление сотрудничества преимущественно на двусторонней основе;
3. ЕС сознательно избегает контактов с региональными интеграционными структурами на Востоке. Исключение составляет инициатива ЕС (2007 г.) «Черноморская синергия», имеющая, в основном, декларативный характер.

Инициатива «Черноморская синергия» нацелена на развитие сотрудничества внутри самого региона, а также между регионом ЧЭС и Европейским Союзом. Дополняя программы Европейско-Средиземноморского партнерства и Северного измерения, данная инициатива является заключительным звеном в цепочке схем регионального сотрудничества на окружающих Европейский Союз территориях.

За последние годы в Черноморском регионе создан целый ряд институций с участием Украины (более шести), что налагает на страну определенные обязательства финансового и политического характера.

* доктор географических наук, профессор, заведующая кафедрой международной экономики Таврического национального университета им. В.И. Вернадского

Однако, созданные структуры не обладают скоординированностью действий, их отличает дублирование функций и разнонаправленная политика, что, с нашей точки зрения, снижает для Украины эффективность проводимого внешнеполитического курса.

Поэтому, на наш взгляд, значение участия Украины в региональных объединениях, с точки зрения перспектив европейской интеграции, преувеличено.

Соглашение о партнерстве и сотрудничестве ЕС и Украины было подписано в 1994 г., официальный статус получило в 1998 г. на 10 лет, соответственно, срок его действия истек в 2008 г.

Соглашение изначально во многом не устраивало Украину – и прежде всего – это равные условия с не европейскими странами, не имеющими юридического права на членство в ЕС (согласно Римскому договору 1957 г.).

Но без успешного осуществления Плана действий дальнейшее сближение Украины и ЕС было невозможным. Украина приняла ЕПС как краткосрочную промежуточную рамочную программу.

С марта 2007 г. идут переговоры о заключении «Соглашения об Ассоциации». Пока же ежегодно возобновляется План действий ЕПС, без изменения по сути.

В настоящее время один из главных практических приоритетов взаимоотношений Украина – ЕС заключается в движении по направлению к зоне свободной торговли. Чтобы продвигаться в этом направлении, Украина сначала должна была получить статус рыночной экономики (ЕС – 2005 г., США – в 2006 г.) и присоединиться к ВТО (2008 г. – 152 член).

По результатам анализа показателей торговли товарами и услугами за 2009 г. (январь – сентябрь), ЕС был крупнейшим торговым партнером нашего государства, доля которого составила 31% в общем внешнеторговом обороте Украины со странами мира. Украина является наибольшим партнером ЕС среди восточного направления ЕПС и занимает 24 позицию в торговле между ЕС и другими странами мира – 1% от общего объема торговых операций ЕС.

Перспективы Украины связаны, прежде всего, с обеспечением европейской стратегии безопасности в энергетической сфере.

Меморандум взаимопонимания по энергетическим вопросам между Украиной и ЕС был подписан в декабре 2005 г. Он охватывает следующие сферы сотрудничества: ядерная безопасность; интеграция рынков электроэнергии и газа; повышение безопасности энергопоставок и транзита углеводородов; структурная реформа, повышение стандартов по технике безопасности и охране окружающей среды в угольной отрасли; повышение энергоэффективности.

Таким образом, для Украины основные проблемы евроинтеграционного процесса в рамках ЕПС сводятся к следующему:

- низкие темпы политических и экономических реформ;
- усложнение принятия решений и выработке общей внешней политики ЕС как результат расширения;
- недостаточное развитие институциональных механизмов сотрудничества с Украиной;
- сложность переговоров о ЗСТ, что тормозит подписание Соглашения об Ассоциации;
- недостаточная интегрированность в европейское информационное, образовательное и культурное пространство;
- отсутствие единой стратегии ЕС относительно Черноморского региона;
- отсутствие единой консолидированной позиции ЕС в энергетической сфере;
- социальная апатия украинцев и усталость от расширения европейцев.

УДК 339.92 (477)

Павліха Н.В.,* Іус І.Б.**

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

Постановка проблеми: На сучасному етапі розвитку цивілізації гостро постало питання адаптації вітчизняної економіки до нового макроекономічного середовища.

Проблема адаптації вітчизняної економіки до міжнародних стандартів є досить актуальною на сучасному етапі розвитку нашої держави, оскільки в перспективі процеси глобалізації стануть більш інтенсивнішими, тому необхідно детально вивчити дане питання і розробити стратегію адаптації до нових стандартів господарського життя держави, з метою активізації ефективної та продуктивної діяльності в новому економічному середовищі.

Аналіз та дослідження проблеми. Дана тематика стала важливим предметом дослідження у вітчизняній науці, оскільки вона має велику практичну значимість в контексті модернізації економічної моделі України і знайшла відображення у працях таких вчених: В. Пинзеника, В. Гейца, А. Філіпенка, та ін..

Науковці присвятили увагу питанням розробки та реалізації механізмів адаптації вітчизняної економіки до міжнародних стандартів. Проте динамічний розвиток інтеграційних процесів у світі та процесів глобалізації потребує подальшого проведення системних досліджень особливостей її організації, методів ефективної адаптації тощо.

Виклад основного матеріалу. Важливим елементом адаптації української економіки до міжнародних стандартів є створення сприятливих умов та інфраструктури для інвестицій, середовище, де немає бар'єрів для їх безперервного обігу, що є необхідним для активізації інвестиційної діяльності. Вважаємо, що саме прямі іноземні інвестиції зменшать навантаження із державного бюджету і дозволять спрямувати фінансові ресурси держави у виробничий сектор економіки. Це основним методом придушення інфляційних процесів, що дозволить зменшити витрати із головного державного кошторису і припинити не санкціоноване друкування валюти. Процеси прямого іноземного інвестування в країні гальмуються, якщо відсутні внутрішні інвестиції.

З метою оздоровлення та полегшення процесу адаптації вітчизняної економіки потрібно вжити наступних заходів:

- зменшити державні витрати та держзакупівлі;
- скоротити дотації та субсидії із держбюджету;
- створити новий Податковий Кодекс, що допоможе наповнювати держбюджет, а не спонукатиме рух фінансових ресурсів через офшорні зони;
- створити сприятливі умови для активізації діяльності малого бізнесу. Зокрема, в Польщі, на цей період 90-х років, 60 % всієї економіки складала малі підприємства, що забезпечували зайнятість населення;

* доктор економічних наук, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

** студент 4 курсу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

– стимулювати розвиток галузі інформаційних технологій, як наукоємної, в рамках виконання Державної програми розвитку машинобудування на 2006—2011 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2006 р. № 516 та Загальнодержавної комплексної програми розвитку високих наукоємних технологій, затвердженої Законом України від 9 квітня 2004 р. № 1676—IV;

– стимулювати інвестиційну привабливість регіонів.

Тенденція щодо спаду зовнішньої ділової активності України пояснюється кризовими явищами у світі, а саме зниженням реалізації металургійної та хімічної продукції, що є основними статтями експорту. Виходом із цієї проблеми, на нашу думку, є диверсифікація виробництва, що сприяє зменшенню ризиків збитковості галузей, а також забезпеченню додатного сальдо зовнішньоторговельного балансу. Необхідно вдосконалити грошово-кредитну політику НБУ та підвищити ефективність законодавчої діяльності Верховної Ради України.

Висновок: Отже, проблематика адаптації вітчизняної економіки до міжнародних стандартів потребує чільної уваги з боку науковців.

Для того щоб, економіка України була готова до макроекономічних змін, потрібна потужна та ефективно-діюча нормативно-правова база, яка регулювала б господарські відносини суб'єктів у новому інтегрованому середовищі з метою гармонізації вітчизняних стандартів до європейського рівня. Для України це має велике значення, оскільки в перспективі процеси глобалізації посилюються і на ринки виходять нові й нові учасники в тому числі і наші національні. Потрібно підтримати українського виробника, дати йому нарощувати фінансові ресурси і сплачувати податки, зміцнити їх конкурентоспроможність, зробити диверсифікований внутрішній ринок при цьому ліквідувати бар'єри виходу на зовнішні ринки. Це допоможе нам стати привабливим регіоном для інвесторів та зміцнити своє положення на світовому ринку.

УДК 339.72

Якубовський С.О.*

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ БЮДЖЕТНИХ ДЕФІЦИТІВ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА В УКРАЇНІ

У сучасних умовах розвитку світового господарства ефективне управління бюджетним дефіцитом є однією із складових забезпечення динаміки зростання національної економіки та підвищення її міжнародної конкурентоспроможності. Однак, механізм впливу бюджетного дефіциту на макроекономічну ситуацію є неоднозначним і має розглядатися у контексті взаємовпливу між економічним зростанням, структурою балансу поточних операцій і динамікою зовнішнього боргу. Наслідком надмірного бюджетного дефіциту можуть бути такі зобов'язання держави, які у майбутньому значно обмежать свободу проведення економічної політики.

Оцінимо співвідношення дефіциту бюджету до валового внутрішнього продукту країн ЄС. У 2009 році найгірший показник співвідношення дефіциту бюджету до ВВП спостерігався в Ірландії – 14,3%. За нею йшли: Греція – 13,6%, Велика Британія – 11,5%, Іспанія – 11,2%, Португалія – 9,4%, Латвія – 9%, Литва – 8,9%, Румунія – 8,3%, Франція – 7,5%, Польща – 7,1%. Середній показник співвідношення дефіциту бюджету до ВВП 27 країн ЄС становив 6,8%, зони євро – 6,3%.

Лише 5 країн ЄС у бюджетній політиці у 2009 році дотримувались критеріїв конвергенції: показник співвідношення дефіциту бюджету до ВВП Швеції склав 0,5%, Люксембургу – 0,7%, Естонії – 1,7%, Фінляндії – 2,2%, Данії – 2,7%.

Слід зазначити, що значне бюджетне фінансування європейських компаній і банків, які постраждали під час світової фінансової кризи, стало головним чинником стрімкого зростання дефіцитів бюджетів країн ЄС. У докризовий період (2007 р.) лише для двох країн – Греції та Угорщини співвідношення дефіциту бюджету до ВВП перевищувало 3%. Середній показник співвідношення дефіциту бюджету до ВВП 27 країн ЄС становив 0,8%, зони євро – 0,6%. В одинадцяти країнах ЄС – Фінляндії, Данії, Швеції, Люксембурзі, Кіпрі, Естонії, Іспанії, Нідерландах, Німеччині, Ірландії, Болгарії спостерігався профіцит державного бюджету.

За останнє десятиліття спостерігалось зменшення частки державних доходів у ВВП країн ЄС. Так, якщо у 1999 році середній показник співвідношення доходів бюджету до ВВП 27 країн ЄС становив 45,8%, а зони євро – 46,7%, то у 2009 році відповідні показники склали 43,9% та 44,5%. У трьох країнах ЄС – Данії, Швеції, Фінляндії частка доходів бюджету у ВВП перевищує 50%; у шести країнах – Румунії, Латвії, Словаччині, Ірландії, Литви, Іспанії – є меншою ніж 35% ВВП.

За останнє десятиліття частка державних витрат у ВВП країн ЄС, навпаки, зросла. Так, якщо у 1999 році середній показник співвідношення витрат бюджету до ВВП 27 країн ЄС становив 46,8%, а зони євро – 48,1%, то у 2009 році відповідні показники склали вже 50,7% та 50,8%. В одинадцяти країнах ЄС – Данії (58,7%), Фінляндії (56,1%), Швеції (55,8%), Франції (55,6%), Бельгії (54,2%), Італії (51,9%), Австрії (51,8%), Нідерландів

* доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

(51,6%), Великої Британії (51,5%), Португалії (51%), Греції (50,4%) частка видатків бюджету у ВВП перевищує 50%; жодна з країн ЄС у 2009 році не витратила менше ніж 40% ВВП країни.

Згідно інформації Міністерства фінансів державний бюджет України у 2009 році виконано з дефіцитом у сумі 19,9 млрд. грн., або 2,2% ВВП при річному плані у сумі 33,0 млрд. грн. (3,6% ВВП). Загальний фонд державного бюджету виконано з дефіцитом у сумі 16,0 млрд. грн., або 1,8% ВВП. Разом з тим, при плані 33 млрд. грн. на 2009 рік, фактично реальний дефіцит державного бюджету України становив 103,8 млрд. грн., до якого крім фактичного дефіциту бюджету у сумі 19,9 млрд. грн., відносяться також суми рекапіталізації банків (19,6 млрд. грн.), капіталізації НАК "Нафтогаз України" (24,4 млрд. грн.), суми спеціальних прав запозичень (15,7 млрд. грн.) та обсяг невідшкодованих сум ПДВ (24,2 млрд. гривень). При цьому, якщо станом на січень 2007 року залишки готівкових коштів на рахунках казначейства за загальним фондом державного бюджету становили 10,6 млрд. грн. (з урахуванням інших розрахунків), то станом на січень 2010 вони скоротились в 2,8 рази.

У 2009 році частка державних доходів у ВВП України становила 25%, видатків – 38%.

Надмірне споживання, як наслідок зростання бюджетних дефіцитів країн ЄС, призвело до погіршення міжнародної конкурентоспроможності європейських виробників. У результаті торговельний баланс 27 країн ЄС зменшився з -60,2 млрд. євро у 1999 році до -87,2 млрд. у 2009 році. А найгірший за всю історію показник торговельного балансу спостерігався в ЄС у 2008 році – -205 млрд. євро.

Відповідні зміни відбулися і з поточним рахунком країн ЄС, сальдо якого у 2009 році складало -127,5 млрд. євро (-243,3 млрд. у 2008).

В Україні, як і в країнах ЄС, стан торговельного балансу та сальдо поточного рахунку були індикаторами ефективності державної кредитно-грошової політики. У результаті торговельний баланс країни та її поточний рахунок у докризовий період постійно погіршувались. Так, якщо у 2004 році торговельний баланс країн дорівнював 3,7 млрд. дол., а її поточний рахунок – 6,9 млрд., то вже у 2006 році відповідні показники зменшилися до -5,2 млрд. дол. і -1,6 млрд., а 2008 рік для зовнішньоекономічного сектору країни став найгіршим за всю історію: торговельний баланс складав -16,1 млрд. дол., сальдо поточного рахунку - -12,8 млрд. І лише у 2009 році, завдяки стрімкої девальвації національної валюти, показники міжнародної конкурентоспроможності країни дещо покращились, хоча і залишаються від'ємними: торговельний баланс складав -4,7 млрд. дол., сальдо поточного рахунку - -1,8 млрд.

В Україні, як у Греції, Португалії та Іспанії, значний бюджетний дефіцит, став однією з головних причин суттєвого погіршення міжнародної конкурентоспроможності національних виробників і істотного зростання зовнішнього боргу. Надмірні бюджетні витрати з одного боку стимулювали внутрішній попит і, відповідно, економічне зростання, з іншого - подальше погіршення структури балансу поточних операцій і збільшення зовнішнього боргу.

Досвід найбільш успішних країн ЄС свідчить про необхідність суттєвого перерозподілу валового внутрішнього продукту з боку держави. Так, країни ЄС, в яких частка доходів бюджету у ВВП перевищує 50% (Швеція, Фінляндія, Данія), навіть в умовах світової фінансово-економічної кризи, зберегли високу стійкість національних фінансових систем та міжнародну конкурентоспроможність національних виробників.

Таким чином, для побудови соціально-орієнтованої та високо конкурентоспроможної економічної системи Україні слід значно збільшити частку доходів бюджету у ВВП, по-

будувавши за досвідом найбільш успішних країн ЄС ефективну фінансову систему з перенесенням податкового навантаження з легально працюючих підприємств на кінцеве споживання та доходи громадян. Уряду та Верховній Раді України слід зафіксувати збільшення бюджетних видатків рівнем зростання ВВП, уникаючи прийняття дефіцитних державних бюджетів та збільшення зовнішніх запозичень країни.

*Березніченко Н.О.**

МОДЕРНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ ЗА ПРИНЦИПАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВЕКТОРУ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Світова економічна криза яскраво висвітлила глибоко суперечливий характер існуючої моделі соціально-економічного і політичного розвитку України, потребу модернізації всіх сфер життєдіяльності суспільства. Особливо це стосується його базису – економіки, її внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування. З огляду на високий рівень відкритості української економіки, зовнішньоекономічна політика держави набуває статусу системоутворюючого чинника цивілізаційного розвитку країни. В цій сфері можна виділити три завдання, які має вирішувати українська влада.

Перше – це відновлення активної суб'єктності України у зовнішньополітичній і зовнішньоекономічній сферах, позиціонування країни, як країни зі своїм баченням, своїми інтересами у великій політиці, яка супроводжується інтенсивними контактами з широкими дипломатичними і експертними колами.

Друге завдання пов'язане з європейською інтеграцією України, курс на яку залишається незмінним, але наповнюється новим змістом, стає в своїй основі прагматичним, підпорядкованим виключно національними інтересам. Необхідно чітко розуміти, що реально можна зробити сьогодні, а що є ілюзією, фантомом, який відволікає сили і ресурси від вирішення практичних завдань буття країни.

Сьогодні у цьому напрямі ми можемо розраховувати на вирішення у середньостроковій перспективі наступних проблем. Перш за все, це договір про асоціацію, з яким тісно пов'язана проблема створення зони вільної торгівлі з Євросоюзом. Проблема не проста, оскільки Україні необхідно дуже серйозно, твердо і послідовно відстоювати свої національні інтереси, своє бачення особливих умов співпраці з ЄС, які повинні враховувати специфіку української економіки, перспективи її модернізації з тим, щоб євроінтеграція не обернулася для нас незворотними втратами, як це мало місце після вступу в СОТ. Адже відомі європейські політики і експерти дуже часто дають нам зрозуміти, що наша країна їх цікавить, перш за все, як ресурсна база, а не як серйозний конкурент. І це в той час, коли в країні ще зберігається потенціал в галузі високих технологій, розвитку аграрного сектору, нарощування експорту готових виробів. Європейський підхід щодо України впливає з того, що рішення про ешелонувану, послідовну інтеграцію нових учасників ЄС приймалось ще у контексті Лісабонського процесу. І вже тоді було зрозумілим, що прийняття нових країн відкладається при наймі до 20-х років ХХІ ст. Причини цього – ЄС не встиг самореформуватися в умовах світової фінансової кризи. Не виключено, що так звана друга кризова хвиля, на неминучість якої вказують авторитетні експерти (А.Грінспен, Д.Стігліц, Н.Рубіні, У.Баффет та ін.) буде пов'язана не з потрясіннями на глобальних ринках і біржах, а з кризою економічної системи ЄС в цілому і окремих країн, зокрема. Тому уряди країн ЄС чудово розуміють, що будь-яке додаткове навантаження у вигляді прийняття нових членів ЄС може стати для них критичним.

* кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Академії муніципального управління

За цих умов Україна повинна чітко усвідомити, як і куди ми рухаємося у найближчі десять років. В Україні повинна бути сформульована чітка і глибоко виражена стратегія розвитку країни з усвідомленням того, що набуття повноцінного членства в Євросоюзі – це завдання віддаленого майбутнього. З огляду на цю обставину Україні, крім формування особливо тісних зв'язків з ЄС, необхідно вирішувати ключове завдання: стати сучасною країною – конкурентоздатною нацією і державою. Без цього ЄС ніколи не прийме рішення про членство України в цьому інтеграційному угрупованні. Україна не стане членом ЄС до тих пір, поки не проведе внутрішню модернізацію не лише економіки, але й соціальних і політичних інститутів. Ось чому європейська мета розвитку України не переглядається, а докорінно змінюється ідеологія і технологія її досягнення. Україна повинна зберігати і розвивати свою європейську ідентичність не на словах, а на ділі ставати повноцінною європейською державою. Але потрібно розуміти, що в контексті швидкого виходу з кризи ЄС і Захід в цілому мало що можуть дати Україні. Їм вистачає своїх проблем. Навіть майбутня угода про зону вільної торгівлі з ЄС об'єктивно дасть більше переваг європейській стороні в силу значно меншої конкурентоспроможності українських товарів. Тому ключ до виходу економіки із кризи і значний ресурсний потенціал модернізації економіки України знаходиться на східному напрямі своєї політики.

Економісти всього світу розглядають країни Азійсько-Тихоокеанського регіону як єдиний локомотив, здатний витягти світову економіку із кризи. Порівняємо прогнози економічного розвитку регіонів світу у 2010 році: Китай – від 9 до 12%, Індія – від 6,5 до 7,7%, Бразилія – 5%, Росія – до 4%. І на цьому фоні різко відрізняється Євросоюз, де, за оцінками, стагнація продовжиться ще при наймі не один рік. За даними Європейського Центробанку, зростання економіки ЄС складе у 2010 році від 0,1 до 1,5%.

Ці світові тренди не можуть не торкатися України. Експорт українських товарів, послуг і технологій в ті регіони світу, де зберігаються стабільні темпи економічного зростання, є чи не єдиною можливістю виживання ключових експортоорієнтованих галузей нашої економіки. Зрозуміло, що за короткий період різко збільшити присутність України на ринках Китаю, Індії, Бразилії, арабських та інших країн нереально, як і не реально у стислі строки запустити великі прибуткові високотехнологічні проекти з участю українських компаній. Серйозні прориви тут можуть стати тільки результатом довгої кропіткої роботи з відновлення втрачених позицій в цих країнах.

У підсумку залишаються найближчі сусіди України – країни СНД і Росія. В силу нашої історичної, економічної і географічної близькості відновити присутність України на ринках цих країн, здійснити запуск спільних високотехнологічних проектів можливо у стислі строки. Саме торговельно-економічні зв'язки з Росією і країнами СНД здатні швидко і ефективно модернізувати українську економіку, задіяти існуючі виробничі потужності, створити нові і відновити втрачені схеми виробничої кооперації.

УДК 338.246.025

Борисенко О.П.*

ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ ЩОДО ВСТУПУ ДО ЄС: ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

Інтеграція до європейських і євроатлантичних структур є стратегічним курсом зовнішньої та внутрішньої політики сучасної України. Насамперед ідеться про її повноцінне входження до західної цивілізації, яка перебуває на вістрії світового прогресу з усіх точок зору.

Одним із критеріїв, якому мають відповідати країни-кандидати на вступ до Європейського Союзу є наявність дієвої ринкової економіки і здатність витримувати конкурентний тиск і дію ринкових сил у межах ЄС. І хоча головним чинником є відповідність політичному критерію, але економічна складова домінує в обґрунтуванні інтеграційного процесу.

Справедливості ради зазначимо, що ЄС має об'єктивну зацікавленість у зближенні з Україною. Україна має досить потужний структурно-розгалужений промисловий комплекс. Особливо перспективним є агропромислове виробництво. На нашу державу припадає майже третина запасів чорнозему та 27% орної землі в Європі. Ми посідаємо шосте місце у світі за експортом сталі, входимо у п'ятірку країн, які володіють найпередовішими аерокосмічними технологіями, вже декілька років поспіль знаходимося серед лідерів світових експортерів зерна. Розширюється торговельна співпраця України та ЄС. Україна була і, нажаль, залишається постачальником кваліфікованої робочої сили для країн Європи.

Крім того, Україну з ЄС пов'язують тісні економічні зв'язки. За даними Держкомстату України у загальному обсязі експорту четверту частину складає частка країн ЄС, а імпорту – третину.

Головними партнерами, як в експорті, так і в імпорті товарів залишаються Німеччина, Італія, Польща, Чеська Республіка, Франція, Австрія, Угорщина, Швеція.

Основу імпорту складають: машини та механічні пристрої спеціального призначення, обладнання промислове або лабораторне з електричним чи неелектричним нагріванням, машини або механізми для збирання або обмолоту сільськогосподарських культур, трактори, автомобілі легкові та вантажопасажирські автомобілі-фургони, моторні транспортні засоби для перевезення вантажів, суднові дерик-крани; підіймальні крани різних типів, включаючи кабельні крани; ферми підіймальні пересувні, порталні навантажувачі та візки з підіймальним краном, неелектричні водонагрівачі безінерційні або теплові водяні акумулятори, проводи ізольовані, кабелі та інші ізольовані електричні провідники, кабелі волоконно-оптичні, лікарські засоби та ліки, засоби захисту рослин та боротьби з комахами та інш.

Треба зазначити, що більшу частину з імпортованих товарів складали товари активної частини основних фондів – станки, обладнання, устаткування та приладдя.

Країни-члени ЄС експортують з України прокат та напівфабрикати з вуглецевої сталі, нафтопродукти, руду та залізний концентрат, феросплави, мінеральні або хімічні, азотні

* кандидат економічних наук, доцент, докторант Національної академії державного управління при Президентові України

добрива, насіння свиріпи або ріпаку для виробництва біопалива, пшениця і суміш пшениці та жита. Товарна структура торгівлі України та країн ЄС свідчить про надзвичайну вузькість її асортименту.

Ми знаємо, що 60% ВВП формується за рахунок експортоутворюючих галузей. Нажаль в Україні галузі-експортери у переважній більшості виробляють сировину і напівфабрикати, а не високотехнологічні і високовартісні товари.

Уже сьогодні ринок ЄС для України другий за значенням після СНД. А ринок України для ЄС? Як кажуть: «Ми не перші, але ми і не другі!». Бо на другому місці, після США, серед найбільших торговельних партнерів знаходиться Китай.

За даними Центра Разумкова «...спостерігається асиметрична залежність: частка України у зовнішньоторговельному обороті ЄС становить лише близько 0,4%. Однак навіть досягнута частка ЄС в торгівлі України, на думку директора Центру європейських і міжнародних досліджень Г.Немірі, є абсолютно недостатньою для інтеграції до Євросоюзу, адже для інтеграції необхідно досягти мінімум 60%».

Інтеграція до європейських структур – це, насамперед поглиблення співпраці. Але співпраці на паритетних умовах, України рівної як партнера, яка б дозволила відчувати себе достойно на європейській арені. І хотілося б, щоб український народ відчув на собі наближення до європейських стандартів якості життя. А це можливе за умови наближення соціально-економічних показників до рівня європейських. Таким чином, європейська інтеграція – це, передусім, пріоритет внутрішньої політики, а ніж зовнішньої. Хоча вочевидь ми імпортуємо правила життя і ще напевне не знаємо чим заплатимо.

Незважаючи на зростаючий обсяг наукової літератури, опублікованої за період незалежності, з питань зовнішньої політики України, її стратегічних напрямів, зокрема європейського, залишаються відкритими ключові аспекти, в тому числі імперативності євроінтеграційного курсу. А відтак – існує потреба у здійсненні системного наукового аналізу всього комплексу відносин Україна – ЄС, з урахуванням нових геополітичних реалій. Це потребує критичного погляду на ситуацію і перспективи, що є основою для нових наукових розробок з метою використання їх в процесі реалізації стратегічного курсу України. Адже зовнішньополітичний вибір характеризується, по-перше, нечіткістю і неясністю чималої кількості декларацій, принципів і переконань, які Україна проголосила на міжнародній арені; по-друге, непослідовністю внутрішньополітичних перетворень, що утруднює наближення до рівня норм і стандартів європейського простору; по-третє, аморфністю і розшарованістю політичної еліти у питаннях критеріїв суспільного розвитку, корумпованістю владних структур, що зумовлює зниження довіри до держави з боку європейської спільноти. Тому європейська політика України потребує належного теоретичного і прогностичного супроводу.

УДК 339.9 (075)

Бузинар Б.А.,* Сорока І.Й.**

ЗМІНА АКЦЕНТІВ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ВІД РОМАНТИЗМУ ДО ВИВАЖЕНОГО ПРАГМАТИЗМУ

Впродовж майже всіх років незалежності поняття «Євроінтеграція» в устах наших можновладців та їхньої обслуги з наукового середовища означало виключно членство України в ЄС. Після розчарування в ідеях комунізму, розвалу всіх скреп і підвалин радянської моделі постало завдання формулювання нової ідеї і цілі подальшого розвитку країни. На початку 90-х ми мали перед очима квітучий Західний світ, який різко контрастував з плачевним станом речей в Україні. Саме тоді і був створений новий європейський контрміф, творці якого виходили з того, що європейська ідея, європейський проект є сформованим, органічним, цілісним утворенням до якого нам слід приєднатися, включитися, стати його членом. Це була романтична, хибна позиція. Не бралася до уваги та обставина, що майже два століття в Європі точилися дискусії, йшла гостра боротьба за соціальну справедливість в ході європейських революцій, спустошливих війн поки мрія про об'єднання Європи стала політичним проектом, який, в загальних рисах, був реалізований на початку другої половини ХХ ст., тобто зовсім недавно з точки зору історичного часу і ми не надто відстали, якщо врахувати те, що процес формування європейського проекту відбувається і нині, оскільки первісна його форма не відповідає новим реаліям і виявилася гостро конфліктною (конституційна криза, активізація націоналістичних сил під впливом світової фінансової кризи тощо). В цих умовах Євросоюз відмовився від подальшого розширення і зосередився на внутрішньому процесі формування його нової моделі розвитку з більш зрілими, розвиненими і менш конфліктними інститутами колективного управління.

В такій ситуації Україні потрібно відійти з позицій принизливого дитячого пієтету перед Європою, випрошування членства в цій організації, на позиції відстоювання свого бачення моделі євроінтеграції, яка б врахувала специфіку української економіки, перспективи її модернізації з тим, щоб євроінтеграція не обернулася для нас незворотними втратами, як це мало місце зі вступом до СОТ.

Рух у цьому напрямку розпочала нова урядова адміністрація, яка вибудовує нову систему координат керуючись принципом - робити те, що можливо реально зробити сьогодні в інтересах взаємної вигоди. Це єдино вірний, виважений і прагматичний підхід: не відкидати заделегідь ніяких варіантів, вигідних Україні сьогодні з точки зору її національних інтересів.

В такій системі координат знімається протиріччя між західним і східним векторами інтегрування України у світовий економічний простір. Прагматизм України, в цілому, вітається і Євросоюзом, і Росією. У ЄС з'являється можливість перевести євроінтеграційні прагнення нашого політикуму у площину реальних конкретних дій і дозволяє позбутися української псевдоінтеграційної риторики, яка вже давно стала всім обтяжливою у Єв-

* кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки Українського державного університету фінансів і міжнародної торгівлі

** старший викладач кафедри технологій управління Національного університету «Львівська політехніка»

росоюзі. Росія ж отримує союзника у переговорному процесі з ЄС зі створення спільного економічного простору, а також відкривається можливість для України відновлення переговорного процесу з питань участі України в Єдиному економічному просторі (ЄЕП) трьох країн – Росії, Білорусії та Казахстану.

Сьогодні питання участі України в ЄЕП- це питання її цивілізаційного вибору . ЄЕП за своєю економічною суттю є Митним союзом з перспективою руху у напрямку глибокої економічної інтеграції . Створення Митного союзу є першим етапом і важливою ознакою наявності між його учасниками стратегічного партнерства. Стратегічне партнерство – це процес, в основі якого лежать не лише комерційні інтереси, не разові вигоди (що є характерним для відносин з будь-якими країнами), а цивілізаційні цінності: спільність історії, економіки, мови, культури, світогляду і віросповідання, спільність моральних цінностей, захист і збереження яких, в умовах протистояння англосаксонської, слов'янської та інших цивілізацій, можливі за наявності економічного і військово - політичного базису

Стратегічне партнерство, таким чином, категорія високого ідеологічного рівня, але і на рівні побутових потреб, платоспроможності населення України життя постійно повертає українську економіку в природне лоно інтеграції з країнами пострадянського простору і , перш за все, з Росією. Всі локомотиви зростання національної економіки - хіміко-металургійний, агропромисловий і машинобудівний комплекси жорстко пов'язані з російською - чи то сировинною базою, чи то ринком збуту, чи то кооперацією виробництва, що складалася віками.

Спроби відгородитися від Росії в умовах, коли в ціні техніки , що виробляється в Україні половина припадає на російські комплектуючі, прирікають українську економіку на подальшу деградацію, занепад. Не секрет, що ЄС дуже прагматичний у відношенні до України і розглядає її скоріше як ресурсну базу, сировинний придаток і ринок збуту своєї готової продукції і вкрай неохоче дозволяє запозичувати свої високі технології. Це об'єктивна реальність. За таких реалій не відкидаючи необхідності формування тісних відносин з ЄС, не припиняти роботи з реформування економіки і соціального життя за європейськими стандартами, не переглядаючи європейської мети руху України, нам потрібно докорінно змінити технологію її досягнення, вирішити ключове стратегічне завдання: стати сучасною країною – конкурентоспроможною нацією, державою. Україна ніколи не інтегрується в Європу до тих пір, поки не проведе внутрішню модернізацію не лише економіки, але й соціальних і політичних інститутів. А ключ для вирішення цього доленосного завдання сьогодні лежить на східному напрямку української політики.

Східний інтеграційний вектор України передбачає: по-перше, повернення в процеси економічної інтеграції на пострадянському просторі, включаючи участь у Митному союзі в рамках ЄврАзЕС; по-друге, активізацію і нарощування повноцінного співробітництва з країнами Азійсько- Тихоокеанського регіону, які демонструють хорошу динаміку зростання, країнами Латинської Америки, арабським світом. Використовуючи своє вигідне гео економічне розташування, транзитні переваги, маючи інтелектуальний потенціал, Україна може стати для багатьох східних країн полем для фінансових і торгових операцій з ЄС і пострадянськими країнами. Ще раз слід наголосити, що найбільш близькими і перевіреними партнерами України є країни пострадянського простору.

На першому етапі відновлення всебічного співробітництва з пострадянськими країнами дозволяє швидко вдихнути життя в підірвану кризою українську економіку, задіяти виробничі потужності, що стоять, створити додаткові робочі місця , створити нові і відновити втрачені канали виробничої кооперації, розширити сировинну базу, активізувати внутрішній попит, разом протистояти зовнішнім економічним загрозам і викликам.

УДК 338.49:339.92

Ільницький Д.О.*

МОДЕЛІ ТРАНСКОРДОННОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ФОНДОВОГО РИНКУ ЄС

Фінансова глобалізація стала найважливішою тенденцією розвитку ринків цінних паперів, особливо яскраво можна спостерігати в Європі. Платіжні і розрахункові системи, що складають основу інфраструктури цих ринків, набули великого значення у результаті збільшення як обсягу, так і вартості угод. Значні досягнення у сфері інформаційно-телекомунікаційних технологій сприяли лібералізації національних ринків капіталу.

В результаті проведеного дослідження можна ідентифікувати дві основні моделі транскордонної інтеграції інфраструктури ринку цінних паперів ЄС, а саме:

1. модель сполучення національних інфраструктур країн-членів ЄС загальними платіжно-розрахунковими платформами, спільними технічними та нормативно-правовими стандартами;
2. модель зміцнення інфраструктури шляхом активізації ринкових злиттів і поглинань, а також створення корпоративних альянсів.

Сутність першої моделі полягає у встановленні механізму взаємозв'язку між національними розрахунково-кліринговими системами по зобов'язаннях за цінними паперами у різних країнах, який дозволяє здійснювати транскордонну передачу цінних паперів та грошових коштів від однієї національної платіжної системи до систем інших країн. Таким чином, національна система виступає представником від імені своїх учасників, коли цінні папери переводяться на рахунки іноземних національних систем. Більшість систем розрахунків по зобов'язаннях за цінними паперами та найпотужніші клірингові дома у ЄС пов'язані між собою безпосередньо та опосередковано через велику кількість взаємозв'язків (так звана модель "спагетті"). Ця модель інтеграції піддавалася широкій критиці з боку учасників фондового ринку і, передовсім, банків-зберігачів, оскільки до цього часу вона не сприяла зниженню трансакційних витрат та підвищенню ефективності розрахунків за транскордонними угодами. Так, за оцінками К.Ланну і М.Левіна, зараз вартість розрахунків та клірингу за транскордонними операціями з цінними паперами в ЄС у два-три рази вища, ніж у Сполучених Штатах Америки. Використання зв'язків між національними системами розрахунків по зобов'язаннях за цінними паперами до цього часу є досить обмеженим. За деякими оцінками сукупна вартість ЦП, переданих через транскордонні взаємозв'язки становить близько 15 % від загального обсягу транскордонних платежів по цінних паперах, які використовуються як забезпечення для отримання кредитів у центральних банків. Переважна частина транскордонних переказів забезпечення цінними паперами здійснюється через кореспондентську модель центральних банків (CCVM2) у Єврозоні.

Сутність другої моделі транскордонної інтеграції елементів інфраструктури фондового ринку ЄС полягає в об'єднанні існуючих інфраструктурних компаній шляхом укладання угод про злиття, або через створення міжнародних корпоративних стратегічних

* кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім.Вадима Гетьмана»

альянсів у цій сфері. При цьому процеси корпоративної консолідації відбуваються як у “горизонтальному”, так і у “вертикальному” форматі. Горизонтальна консолідація передбачає об'єднання систем і структур, що надають аналогічні послуги і продукти. Вертикальна інтеграція пов'язана з об'єднанням систем і суб'єктів, які надають взаємодоповнюючі послуги та продукти на всіх ланках ланцюжка створення цінності в сфері розрахунків по зобов'язанням за цінними паперами, включаючи реєстрацію, торгівлю, узгодження, кліринг, розрахунки, а також відповідальне зберігання.

Однак мають місце й певні невизначені моменти в системному розвитку інфраструктури ринку цінних паперів ЄС. Так зокрема наразі відсутні відомості щодо включення до системи інфраструктури ринку цінних паперів рейтингових агентств, відносно діяльності яких було досить багато нарікань в контексті аналізу причин та можливостей попередження світової фінансової кризи. Деяко схожа картина з забезпеченням розкриття інформації на ринку цінних паперів, яка хоча і функціонує пристойному рівні, але до інфраструктури фондового ринку офіційно не відноситься.

Фінансовий ринок України в цілому та фондовий зокрема продовжують розвиватися, але досі держава відіграла досить пасивну роль у розвитку його інфраструктури, а власних зусиль власників капіталів та їх споживачів очевидно бракувало, що стримувало його розвиток. Тому, з нашої точки зору, в сучасних умовах доцільно витратити обмежені ресурси на розвиток інфраструктури з врахуванням окреслених вище моделей транскордонної інтеграції інфраструктури ринку цінних паперів.

Взяття на себе зобов'язань щодо розвитку інфраструктури фінансового ринку українською владою створить певні переваги для іноземних суб'єктів в Україні, адже вони мають досить тривалий досвід діяльності в умовах високого рівня розвитку інфраструктури фінансового ринку. Яким може бути вихід для національної економіки? Ситуація може здатися патовою – й інфраструктуру розвивати необхідно, й захистити національних суб'єктів, й залучати іноземні інвестиції, а ще зменшувати вартість залучення капіталів й прискорювати темпи зростання національної економіки та добробуту нації. Вихід має бути знайдений, він має бути компромісним.

УДК 339.727

Липова Т.В.*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДТРИМКИ СФЕРИ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ З БОКУ ЄС

Прагнення України наблизитися до європейських стандартів в економічній та соціальній сферах широко підтримуються європейською спільнотою шляхом надання міжнародної технічної допомоги (МТД), що передбачає цільову передачу країнами-донорами ресурсів і послуг у втіленій формі на безоплатній і неповоротній основі для підтримання соціально-економічного розвитку та ринкових перетворень країни-реципієнта [1].

Європейський Союз (ЄС) є найбільшим донором України. Починаючи з 1991 року, загальний обсяг допомоги, наданої Україні з боку ЄС в рамках програм Tacis, макрофінансової та гуманітарної допомоги, склав понад 1 млрд. євро. У 2007 році ЄС переглянув підходи до надання допомоги і реорганізував програму Tacis та інші супутні програми для України у новий Європейський Інструмент сусідства та партнерства (ЄІСП) – European Neighbourhood and Partnership Instrument. Бюджет ЄІСП на 2007-2013 рр. оцінюється у 12 млрд. євро, з них в рамках Національної індикативної програми передбачено 494 млн. євро для України.

У зв'язку з реорганізацією програм МТД з боку ЄС, з 2007 року Україна отримала доступ до нових форм технічної підтримки. В рамках TAIEХ - Technical Assistance and Information Exchange - надається додаткова підтримка для здійснення реформ у сфері адаптації законодавства та зміцнення інституційної здатності державних установ у процесі наближення та застосування законодавства ЄС. Ще одним інструментом є Twinning, який дає можливість співпрацювати експертам державного сектору країн ЄС та аналогічних українських установ задля розбудови сучасних та ефективних органів центральної та місцевої влади та впровадження європейських стандартів.

ЄІСП також передбачає надання бюджетної підтримки країнам-учасникам Європейської політики сусідства (ЄПС), на відміну від попередньої програми Tacis, що передбачала лише МТД. Бюджетна підтримка, як новий метод реалізації національних програм, передбачає спрямування коштів із бюджету держави або організації-донора до державного бюджету країни-реципієнта з метою підтримки здійснення реформ і політики, що призведе до досягнення чітко визначених та узгоджених стратегічних цілей.

Бюджетна підтримка може надаватися у двох формах: цільовій і нецільовій. Цільова форма бюджетної підтримки передбачає передання фінансових ресурсів ЄС до державного казначейства країни-реципієнта у сумі, визначеній у національній програмі, в рамках реалізації національного компоненту ЄПС, для фактичного виконання певної статті в бюджеті. Нецільова бюджетна підтримка передбачає надходження коштів до державного казначейства країни-реципієнта, які включаються у доходну частину бюджету і використовуються для фінансування будь-якої визначеної урядом діяльності.

Окрім того, регламентом Європейського Парламенту та Ради Європи визначено два види бюджетної підтримки – загальна та секторальна. Загальна бюджетна підтримка передбачає передачу ресурсів на підтримку реалізації загальнонаціональних програм роз-

* кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Державної академії статистики, обліку та аудиту

витку чи стратегії реформування. Країна-бенефіціар має задовольняти цілій низці критеріїв надання загальної бюджетної підтримки, серед яких:

- стабільність макроекономічної політики;
- наявність стратегії і програм загальнонаціонального і секторального розвитку;
- наявність державного бюджету та середньострокового плану бюджетних витрат;
- ефективна системи управління фінансами;
- ефективний механізм координації донорів;
- ефективна система оцінки та моніторингу результативності стратегії чи програми розвитку.

На відміну від загальної, секторальна підтримка спрямовується на підтримку стратегій чи програм розвитку конкретних секторів чи галузей. Серед критеріїв, яким має задовольняти країна-бенефіціар виділено такі:

- секторальна політика та стратегія – мають розроблятися та впроваджуватися урядом країни-партнера з конкретизацією цілей та пріоритетів, очікуваних результатів, завдань, визначення планів дій, обов'язків сторін, виконавців, необхідних ресурсів і бюджетів;
- бюджет сектора та середньострокова перспектива — секторальна політика/стратегія має відображатися у плані державних видатків як у короткостроковому просторі (річний бюджет), так і в контексті середньострокового планування видатків;
- секторальна і донорська координація – здійснюються, виходячи з провідної ролі уряду в процесі координації дій залучених сторін та донорів з метою забезпечення ефективного формування стратегії та управління секторальною програмою, посилення взаємодоповнюваності та уникнення дублювання;
- розбудова інституціональної спроможності — передбачається істотне розширення інституціонального потенціалу реципієнта;
- система моніторингу виконання — повинна складатися з показників оцінки ефективності результатів та впливу для визначення прогресу в досягненні цілей секторальної політики;
- макроекономічна політика – стабільне макросередовище разом з передбачуваним рівнем забезпечення ресурсами;
- система управління державними фінансами: повинні існувати (або знаходитися у процесі впровадження) надійні системи управління державними фінансами, що забезпечують фінансову дисципліну та відповідність фактичних видатків передбаченим у бюджеті.

В рамках діючої Національної індикативної програми України ЄС виділив 82 млн. євро на фінансування Програми бюджетної підтримки енергетичного сектора та додаткову технічну допомогу у розмірі 3,5 млн. євро для успішної її реалізації.

Таким чином, ЄС впроваджує нові інструменти і механізми співпраці для наближення України до європейських стандартів. Але Україна в свою чергу має бути підготовлена до сприйняття і співпраці з ЄС в рамках нових інструментів співробітництва. З цією метою необхідно здійснити підвищення кваліфікації державних службовців та підготувати бюджетну систему України до ефективного використання нових інструментів співробітництва з ЄС. Розробка секторальних і загальнонаціональної стратегії, забезпечення стабільного макроекономічного розвитку, ефективне реформування сфери державних фінансів України дозволить країні отримати широкий доступ до нових фінансових інструментів підтримки розвитку, прискорити реформування фінансової системи та наблизитися до інтеграції у європейське співтовариство.

УДК 339.72

Насадюк І.Б.*

РОЛЬ ЄВРО У ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИНАХ КРАЇН ЦСЄ І УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Запровадження спільної валюти зіграло значну роль у закріпленні міжнародного статусу європейського фінансового ринку і самого євро. Зона євро є другою у світі за розмірами валютною зоною після зони долара, але першою у Європі, створюючи зону тяжіння валютно-фінансових відносин країн регіону. У 2009 році частка євро у міжнародних боргових зобов'язаннях досягла 31,4%, у глобальних офіційних резервах - 27,3%, у міжнародних кредитах - 20,3%, у міжнародних депозитах - 42,8%, у валютних операціях на міжнародних ринках - 42,8% (із 200%). Всі країни Центральної і Східної Європи, що вже є членами Європейського Союзу (країни Балтії, Чехія, Угорщина, Польща, Болгарія, Румунія) або не є такими (балканські країни), орієнтують свою валютно-курсову політику на зону євро.

Після запровадження євро для країн Центральної і Східної Європи була характерною тенденція зростання частки зони євро у зовнішній торгівлі цих країн, але з 2004 року роль країн зони євро як торговельних партнерів постійно зменшується. Так частка країн зони євро у експорті Чехії зменшилась з 0,65% у 1999р. до 0,62%, Угорщини - з 0,62% до 0,55%, Естонії - з 0,49% до 0,38%, Литви - з 0,36% до 0,30%, Латвії - з 0,41% до 0,32%, Польщі - з 0,60% (2004) до 0,58%, Словаччини - з 0,49% (2004) до 0,39% відповідно. Аналогічна ситуація спостерігається і у імпорتنих відносинах зазначених країн. Так, якщо у 1999р. на країни ЄМС припадало 73% імпорту Чехії, то в 2009 році - 67%, Естонії - 40% і 34%, Угорщини - 73% і 58%, Литви - 36% і 27%, Латвії - 30% і 20%, Польщі - 58% (2004) і 56%, Словаччини - 56% (2004) і 49% відповідно.

Для України, як і для інших країн ЦСЄ, характерно збільшення ролі країн зони євро до 2004 року, проте не так виразно: з 16% у 2001 році до 18% у 2003 році, а надалі відбулося зменшення частки експорту, що припадає на країни зони євро - до 12% у 2009 році. Частка імпорту із зони євро складає приблизно 19-20% і залишається стабільною у 2001-2009 роках [1].

Проте незважаючи на падіння відносних обсягів торгівлі з країни зони євро у Чехії, Польщі, країн Балтії, Болгарії, Румунії спостерігається збільшення використання євро у торговельних операціях як з країнами Європейського Союзу, так із іншими країнами світу. Так частка обсягу зовнішньоторговельних експортних контрактів, де валютою ціни є євро, зросла з 68,7% у 2002 до 74% у 2009 в Чехії, з 57,2% до 66,1% - у Польщі, з 53,8% до 59,1 (2008) - у Естонії, з 34,1% до 66,4% - у Латвії, з 27,8% до 58,1% - у Литві, з 55,7% до 77,5% у Румунії. За імпортними контрактами спостерігається схожа ситуація: частка імпорتنих операцій у євро порівняно з іншими збільшилась - 55,5% у 2001 до 70,8% у 2009 у Болгарії, з 66,6% до 68,5% у Чехії, з 53,9% до 59,1 (2008) у Естонії, з 44,5% до 66,1% у Латвії, з 38,3% до 52,8% у Литві, з 60,6% до 73,2% у Румунії, з 71,7% до 75,8% у Хорватії [2].

* кандидат економічних наук, доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Для України також характерно збільшення ролі євро у валютно-фінансових відносинах, хоча політика валютного курсу використовує як орієнтир для інтервенцій долар США і поки що не можна говорити про значне тяжіння української економіки до зони євро.

Незважаючи на відсутність динаміки зовнішньої торгівлі України з країнами зони євро, валютно-фінансова структура поточного рахунку платіжного балансу України свідчить про те, що з 2002 року частка поступово зростає у експортних та імпортних операціях з товарами і послугами, у доходах, отриманих українськими резидентами та трансфертах українських резидентів за кордон (див. таблицю 1). Хоча долар США залишається домінуючою валютою у валютно-фінансових відносинах України, проте роль євро постійно зростає.

Таблиця 1
Валютно-фінансова структура поточного рахунку платіжного балансу України

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	1 кв. 2010р.
Експорт товарів	4,2	5	5,5	6,7	8,8	8,9	10,9	12,1	10,3
Імпорт товарів	11,4	14,7	14	18,1	20,2	20,6	22	23,5	21,8
Експорт послуг	6,9	9,1	11,6	12,7	12,8	14,1	17,1	18,2	24,3
Імпорт послуг	7,1	13,2	17	21,4	23,9	28,2	31,4	35,8	32
Доходи в Україні	17,4	18,5	16,1	14,6	10,9	18,6	25,8	26	26,5
Доходи з України	24	23,4	16,9	12	8	9,6	8,4	8,7	9,1
Трансферти в Україну	34,4	36,5	39,8	31,7	25,4	24,9	28,8	45,4	28,7
Трансферти з України	18	23	28	22,9	28,3	33,9	26,5	24,7	37,5

Джерело: [4]

Орієнтація валютно-курсової політики на долар США призводить до того, що долар залишається домінуючою валютою в українських державних фінансах. З 2006 по 2008 рік частка зовнішніх зобов'язань уряду України, деномінованих у євро, біла незмінною на рівні 12%. З 2009 року частка євро зменшилась до 8%, склавши 4,25% на середину 2010 року. Необхідно зазначити, що частка долара США у зовнішніх запозиченнях уряду також радикально знизилась – до 28%, тобто позиції як євро, так і долара США у зовнішньому боргу знизились одночасно за рахунок переорієнтації запозичень на українську гривню через необхідність уникнути валютного ризику, що став очевиднішим через валютно-фінансову кризу 2008 року [3].

Долар США займає домінуючу позицію на валютному ринку України. На нього припадає 86% операцій на готівковому валютному ринку, а на євро – лише 12% у 2006 році. У 2001 році частка долара на міжбанківському валютному ринку склала 85%, а у 2006 році – 78%, частка євро – 8% і 16% відповідно, тобто роль євро у безготівкових обмінних операціях подвоїлась [4].

Частка євро постійно збільшується у депозитно-кредитних операціях українських компаній і фізичних осіб. Так, у 2005 році серед депозитів домогосподарств, залучених депозитними корпораціями, частка євро склала 6% (долар США – 35%), у 2006 – 7% (38%), у 2007 – 9% (29%), у 2008 – 14% (35%), у 2009 – 15% (37%). Частка євро у депозитах українських компаній склала у 2005 році 4% (22% у доларах США), у 2006 – 6% (23%), у 2007 – 5% (18%), у 2008 – 8% (27%), у 2009 – 10% (26%). Частка євро у кредитах нефінансовим корпораціям збільшилась незначно - з 5% 2005 році до 6% у 2009 році [3, с. 205-206].

Отже, хоча роль євро у валютно-фінансових відносинах України є невеликою порівняно з країнами ЦСЄ, Україна слідує загальній тенденції збільшення ролі євро у зовнішній торгівлі, валютних операціях, депозитних операціях. Орієнтація у валютно-курсовій політиці на долар США у порівнянні з країнами ЦСЄ, що тяжіють до зони євро, пояснює невелику роль євро в українських державних фінансах та кредитуванні.

Література:

1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. The International Role of the Euro. July 2010. European Central Bank [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/euro-international-role201007en.pdf>
3. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>
4. Національний банк України [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.bank.gov.ua

Негода А.В.*

АДАПТАЦІЯ ЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Головним пріоритетом у зовнішній енергетичній політиці України є розширення співробітництва з ЄС. Інтеграція України у світову економіку і європейський вибір України повинні підкріплюватися поступовим; досягненням європейських стандартів рівня життя, у тому числі енергоефективності, енергооснащеності, і поступовим виконанням вимог ЄС до країн-кандидатів у сфері ПЕК і суміжних екологічних питаннях. Адаптація законодавства України в сфері енергетики до норм і стандартів ЄС передбачає зменшення впливу держави в цьому секторі економіки, лібералізацію ринків енергоносіїв, залучення іноземного капіталу до ПЕК за рахунок створення прийняттого інвестиційного клімату, створення стратегічних запасів нафти тощо.

Найближчими роками на європейському енергетичному ринку відбудуться значні структурні зміни. Для успішного виконання вимог до країн-кандидатів на вступ до ЄС будуть потрібні нові підходи до створення конкурентних та відкритих ринків енергоносіїв.

19 лютого 1997р. після багаторічної боротьби в Євросоюзі вступили в дію Директиви щодо внутрішнього електроенергетичного ринку ЄС, спрямовані на підвищення ефективності виробництва, передачу й розподіл енергії за рахунок поступового відкриття ринків для конкуренції.

Результатом прийняття Директив є міжнародний компроміс, що є наслідком різноманіття структури електроенергетичних ринків у європейських країнах. Так, у Німеччині, хоча і створена ліберальна структура через наявність великої кількості підприємств, законодавче закріплене існування регіональних монополій істотно обмежує конкуренцію. У Великій Британії в Уельсі діє система "пулів", орієнтована на конкуренцію. Франція все постачання електроенергією зосередила в державній компанії.

Оскільки кожна країна щодо цього має свою специфіку, Директиви передбачають існування різноманітних за організацією систем ринків і поетапну лібералізацію.

Для незалежних виробників електроенергії, що не знаходяться в даній країні, держави-члени ЄС мають право вибирати з двох варіантів доступу до мереж: доступ до мереж на договірній основі і/або доступ покупців-монополістів. Директиви ЄС дають змогу сприяти національним виробництвам окремих видів енергії. Так, країнам ЄС надається право сприяти електростанціям, що використовують відновлювані джерела енергії або одночасно виробляють тепло і електроенергію (теплоелектроцентралі). Також передбачено децентралізацію і розукрупнення ВІНК для полегшення контролю над їхньою діяльністю.

Адаптація законодавства України в сфері енергетики до норм і стандартів ЄС спрямована на: обмеження адміністративного втручання держави в діяльність ПЕК; лібералізацію ринків енергоносіїв; створення сприятливого інвестиційного клімату для залучення до розвитку ПЕК іноземного капіталу; підвищення енергетичної ефективності економіки,

* кандидат економічних наук, доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

використання потенціалу енергозбереження; підвищення рівня безпеки АЕС; зменшення негативного впливу ПЕК на навколишнє середовище; створення стратегічних запасів нафти тощо. Найближчими роками пріоритетними сферами співробітництва України з ЄС повинні стати енергетична ефективність, ядерна безпека й екологія.

24 вересня 2010 р. завершилася дворічний переговорний процес щодо приєднання України до Енергетичного співтовариства. У м.Скоп'є (Македонія) Україною було підписано відповідний протокол, який юридично формалізував приєднання України до договору про Енергетичне співтовариство. Для остаточного набуття чинності цим протоколом необхідна його ратифікація Верховною Радою України.

Приєднання стало можливим після виконання Україною низки передумов, висунутих країнами Енергетичного співтовариства, ключовими серед яких були здійснення комплексу заходів з підвищення ядерної безпеки українських АЕС відповідно до вимог МАГАТЕ, а також гармонізація законодавства України у газовій сфері із нормами відповідних директив ЄС.

Приєднання України до Енергетичного співтовариства відкриває для неї як нові перспективи, так і накладає серйозну відповідальність у реформуванні національного енергетичного сектору та забезпеченні надійності поставок енергоносіїв до країн ЄС.

Як сторона Договору про Енергетичне співтовариство Україна отримує доступ та стає повноправним учасником внутрішнього ринку електроенергії та газу Євросоюзу. Українські газотранспортна та електрична мережі стають частинами європейських, що вимагатиме від України системної роботи з підвищення їх рентабельності та досягнення їх відповідності сучасним вимогам екологічної безпеки. Енергетичний сектор України функціонуватиме в рамках загальної регуляторної бази ЄС, що повинно забезпечити прозорі механізми формування тарифів на енергоносії та дотримання правил конкуренції, а також суттєво сприятиме залученню інвестицій в енергетичну галузь. Це у свою чергу відкриває шлях до реалізації домовленостей між Україною та ЄС щодо модернізації української ГТС. Але для цього буде необхідно продовжувати послідовну роботу з подальшої адаптації українського законодавства до відповідних норм Євросоюзу.

Крім того, формування спільного енергетичного ринку між Україною та ЄС об'єктивно посилює позиції України в ситуації можливого тиску на її енергетичний сектор з боку постачальників енергоресурсів. Віднині експерти Єврокомісії здійснюватимуть незалежний моніторинг обсягів прокачаного через українську ГТС газу, що дозволить Києву уникати в майбутньому безпідставних звинувачень з боку Газпрому щодо несанкціонованого відбору газу. Договором також передбачається можливість взаємодопомоги між країнами співтовариства на випадок зриву поставок з боку країн-постачальників.

Таким чином, приєднання України до Енергетичного співтовариства спонукає український уряд до комплексного реформування енергетичного сектору, що відкриває можливості для створення в Україні сучасної моделі енергетичного ринку, модернізації існуючих газотранспортних та електричних мереж, а також для більш ефективного використання наявного експортного та транзитного потенціалу України. Крім того, входження України до внутрішнього енергетичного ринку Євросоюзу є фактичним початком реалізації концепції секторальної інтеграції України до ЄС, яка закладена в майбутню Угоду про асоціацію. Водночас, якщо темпи реформування будуть залишатись такими ж повільними як і в минулому, Україна не зможе скористатись більшістю тих переваг, які їй надає приєднання до Енергетичного співтовариства.

Поліщук Л.С.*

ПРОБЛЕМИ ВИРІВНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В КРАЇНАХ ЄС

Не дивлячись на в цілому досить високий рівень соціально-економічного розвитку, Євросоюз характеризується значними регіональними диспропорціями, котрі лише посилилися після його розширення. За рівнем ВВП на душу населення (розрахованому за ПКС) можна виділити чотири групи країн ЄС:

- 10 порівняно благополучних країн Західної та Північної Європи (до котрих відносять і Ірландію) з ВВП на душу населення більше 110% від середнього по ЄС;
- Італію та Німеччину, де при ВВП на душу населення вище середньоєвропейського рівня є високорозвинені регіони та «проблемні» території (відповідно на півдні та сході);
- 6 малих та середніх середземноморських країн (включаючи Іспанію та Словенію), в котрих ВВП на душу населення нижче середньоєвропейського рівня, але розрив не перевищує 30%;
- 9 східноєвропейських держав, в яких ВВП на душу населення в 2009 р. коливався від 30 до 70% від середнього рівня по ЄС.

Відставання країн Південної та Східної Європи за цим показником ЄС не в змозі ліквідувати в найближчі 15 років, однак економічна динаміка в них свідчить про явні тенденції згладжування диспропорцій на національному рівні. Не слід переоцінювати високі темпи зростання у країнах ЦСЄ та Південної Європи, адже їх стабільність можлива лише при кардинальній модернізації економіки, причому на основі розвитку передових наукоємних виробництв, зорієнтованих на зовнішні ринки. Однак, оцінюючи дані Євростату, поки що поліпшення позицій цих країн у напрямі інноваційного розвитку не спостерігається. За виключенням Чехії та Словенії (а в окремі роки Угорщини), видатки на НДДКР в «нових» членах ЄС, а також в Греції, Португалії (а іноді і в Іспанії) менше 1% ВВП, тоді як у Фінляндії і Швеції цей показник перевищує 3%, в Данії, Німеччині та Австрії - 2%, у Великій Британії, Бельгії та Нідерландах наближається до цього значення. Проблема ускладнюється тим, що ріст витрат на НДДКР в «бідних» країнах йде переважно за рахунок нарощування державного фінансування, тоді як приватний бізнес орієнтується на науковий потенціал провідних країн ЄС.

Слід також відмітити відмінність багатьох країн ЦСЄ від південноєвропейських. Наприклад, Словаччина, Чехія, Словенія та Литва є лідерами в ЄС щодо освітнього рівня населення, особливо молоді, що в перспективі означає більше інноваційне сприйняття місцевих споживачів та робочої сили.

Однак, 43% обсягів виробництва в ЄС припадають лише на 14% території ЄС – географічний п'ятикутник, де виробляється продукція з високою доданою вартістю, який утворюють Лондон, Гамбург, Мюнхен, Мілан та Париж (де проживає близько третини населення цієї території). Люксембург, котрий є найбагатшою країною-членом за рівнем ВВП на душу населення, зараз у сім разів багатший найбіднішої країни, Румунії, а на регіональному рівні ці відмінності ще сильніші. Це не суттєво відрізняється від показни-

* кандидат економічних наук, доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ків, що спостерігаються у Китаї та Індії. У цих країнах регіон з найвищим ВВП на душу населення у сім разів випереджає аналогічний показник найменш розвиненого регіону країни. В Китаї більше 60% ВВП виробляється лише на 4% території.

Сьогодні європейська політика вирівнювання має три основні напрями. По-перше, робиться акцент на сприянні економічному зближенню, щоб допомогти менш розвиненим регіонам (які розташовані в основному в нових країнах- учасницях) зменшити своє відставання від більш розвинених країн. По-друге, реалізуються широкі заходи, спрямовані на поліпшення регіональної конкурентоспроможності й зайнятості. Третя категорія стратегій спрямована на сприяння співробітництву між регіонами й країнами, щоб зменшити економічне значення національних кордонів. Також існують три основні джерела фінансування, які були створені в різний час у процесі розвитку ЄС.

Європейський фонд регіонального розвитку зосереджує свою діяльність на ініціативах, пов'язаних з економічним ростом, зайнятістю, конкурентоспроможністю, включаючи, інвестиції в інфраструктуру.

Фонд зближення інвестує у транспортну і екологічну інфраструктуру, включаючи відновлювані джерела енергії. Кошти в рамках Європейського соціального фонду спрямовуються на інвестиції в людський капітал у сфері освіти й професійної підготовки.

Суттю членства в ЄС є більше політичне й економічне зближення країн. Усвідомлюючи наявність різноманітності, ЄС намагається використовувати нові можливості через зближення місцевих співтовариств. Багато проблем не можна обмежувати стандартними адміністративними кордонами (на національному або регіональному рівнях), а тому вони часто вимагають скоординованої, спільної реакції декількох регіонів або країн, що створює необхідність нових форм співробітництва.

З одного боку, європейський досвід чітко вказує на те, що рівні умови для бізнесу й інших економічних суб'єктів, які забезпечуються на європейському рівні в рамках єдиного ринку є фундаментальними для успіху європейської економіки. У відповідності із другим спостереженням, успішність стратегій росту і зближення в значній мірі залежить від їхньої взаємодії з окремими національними стратегіями (стратегії, пов'язані з конкретними секторами, податками, ринком праці). Отже, ефективні макроекономічні умови й сприятливе мікроекономічне середовище (регуляторні умови, діловий клімат) є передумовами для ефективних стратегій допомоги відстаючим країнам та регіонам.

Література:

1. Огляд сучасної регіональної політики - «Працюючи для регіонів» - Режим доступу: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/working2008/work_en.pdf
2. Вплив регіональної політики в 2004-2009 роках – Режим доступу: http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/impact/pdf/legacy_2009_en.pdf
3. Додаткові статистичні показники й тренди. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/interim6_en.htm

УДК 339.1

Рудницький А.О.*

МЕТОДИКА ОПТИМИЗАЦИИ УРОВНЯ УЧАСТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ В СИСТЕМЕ МИРОВОГО ХОЗЯЙСТВА

Современные процессы развития мировой экономики предопределяют усиление влияния на развитие национальной экономики, как со стороны других стран, так и международных организаций, крупных корпораций, интеграционных группировок. В этих условиях залог устойчивого развития национальной экономики заключается в активном сотрудничестве экономики страны с системой мирового хозяйства. В сложившейся ситуации особо острым становится вопрос форм и уровня взаимодействия национальной экономики Украины с мировым хозяйством. Таким образом, наиболее актуальной проблемой современного этапа развития национального хозяйства Украины является достижение максимально возможного уровня конкурентоспособности при соблюдении норм экономической безопасности.

Одним из путей повышения уровня конкурентоспособности и экономической безопасности в условиях открытости национальной экономики является участие страны в процессах интернационализации, а также взаимодействие с соседними странами в региональных интеграционных объединениях, нацеленных на формирование благоприятных условий для повышения национальной конкурентоспособности и улучшение экономических показателей государств-участников в мирохозяйственной системе. Поэтому, крайне актуальной является проблема соотношения показателей экономической безопасности и конкурентоспособности страны с учетом условий усиления интеграционного сотрудничества и открытости экономики.

В основе структуры интеллектуализированной системы поддержки принятия решений по управлению уровнем открытости экономик на основе баланса конкурентоспособности и безопасности (ИСППР ОКБ), участвующей в управлении уровнем либерализации экономики лежит:

- ~ разработка иерархической системы целей и приоритетов, позволяющая создать структурированную систему целей, наиболее актуальных в текущий данный момент времени;

- ~ диагностика состояния исследуемого объекта;
- ~ корректировка моделей объекта исследования;
- ~ корректировка моделей управления (выбор инструментов);
- ~ адаптация организационного механизма регулирования к изменению системы целей;

- ~ преобразование функций управления в связи с изменением системы целей.

На рис. 1 приведен возможный вариант наполнения ИСППР ОКБ.

* ассистент кафедры международной экономики Таврического национального университета им. В. И. Вернадского

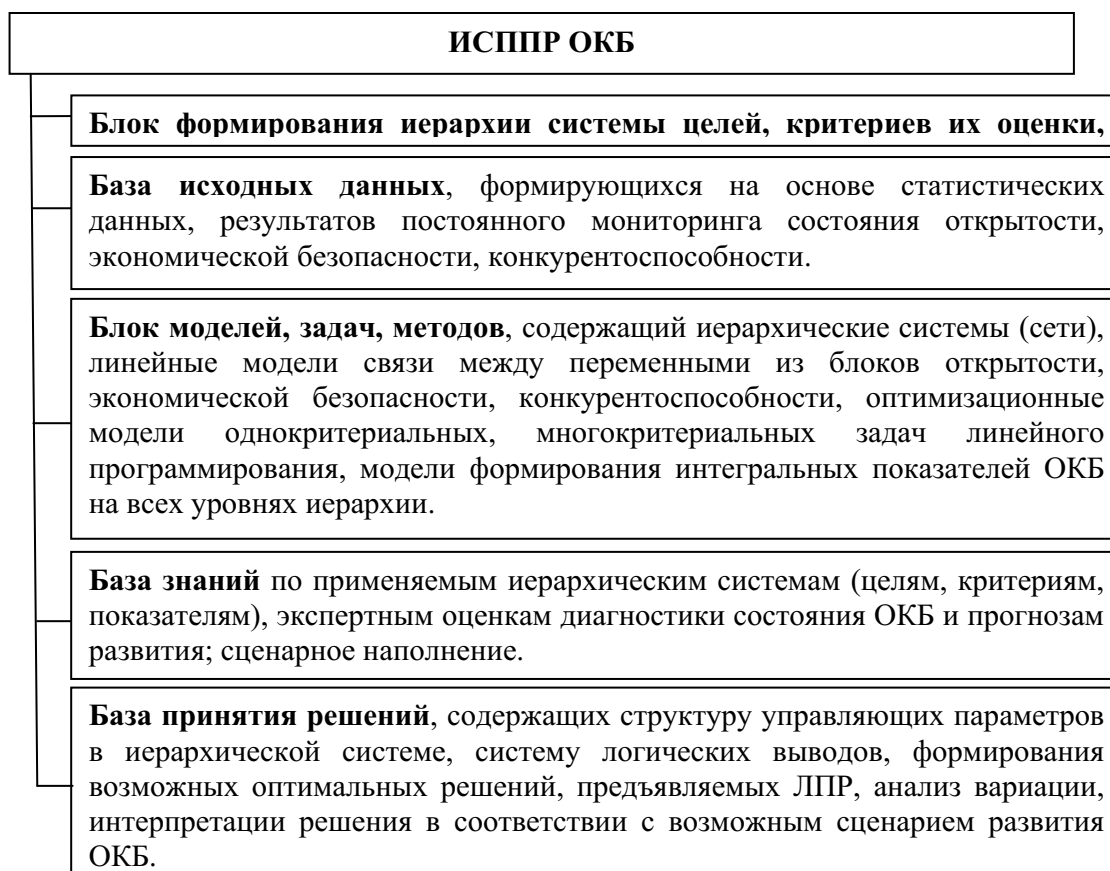

Рис. 1 Интеллектуализированная система поддержки принятия решений в управлении уровнем участия национальной экономики в системе в мирового хозяйства

УДК 330.15:502.34

Скороход І.С.*

ГАРМОНІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНИХ СТАНДАРТІВ УКРАЇНИ ТА ЄС

Сучасний розвиток економіки не можливий без урахування екологічних проблем, які обумовлені нераціональним використанням природних ресурсів і високим рівнем забруднення довкілля.

В економіці України впродовж багатьох років перевага надавалася ресурсомістким та енергоємним технологіям, впровадження яких здійснювалося без будівництва очисних споруд. Все це призвело до надмірного забруднення поверхневих та підземних вод, повітря і земель, нагромадження у великих кількостях шкідливих, високотоксичних відходів виробництва. При цьому недостатня увага приділялася розробленню і впровадженню нормативів і стандартів у галузі екологічної безпеки.

Аналіз зарубіжного господарювання показує, що охорона довкілля оцінюється як важливе економічне завдання підприємств, а природозберігаюча діяльність дає сумарний позитивний результат для економіки. Тому в країнах Європейського Союзу розроблена і реалізується стратегія екологічно орієнтованого менеджменту й екологічного підприємництва як одного з важливих напрямів екологічної модернізації. Цьому сприяло зростання ролі екологічних якостей і характеристик товарів та продуктів на ринку як передумови їх виробництва і реалізації.

У Європейському Союзі є своєрідна система екологічної сертифікації продукції, так звана система "еколейбл". Вона діє на основі Регламенту Ради 880/92/ЄЕС від 23 березня 1992 року, проте запровадження цієї системи не є обов'язковим. Її було змінено і доповнено Регламентом Парламенту і Ради ЄС 1980/2000/ЄС від 17 липня 2000 року. Цілями цієї системи є: поширення дизайну, виробництва, маркетингу та використання продукції, яка має найменший вплив на довкілля; поліпшення умов забезпечення споживачів інформацією про продукцію, яка впливає на довкілля.

Схема отримання знака маркування, який можна визначити як сертифікат якості, викладена у статті 4 Регламенту 1980/2000, де сказано, що продукція має відповідати суворим екологічним вимогам. Співтовариство розробило відповідні критерії для різних товарів, починаючи від туалетного паперу і до пральних машин, але вони не поширюються на токсичні речовини, небезпечні продукти харчування, напої та лікарські препарати.

На даний час в Україні у галузі охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів діє близько 200 стандартів (у широкому розумінні), в тому числі: понад 70 — гармонізованих міжнародних та регіональних стандартів (таких, як ДСТУ ISO/IEC Guide 59 2000 — Кодекс усталених правил стандартизації); близько ста — державних стандартів України та настановчих документів (технічні умови щодо відходів виробництва — ТУ 1693—89); інші — галузеві стандарти, які прямо не стосуються, але містять суттєві положення щодо охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів. Наприклад, у системі стандартів у будівництві існує ДСТУ БА. 1.1-72-2000 щодо екологічних характеристик будівельних матеріалів.

* кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

Основною з вимог членства країни в ЄС є те, що країни-кандидати мають працювати на відповідність екологічним нормам і стандартам ЄС.

Період упровадження в практику норм ЄС досить тривалий і фінансово складний у зв'язку зі значними обсягами необхідних інвестицій. Видатки 10 країн-кандидатів у Центральній Східній Європі на впровадження та виконання екологічного законодавства ЄС були розраховані обсягом приблизно 120 млрд. євро. Фінансування інтеграційних програм вимагало від країн-кандидатів виділення у 2-3 рази більше засобів на охорону навколишнього середовища в період вступу до ЄС порівняно з попередніми роками.

У країнах ЄС широко застосовується комплекс міжнародних екологічних стандартів ISO серії 14000 «Системи управління навколишнім природним середовищем» (Environmental Management Systems – EMS). Стандарти ISO серії 14000 орієнтують товаровиробників не на окремі норми викидів забруднюючих речовин, а на впровадження екологічного менеджменту, що конкретизується центральним серед документів цієї серії стандартом ISO 14001. Відповідність саме цьому стандарту є предметом екологічної сертифікації діяльності товаровиробників та їх продукції.

Зарубіжна практика господарювання засвідчила, що імплементація екологічних стандартів показників "життєвого циклу" випуску продукту та його впливу на навколишнє природне середовище, з одного боку, причиняє тиск на компанії, спонукаючи їх підвищувати якість товарів завдяки вдосконаленню технології та організації виробництва і надавати продукту ті особливості, які відповідають споживчому попиту й еколого-соціальним потребам, отримуючи нові конкурентні переваги.

Адаптація національного законодавства до норм і стандартів ЄС, що налічує більше 200 директив, які врегульовують всі специфічні питання, пов'язані із збереженням, захистом та поліпшенням стану довкілля та раціональним використанням природних ресурсів, а окрім цього і нормотворче супроводження його впровадження на національному рівні, вимагає наявності певного рівня кваліфікованих фахівців та значного обсягу капіталовкладень.

На сьогодні в сфері впровадження екологічних стандартів ЄС в Україні здійснено такі заходи: розроблено систему національних стандартів, що ґрунтується на всесвітньо визнаній системі стандартів ISO; впроваджується система екологічного маркування продукції відповідно до міжнародного стандарту ISO 14024; розвивається інфраструктура сертифікації впровадження систем екологічного менеджменту, більшість елементів якої визнано на європейському та світовому рівнях.

Проте гармонізації екологічних стандартів між Україною та ЄС наразі перешкоджає обмеження фінансових ресурсів, відсутність фахівців у сфері екологічного законодавства ЄС, слабка підтримка державних органів у впровадженні систем екологічного менеджменту за стандартами ISO.

Посилення природоохоронних вимог до якості вітчизняної продукції згідно з європейськими стандартами екологічної безпеки, безумовно, спонукатиме інноваційні екологоорієнтовані технологічні та структурні зрушення завдяки зростанню частки виробництва екологічно чистої продукції та розвитку вітчизняного екологічного підприємництва.

Таким чином, з метою зміцнення конкурентоспроможності національних товарів на європейському ринку необхідно активізувати, з одного боку, імплементацію екологічних стандартів ЄС у вітчизняну практику господарювання, а з іншого – процес гармонізації відповідних українських нормативних актів із європейськими стандартами.

УДК 338.47

Чернявська Т.А.*

ДОСВІД КРАЇН ЄС У ФОРМУВАННІ ІННОВАЦІЙНОЇ КЛАСТЕРНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Питання прискорення зростання економіки України як на національному так і на регіональному рівні потребують нагального вирішення. Одним з новітніх підходів до вирішення існуючих проблем є застосування кластерного підходу як сприятливого чинника для підвищення конкурентоспроможності регіону, збільшення його інноваційного потенціалу та економічного зростання. Зростаюча кількість досліджень по всьому світові показує, що географічна близькість відповідних економічних видів діяльності дає можливість для більш високого рівня продуктивності та інновацій.

У своєму Зверненні до Ради ЄС 13 вересня 2006 р. Європейська комісія підкреслила, що "бути частиною кластера є важливою конкурентною перевагою бізнесу. Кластери допомагають заповнити порожнечу між бізнесом, дослідженнями й ресурсами, таким чином, швидше видаючи знання на ринок. Успішні кластери пропагують інтенсивну конкуренцію одночасно зі співробітництвом. Вони збільшують продуктивність, залучають інвестиції, пропагують дослідження, підсилюють промислову базу, розробляють спеціальні продукти і послуги та стають основою для розвитку навичок..." [1, с. 10].

Україні як одній із європейських держав у програмах розвитку потрібно враховувати "...ряд заходів по створенню в регіонах сіткових (мережевих) інноваційних структур на основі кластерного підходу", "...у Стратегію розвитку України до 2015 р. включити заходи щодо підтримки розвитку пріоритетних національних і регіональних кластерів, ...залучити наукові та освітні центри до вивчення світового досвіду розвитку кластерів і до підготовки спеціалістів для роботи в умовах кластеризації економіки, ін." [2, с. 10].

Інноваційний процес включає в себе послідовність дій від виникнення наукових ідей, накопичення знань і пропозиції на їх основі бізнес-ідей до виробництва та комерціалізації інноваційної продукції, об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ) і послуг на традиційних або нових ринках збуту. Центри генерації наукових ідей і знань, комерційних інновацій існують у будь-якій групі або об'єднанні підприємств і організацій, які характеризуються спільністю напрямків діяльності, тому кожний з них досягає того або іншого рівня інновативності.

Внаслідок цього кластер, який включає етапи інноваційного процесу, сформований на базі таких центрів з підготовкою висококваліфікованих спеціалістів, особливо, для високотехнологічних підприємств і організацій з випуску наукоємної продукції, який діє на перспективних ринках або формує нові ринки збуту, відносять до інноваційного.

Ефективність діяльності кластера в цілому визначають через результат досягнення учасниками власних цілей й рівень його інновативності. При цьому додаткова ефективність діяльності кластерів як на рівні окремих його компонентів (суб'єктів господарювання), так і на рівні економіки регіону обумовлена синергетикою їх взаємодії.

Особливістю кластерів є полегшення доступу до капіталу, оскільки концентрація підприємств, організацій, фірм, які беруть участь, формує сприятливий клімат для виник-

* кандидат економічних наук, доцент, радник ректора з науково-дослідної роботи Новокаховського гуманітарного інституту

нення сукупних внутрішніх кредитних ресурсів, а також залучає венчурний капітал, прями іноземні інвестиції й нові технології. З часом кластери, що діють результативно, притягують крупні інвестиції і увагу уряду, дають роботу безлічі малих підприємств.

Крім того, кластерна форма організації приводить до створення "сукупного інноваційного продукту", це пов'язане з тим, що об'єднання в кластер на основі інтеграції формує не просто концентрацію різноманітних винаходів, ноу-хау, а певну систему розповсюдження нових знань і технологій. При цьому найважливішою умовою ефективного перетворення винаходів і ноу-хау в інновації, а останні — в продукцію, продукт, послуги з конкурентними перевагами, є мережа стійких зв'язків між всіма учасниками такого об'єднання.

Така співпраця стає все більш необхідною, але несе небезпеку можливості втрати самостійності (поведінки на ринку, освоєння нових товарів, нових технологій тощо). Ось чому у ряді країн в останні десятиріччя придбали таке значення ефективні "кластерні стратегії", які будуються на центрах ділової активності, що вже довели свою силу і конкурентоспроможність на світовому ринку. Уряди концентрують зусилля на підтримці існуючих кластерів і створенні нових мереж підприємств, що раніше не контактували між собою. Держава при цьому не тільки сприяє формуванню кластерів, а безпосередньо стає учасником таких мереж.

У розвинених державах використання кластерного підходу в управлінні економікою вже має певну історію. Так, повністю кластеризовані фінська і скандинавська промисловість, в США більше половини підприємств працюють по моделі виробництва — підприємства кластера знаходяться в одному регіоні і максимально використовують його природний, кадровий і інтеграційний потенціал. Ключові промислові кластери в Германії (хімія, машинобудування) і Франції (виробництво продуктів харчування, косметики) були сформувані в 50—60-ті роки минулого сторіччя. У шотландській моделі кластера, ядром спільного виробництва стало крупне підприємство, що об'єднує навколо себе малі і середні фірми, італійська модель передбачає гнучку і рівноправну співпрацю підприємств малого, середнього і крупного бізнесу. Чимало прикладів нарощування дослідницьких і підприємницьких потужностей при створенні інноваційних територій. Так, у Нідерландах при розробці інноваційної стратегії [9] економіку країни було розподілено на десять мекластерів: складальні, хімічні галузі, енергетика, агропромисловий комплекс, будівництво, ЗМІ, охорона здоров'я, комерційні і некомерційні обслуговуючі види діяльності, транспорт. Аналіз потоків знань між цими кластерами дозволяє державам охарактеризувати загальний стан інноваційних процесів, їх характерні ознаки, визначити основні пріоритети в інноваційній політиці.

В цілому досвід країн показує, що кластерний підхід служить основою для діалогу між представниками науки, підприємницького сектора і держави, дозволяє підвищити ефективність їх взаємодії в інноваційному процесі.

Для України кластерні об'єднання — організаційно-економічна інновація, й вже функціонують більше 20 кластерів, але всі вони створені без підтримки держави.

Як і в більшості європейських аналогів, координатором першого українського кластера була не місцева влада, а недержавна організація — Управляючий комітет — асоціація "Поділля Перший" (PPNGO), метою якої був розвиток підприємницької активності посередництвом консолідації державних органів влади, муніципальних утворень (міст Кам'янець-Подільського, Староконстантинова, Грицива та ін.), наукових організацій (Хмельницького технологічного університету), різних агентств та асоціацій, підприємницьких кіл та банківських структур (Укрсоцбанк, Хмельницька торгово-промислова палата) [6].

Важливою відмінною рисою кластера є його інноваційна орієнтованість. Тому успішні кластери формують там, де здійснюється або очікується прорив у сфері техніки і технології виробництва з подальшим виходом на нові ринки збуту. Процеси ж кластеризації у вітчизняній економіці відрізняються не координованістю дій, низькою ефективністю вже створених мережевих структур, відсутністю стимулюючого середовища.

Основними причинами слабого розповсюдження таких процесів в Україні вважаємо:

— тривала економічна і політична криза, пов'язана із трансформацією економіки країни, глобальна фінансова криза;

— неефективне державне регулювання інноваційною сферою через механізми податкової, фінансової, митної, амортизаційної політики;

— несинхронність у прийнятті та введенні у дію законів, кодексів, підзаконних актів у правовому просторі інноваційної сфери країни, протиріччя в них, часті зміни і просто скасування нормативно-правових актів, відсутність законодавчої підтримки процесів кластеризації;

— різке скорочення державних замовлень і попиту на інноваційну продукцію, продукти, послуги, особливо у високотехнологічних видах діяльності: аерокосмічна, оборона, машинобудування, особливо, суднобудування, електронна промисловість;

— низький промисловий попит на продукцію з високою доданою вартістю;

— слабка інноваційна активність промислових підприємств, особливо малих, тобто пасивність підприємців до змін в умовах високих ризиків й невизначеностей у вітчизняній економіці;

— найбільш активні види економічної діяльності національного господарства: транспорт, телекомунікації, хімічна і харчова промисловість потреби у технічному переозброєнні, модернізації виробництва реалізують переважно за рахунок імпорту машин, технологічного обладнання, устаткування, пристроїв тощо;

— структура власності, яка склалася у господарському комплексі України, впливала і дотепер впливатиме на можливості самофінансування учасниками своєї інноваційної діяльності та їх доступу до кредитних та інших фінансових ресурсів.

В цілому формування і розвиток кластерів приводить до інтегральних переваг: підвищення конкурентоспроможності економіки, активізації інноваційних процесів і реальних механізмів узгодження інтересів влади, бізнесу, науки та освіти при розробці стратегії розвитку як на рівні окремого суб'єкта господарювання, учасника кластера, так і на рівні регіону і країни.

Для вітчизняного національного господарства при формуванні галузевих і регіональних кластерів, окрім вирішення проблем з названих вище причин, на першому етапі головною умовою повино бути об'єднання інтелектуальних і підприємницьких можливостей, підтримка такого об'єднання. Послідовними кроками у цьому процесі для досягнення результатів є побудова мережі бізнес-інноваційних структур різних рівнів: першого рівня — консалтингово-інформаційні центри (підприємства) і центри передавання технологій, або центри трансферу технологій; другого — бізнес-інкубатори, які працюють з реально існуючими проектами на стадіях отримання експериментальних промислових зразків, корисних моделей і маркетингу продукції і надають додаткові послуги підприємствам; третього рівня — технологічний парк, який забезпечує умови проведення науково-дослідної роботи малим і середнім інноваційним й інноваційно-активним підприємствам, надає послуги на стадії виходу проекту в ринкове середовище. Четвертий рівень — побудова технологічних територій (країв), де створюється середовище для розвитку промислових технологій, інформаційно-консалтингової, інжинірингової та впроваджувальної

діяльності, діє університет або університетський холдинг, де розташовані дослідні центри великих підприємств. Такі території стануть центрами інноваційного розвитку і капіталізації доходу. В Україні насамперед перспективними з цього питання є великі промислові регіони, в яких можливі структурні перетворення у напрямі 5-го і 6-го технологічного укладів. До таких регіонів за критерієм загального обсягу витрат на за напрямками інноваційної діяльності можна віднести: Донецький регіон, м. Київ, Харківський, Дніпропетровський, Луганський регіони.

Література:

1. Посібник з кластерного розвитку. — К. — 2006.— 37 с.
2. Оскольский В. О перспективах становления конкурентоспособной региональной экономики // Экономика Украины. — №12, 2008. — с. 4—11.
3. Маршалл А. Принципы экономической науки. — М, 1993. В 3-х т. — Т. 1.
4. Портер М. Конкуренция: Пер. с англ. — М.: Издательский дом "Вильямс", 2002. — 496 с.
5. Портер М. Международная конкуренция: конкурентные преимущества стран. — Пер. с англ. — М.: Международные отношения, 1993. — 896 с.
6. Соколенко С.И. Производственные системы глобализации: сети, альянсы, партнерства, кластеры. — К.: Колос, 2009, 546 с.
7. Перспективи інноваційного розвитку України: Збірник наукових праць. — К.: Альтрепрес, 2009. — 240 с.
8. Соколенко С.И. О кластеризации в странах ОЧЭС.— Деловой вестник — № 12(163), 2008. — С. 21.
9. Дани Якобс. Меры по развитию инновационных процессов. Матеріали сайту "Государственный научно-исследовательский институт информационных технологий и телекоммуникаций".— Доступний з:<http://investplan.com.ua/index.php?iid=3&operation=9>

УДК 339.9

Барсегян А.Г.*

ГЕОФИНАНСОВЫЕ ПЕРСПЕКТИВЫ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ ЕВРОИНТЕГРАЦИОННОЙ СТРАТЕГИИ

Транзитивная экономика Украины использует все больше рыночных инструментов и механизмов как на национальном, так и на международном уровнях. Вместе с этим, открытость экономической системы позволяет полноценно участвовать в международных экономических процессах и, тем самым, интегрироваться в геофинансовое пространство. Финансовая глобализация значительно опережает развитие глобальных процессов в производстве, торговле и других сферах, что обуславливает необходимость полноценного присутствия национальных экономических агентов на международных финансовых рынках.

Развитие финансовых рынков Украины в современных условиях характеризуется значительным объемом регулятивных и административных мер, направленных на осуществление контроля за оборотом финансовых ресурсов и инструментов в экономике. Отсутствует либеральный механизм свободного перемещения международного капитала, в том числе международных инвестиционных ресурсов. Также, в условиях ограниченной конвертируемости национальной валюты, валютный рынок Украины представлен только внутренними обменными транзакциями, что затрудняет обслуживание международных расчетов и внедрение национальных финансовых институтов в мировой валютный рынок. Фондовый рынок Украины также не получил широкого распространения, поскольку многие предприятия не готовы к свободному размещению своих акций на вторичном рынке ценных бумаг, а потенциальные держатели, в виду рискованности данного сегмента, предпочитают альтернативные инструменты инвестирования финансовых ресурсов. Рынок финансовых деривативов в Украине отсутствует как таковой. Срочные финансовые инструменты на валютном рынке были долгое время запрещены Национальным банком как средство валютных спекуляций, вызывающие нестабильность национальной валюты. Указанные негативные характеристики национальных финансовых рынков обосновывают ничтожно малую степень участия Украины в современных геофинансовых процессах. Кроме того, финансовая интеграция Украины затруднена низкой степенью бизнес-культуры национальных участников финансового рынка и отсутствием эффективной системы финансового менеджмента.

Тем не менее, интернационализация финансовых рынков Украины, в долгосрочном периоде, выглядит как неминуемая перспектива развития финансового сектора экономики Украины. Этому способствует ряд объективных факторов:

1. Выход ценных бумаг ведущих украинских предприятий на международные фондовые рынки.
2. Международные корпоративные займы становятся необходимым финансовым механизмом привлечения финансовых ресурсов в экономику.
3. Разница в нормах доходности финансовых инструментов внутри страны и на международных рынках.

* кандидат экономических наук Таврического национального университета им. В.И. Вернадского

Украинские предприятия становятся желанными участниками иностранных фондовых рынков Нью-Йорка, Лондона, Франкфурта, Варшавы. Наиболее интенсивно выходят на IPO предприятия металлургического и банковского сектора. Норма доходности по украинским акциям значительно превышает западные аналоги. Кроме того, размещение облигаций на международных становится более эффективным механизмом привлечения капитала в ведущие компании Украины, чем банковский кредит. Ярким примером такого размещения служит национальный оператор мобильной связи «Киевстар», который доказал возможность удачного выхода ценных бумаг отечественной компании на международные фондовые рынки.

Международный кредит в Украине, исключая государственный сектор, доступен преимущественно в виде краткосрочных займов украинских банков для поддержания текущей ликвидности. Однако, такая финансовая политика привела к резкому оттоку капитала из Украины в 2008 году, что создало коллапс национальной банковской системы и валютного рынка. Проблемы с недостаточной ликвидностью банков были решены частично за счет государственного рефинансирования и частично с помощью реструктуризации внешних долгов. Таким образом, финансово-кредитным учреждениям Украины необходимо разрабатывать долгосрочную финансовую стратегию привлечения международных кредитов и избегать использования спекулятивного капитала.

Норма доходности по многим финансовым инструментам в Украине превышает 10%, что почти в 2 раза больше, чем средняя доходность на европейских финансовых рынках. Следовательно, иностранный капитал стремится в Украину, но из-за нестабильности финансовой системы эти потоки носят, в основном, краткосрочный характер. Достигнув стабилизации основных макроэкономических и финансовых показателей, Украина станет привлекательным направлением для международного движения капитала.

Таким образом, учитывая множество административно-институциональных преград на пути интеграции Украины в глобальное финансовое пространство, перспективы интернационализации отечественной финансовой системы выглядят достаточно отдаленно, но при этом существуют объективные факторы усиления данных процессов, используя конкурентные преимущества украинской экономики.

*Беренда С.В.**

ГОСПОДАРСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ ТА ВИКОНАННЯ МААСТРИХТСЬКИХ КРИТЕРІЇВ КОНВЕРГЕНЦІЇ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС

Стримане відношення ЄС до підвищення та диверсифікації рівня співпраці з Україною можливо пояснити наступною тезою - відсутність помітного прогресу наближення до європейських параметрів функціонування господарства, у контексті асиметрії економічного розвитку між Україною та ЄС.

Цей фактор витікає з складної внутрішньої економічної ситуації в країні, відсутність серйозного прогресу в наближенні до загальноєвропейських параметрів, зокрема Маастрихтських критеріїв, функціонування національного господарського механізму у зв'язку зі сповільненими темпами реформ, значного перепаду в рівнях економічного розвитку між Україною і членами ЄС. Економічна стабільність і створення ефективного ринкового механізму є важливими критеріями оцінки Європейським Союзом можливостей претендентів. Отже питання наближення макроекономічних показників української економіки до рівня „старих” (в межах кордонів ЄС 1995 року – 15 країн) та „нових” (10+2 країни, розширення 2004р. та 2007р. відповідно) країн ЄС, в контексті часових проміжків, посідає важливе місце у визначенні зовнішньополітичних пріоритетів країни, як в короткотерміновій перспективі, так із огляду на більш віддалений термін, тобто на стратегію розвитку. Зрештою питання ставиться в площині функціонування системи «центр» - «периферія» і місця в ній української економіки.

З таблиці 1 можна побачити, що при найоптимістичнішому прогнозі, якщо розриви в темпах зростання ВВП між Україною і Німеччиною буде на рівні 10% в рік в Україні та 0% в Німеччині, то для досягнення Україною рівня Німеччини потрібно 18 років.

Якщо мову вести про досягнення Україною рівня Болгарії та Румунії необхідно від 2-х до 9 років - це швидше політичне рішення ЄС, про їх вступ, яке продиктоване ідеєю повернення цих країн в «лоно» Європи.

Отже, справжні темпи зростання ВВП в Україні недостатні для досягнення рівня економічного розвитку країн ЄС в найближчі 10-15 років.

На нашу думку, питання вступу до ЄС, або інтеграції у інший спосіб повинно розглядатись не тільки у часовому аспекті, зрештою це питання будівництва ефективної економічної політики всередині країни. Оскільки конкурентоспроможність є ключовим фактором у світовому розподілі праці.

Економічні цілі Маастрихтської угоди формулюються наступним чином: економічне та соціальне згуртування країн, підвищення стандартів якості життя, високий рівень зайнятості та соціальний захист, гармонізація та збалансований розвиток економічної діяльності і нарешті стійке та не-інфляційне зростання. Звичайно серед Маастрихтських критеріїв чітко не значиться рівень ВВП на душу населення, однак на нашу думку, це для

* старший викладач кафедри міжнародної економіки економічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

України є більш актуальним показником, який визначає подальшу траєкторію конвергенції показників державного боргу та інфляції, наприклад.

Кількісну оцінку інтеграції пропонується визначати за допомогою системи економічних показників, які базуються в першу чергу на показниках двосторонньої торгівлі. Важливою складовою є також рівень торгівлі всередині країн ЄС. Так цей показник серед країн ЄС-27 коливається у межах 50-75% від загального рівня торгівлі.

Таблиця 1
Розрив в темпах зростання ВВП України та країн Європи

Час, необхідний до наближення до рівня ВВП Німеччини									
ВВП на душу населення 2009 рік = \$34100									
ВВП на душу населення, 2009		Темпи зростання ВВП							
		3%	4%	5%	6%	7%	8%	9%	10%
		Кількість років, необхідних до наближення							
Україна	6400	53	41	33	28	24	22	20	18
Час, необхідний до наближення до рівня ВВП Болгарії									
ВВП на душу населення 2009 рік = \$12600									
ВВП на душу населення, 2009		Темпи зростання ВВП							
		3%	4%	5%	6%	7%	8%	9%	10%
		Кількість років, необхідних до наближення							
Україна	6400	21	19	17	15	13	11	9	7

Джерело: Складено і розраховано автором на основі World Economic Outlook. International Monetary Fund.

Якщо намагатись співставити показники Внутрішньогалузевої торгівлі (ВГТ) Німеччини або інших Європейських країн та РФ, бачимо, що після гострої фази фінансово-економічної кризи 2007-2009 рр. відстань між ними зменшується, завдяки підвищенню, наприклад з Німеччиною та падіння з РФ за попередніми оцінками в 2010 – 0,15-Німеччина, 0,25 -РФ. (Див. Таблиця 2.)

Тобто рішучої переваги за цим показником в бік «Заходу» або «Сходу» ми не спостерігаємо.

Розрахунок ІТТ України в торгівлі з РФ та Німеччиною свідчить, що українське господарство загалом, сьогодні майже однаково «погано» інтегровано з господарствами цих країн. Ці данні підтверджуються також висновками інших дослідників. Отже твердження про буцімто «історичну» господарську інтегрованість України з РФ, сьогодні не відповідає дійсності. Лише в регіональному розрізі господарська інтеграція для окремих регіонів України має велике значення, наприклад для Харківського регіону.

Таблиця 2
Індекс Внутрішньогалузевої торгівлі України

	Україна-Німеччина	Україна - РФ (СНД)		Україна-Польща	Україна - весь світ	
	4 цифровий рівень (товарні позиції)	4 цифровий рівень (товарні групи)	Без 27 групи (Нафта, газ, вугілля)	4 цифровий рівень (товарні групи)	4 цифровий рівень (товарні позиції)	2 цифровий рівень (товарні групи)
2004	0,087858	0,231811	0,356638	0,101603	0,281	0,43929
2005	Н.д.	Н.д.	Н.д.	0,101604	Н.д.	0,43929

	Україна-Німеччина	Україна - РФ (СНД)		Україна-Польща	Україна - весь світ	
	4 цифровий рівень (товарні позиції)	4 цифровий рівень (товарні групи)	Без 27 групи (Нафта, газ, вугілля)	4 цифровий рівень (товарні групи)	4 цифровий рівень (товарні позиції)	2 цифровий рівень (товарні групи)
2006	0,106551	0,260526	0,358209	0,102835	0,287989	0,419837
2007	0,096653	0,271194	0,371648	0,130766	0,28566	0,425189
2008	0,114288	0,326685	0,391414	0,132726	0,285844	0,423712
2009	0,153941	0,223739	0,298654	0,158003	0,258202	0,417211
2010	0,157112	0,217215	0,246952	0,133346	0,29742	0,467048
	6 міс. 2010	5 міс.2010р	5 міс. 2010р	6 міс.2010р.	7 міс. 2010	6 міс. 2010

Джерело: Розраховано автором на основі відповідних даних ДМСУ.

УДК 330.34.01:330.342(477)

Єфремов Д.П.*

ПЕРСПЕКТИВИ КОНВЕРГЕНЦІЇ ЕКОНОМІК КРАЇН ЄС ТА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ТЕОРІЙ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Однією з центральних у теорії економічного розвитку виступає проблема конвергенції, що має дати відповідь на питання про час та умови, за яких країни, що відстали в економічному розвитку, наздоженуть лідерів даного процесу. Світова теоретична думка виробила низку підходів до даного питання. Її аналіз, побудований за концептами неокласичної парадигми, концентрується довкола джерел ресурсного забезпечення прискореного зростання, фіксації та розмежування ендогенних та екзогенних факторів, що впливають на «прискорення», обґрунтування економічної політики держави у стимулювальних процесах.

Очевидними перешкодами на шляху інтеграції України до ЄС виступають низький рівень нашого економічного добробуту з відсталими галузевою та інституційною структурами господарства. Для пошуку шляхів подолання даного розриву важливими видаються аналіз конвергенційних теорій, встановлення суттєвих детермінант прискорення (уповільнення) розвитку та характеристика за ними практичних перспектив економіки України.

Відставання України у рівні розвитку від країн ЄС є добре відомим. За останні десять років середній річний темп зростання нашої економіки становив 6,16%, ЄС-27 – 3,71%, ЄС-15 – 2,75%. За збереження такої ситуації у подальшому конвергенція за даним параметром може очікуватися: з ЄС-15 через 50 років, з ЄС-27 через 60 років.

Під час дослідження теорій на предмет впливових факторів конвергенції проаналізовано: 1) вплив заощаджень на ВВП відповідно до моделі Солоу-Свона; 2) реальний валютний курс гривні до євро, що характеризує умови торгівлі за моделлю Агійона-Вентури; 3) функціональна характеристика граничного продукту капіталу за Барро.

Встановлено, що кореляція заощаджень із зростанням для більшості країн світу не є стійкою. Лише в кількох випадках зв'язок є щільним (Японія 0,721; Україна 0,812) або помірним (Білорусь 0,575; РФ 0,472; Італія 0,422). Для деяких країн він є непомітним (Бразилія 0,071; Сінгапур 0,197) чи навіть оберненим (Чилі -0,304; ФРН -0,575). Отже, роль заощаджень, закладена в моделі Солоу-Свона не завжди є визначальною.

Відповідно до логіки моделі Агійона-Вентури для відкритої економіки, конвергенція ставиться у залежність від умов торгівлі. Коли темпи зростання національної економіки перевищують світові темпи (або темпи торговельних партнерів), країна не може вільно нарощувати експорт своїх товарів, оскільки він обмежуватиметься зростаючим внутрішнім попитом на проміжну імпорتنу продукцію. Країна, яка не використовує при цьому валютний інструментарій (наприклад, занижений валютний курс) для вирівнювання платіжного балансу, з часом буде вимушена знизити темпи свого економічного зростання до рівня загальносвітових. Тому, щоб підтримувати приріст ВВП на високому рівні, країна має забезпечити собі сприятливі умови торгівлі.

* кандидат економічних наук, старший викладач ДВНЗ «КНЕУ ім. В. Гетьмана»

Реальний курс гривні до євро, який найбільш вдало характеризує умови торгівлі, демонструє тенденцію до укріплення протягом 1999 – 2008 років. Така динаміка означає конвергенцію обмінного паритету, але не конвергенцію якості життя населення. Коефіцієнт кореляції між реальним курсом та приростом українського ВВП становить $-0,234$. Зв'язок не є істотним, хоча коефіцієнт демонструє зворотній напрям залежності. Якщо в майбутньому реальний курс надалі зростатиме, можливим наслідком, відповідно до моделі Акемоглу-Вентури, буде уповільнення темпів економічної конвергенції України з ЄС.

Модель конвергенції, запропонована Р. Барро, ставить важливою умовою сходження спадну віддачу від масштабу для капіталу. Дане явище має спостерігатись тому, що при несуттєвих темпах зміни робочої сили, граничний продукт капіталу буде спадати зі збільшенням розмірів нагромаджень, знижуючи віддачу від інвестицій, мотивацію до заощаджень і уповільнюючи загальноекономічне зростання.

Бідні країни, в яких спостерігається дефіцит капіталу, демонструватимуть більш високу схильність до заощаджень і темпи зростання економіки. Цей результат, підсилений відкритістю економіки, припливом з-за кордону виробничих факторів, у поєднанні з міжнародною торгівлею, вестиме до вирівнювання цін на фактори виробництва і продуктивності праці між країнами. Якщо ж у країнах спостерігатиметься зростаюча віддача від інвестицій, це створюватиме підстави для дивергенції: багаті на капітал країни отримуватимуть додаткові стимули для нагромаджень, оскільки доходність інвестицій буде зростаючою. Тоді саме в них відбудуватиметься стрімке економічне зростання, що посилюватиме нерівність у світових масштабах.

Результати порівняння України та країн зони євро свідчать, що і там, і там граничний продукт капіталу є спадаючим, що створює передумови для сходження за цією ознакою. Характерною рисою нашої держави є нестабільність даного показника. Середнє його значення за 2000-2008 рр. ($0,353$) перевищує європейський аналог ($0,251$), що свідчить про невикористаний потенціал прискорення зростання та конвергенції за рахунок нарощування інвестицій та капіталоозроєності робочої сили.

УДК 339.97.

Кузнецов О.В.*

УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ ЄС: ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ

Сучасна система соціальної допомоги є дуже розвинутою в ЄС. Наприклад, розмір допомоги по безробіттю складає: в Австрії, Бельгії, Франції, Німеччині – 55–60% від розміру отримуваної до звільнення заробітної плати, в Нідерландах і Іспанії – 70%, у Швеції і Люксембурзі – 80%, в Данії – 90%. Тривалість соціальних відшкодувань з тимчасової непрацездатності становить: в Австрії, Німеччині і Іспанії – до 1,5 років, у Люксембурзі – до 2 років, в Данії – до 4 років, у Франції і Нідерландах – до 5 років.

Координація дій і підвищення соціальної відповідальності в європейському співтоваристві досягається шляхом розробки і створення соціальних мереж, об'єднань, асоціацій з метою балансування індивідуальних інтересів і формування взаємної соціальної довіри. Така координація характерна як для організації діяльності громадянського суспільства (комунітаризм), так і для розвитку виробництва (корпоратизм).

Ідеологія корпоратизму сягає своїм корінням у формування соціальної і політичної думки ХІХ ст. як реакції проти поширення індивідуалізму, який був стрижневим елементом нового капіталістичного способу виробництва. На відміну від «невидимої» політики неоліберальної моделі, економічна політика корпоратизму чітко визначається політичними міркуваннями. Тобто ринок вважається частиною політичних та соціальних процесів.

Безумовно, світова фінансова криза та необхідність здійснення фіскальної консолідації внесли певні корективи в усталену практику побудови європейської системи соціального захисту. Проте це не зменшило важливості прагнень Європейського Союзу до створення передумов для гармонійного розвитку європейського суспільства.

В Європейському Союзі існує кілька структурних фондів (соціальний, регіональний і два сільськогосподарських), а також Фонд згуртування, по лінії якого з бюджету ЄС виділяється допомога найбіднішим державам-членам. Діють Європейський інвестиційний банк і Європейський інвестиційний фонд. Озвучена на тлі ескалації фіскальної кризи в Греції ідея заснування Європейського валютного фонду, 10 травня 2010 р. втілилася в створення Європейського фонду фінансової стабільності, у розпорядження якого, з метою стабілізації європейських економік і підвищення довіри до єдиної європейської валюти, були виділені фінансові ресурси у розмірі 750 млрд. євро. Крім того, вартість рефінансування реального сектору економіки зони євро з боку Європейського центрального банку була знижена до історичного мінімуму з метою створення найбільш сприятливих умов для виходу європейських підприємств з кризи. Економічні структури країн ЄС зорієнтовані на виробництво високих технологій та сектор послуг; розвиток сільського господарства спирається на високий рівень механізації, державне субсидіювання та зовнішній протекціоністський тариф. Все зазначене створює інституціональну основу для підтримання високих соціальних стандартів в ЄС.

* кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу глобальних систем сучасної цивілізації Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України

В Україні ситуація є протилежною. Лівова частка доданої вартості припадає на сфери посередницько-торговельної діяльності, тоді як базові галузі промисловості працюють на межі морального та фізичного зносу (в тому числі сільське господарство, питома вага якого у сфері виробництва і зайнятості є значною). Модернізація української промисловості вимагає не тільки значних фінансових ресурсів, але й підготовки професійно-технічних кадрів середньої і вищої кваліфікації. Але і держава, і приватний сектор внаслідок діючої системи отримання прибутку немає зацікавленості в підготовці таких кадрів. Вартість залучення фінансових ресурсів через банківську систему набагато перевищує середньоєвропейські показники. Водночас не розвинутий національний ринок капіталів як альтернативне джерело фінансування бізнесу. Україна, яка ще недавно перебувала в системі планового комунального господарства закритого типу, сьогодні активно практикує модель приватного олігархічного капіталізму в умовах відкритої економіки. Лібералізація господарських процесів в Україні здійснюється в інтересах так званих іноземних стратегічних інвесторів, які через українських олігархів отримують доступ до українських ресурсів, зокрема, вуглеводнів та продуктів сільського господарства, в результаті чого ціни на продовольчі товари та комунальні послуги на внутрішньому ринку України невпинно зростають (за окремими товарними групами від 200% до 400% в останні три роки). На сьогодні 85% зарплати середньостатистичного українця витрачаються на придбання продуктів харчування і оплату комунальних послуг. Відповідні витрати в ЄС майже вчетверо нижчі. Заробляючи величезні кошти на внутрішньому ринку України, олігархи переправляють їх у закордонні податкові гавані, внаслідок чого фінансові ресурси на внутрішньому ринку продовжують залишатися непомірно дорогими і дефіцитними. Олігархи практично повністю ігнорують необхідність розвитку держави, проведення структурних реформ, необхідність перерозподілу доходів для рівномірного підвищення заможності населення. Такий стан речей суперечить європейським принципам комунітаризму та корпоратизму.

Дестабілізація соціально-економічної ситуації в Україні підсилюється невизначеністю її зовнішньополітичного курсу, підпорядкуванням макроекономічної політики вказівкам МВФ, наслідками дипломатичної і енергетичної війни з Росією, нездатністю політичних і громадянських еліт консолідувати суспільство навколо єдиних геополітичних та цивілізаційних стратегій розвитку держави, глибоким етніко-конфесіональним розколом української нації.

Незважаючи на послідовну декларацію своєї прихильності євроінтеграційному курсу, Україна не досягла істотного прогресу на даному напрямку. Проєвропейські гасла не були підкріплені реальними діями і не сприяли вирішенню проблем внутрішнього розвитку: економічного занепаду, політичного хаосу, галопуючої моральної та інтелектуальної деградації та зростаючої соціальної незахищеності населення. Проблема співробітництва України з Європою полягає у неправильній розстановці пріоритетів, коли акценти зміщуються у сторону одностороннього розширення торговельно-інвестиційного співробітництва та виконання технократичних процедур, що пов'язані, головним чином, з гармонізацією національного українського законодавства з загальноєвропейським. Утім, європейська система цінностей виходить далеко за межі нормативно-правового регулювання ЄС та перейняття виключно зовнішньої атрибутики європейської заможності та побутового комфорту. Адже глибоке розуміння європейських стандартів життя неможливе без формування у пострадянській обивательській свідомості об'єктивного уявлення про еволюційно-стадіальний розвиток європейської цивілізації, без суспільного сприйняття фундаментальних європейських цінностей: суспільного багатства, індивідуальної відповідальності перед суспільством, поваги до ближнього.

З урахуванням абсолютних переваг присутності транснаціональних компаній країн “Великої сімки” на міжнародній економічній арені та збереження ЄС зовнішніх протекціоністських бар’єрів, економічна реінтеграція (регіоналізація) на пострадянському терені з метою створення спільного ринку для збуту власної продукції, є чи не єдиним способом протистояння Україні викликам глобалізації. Проте така інтеграція може відбуватися лише за умови поступової ліквідації в Україні олігархічно-мутантного типу капіталізму шляхом повернення державного контролю за діяльністю великих промислових компаній до тих пір, поки застосування ринкових підходів в нашій країні не буде спиратися на міцний фундамент комунітарних цінностей.

УДК 339.9

Никонюк К.О.*

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЯК ВАЖЛИВИЙ КРОК ДО АДАПТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ УКРАЇНИ

Україна успадкувала централізовану державну систему охорони здоров'я, що гарантувала загальний доступ населення до безоплатної медичної допомоги. Розпад Радянського Союзу поставив країну перед гострою необхідністю проведення реформ у галузі охорони здоров'я, оскільки її параметри абсолютно не відповідали європейським стандартам якості та економічної ефективності. Причин цього було декілька:

- надмірно централізована система управління та фінансування спровокували регіональну диспропорцію в обсягах та якості надання медичної допомоги населенню;
- бюрократизація галузі перешкоджала впровадженню технологічних інновацій;
- екстенсивний розвиток галузі (зокрема розрахунок койко-місць за методом Семашка) вичерпав свій потенціал та був надто обтяжливим для перехідних економік у фінансовому відношенні;
- відбулося гіпертрофоване зміщення акценту з амбулаторного лікування до стаціонарного, що є більш витратним;
- мав місце відхід від концепції сімейної медицини та сімейного лікаря, що спровокувало підвищення рівня хронічної захворюваності, збільшення чисельності пацієнтів з серцево-судинними і онкологічними захворюваннями, а також травмами.

Найбільша ж проблема полягала у тому, що бюджет перехідної економіки України не був розрахований на покриття витрат на обслуговування роздутого лікарняного фонду та забезпечення гарантованого обсягу соціальних виплат (відрахування з державного бюджету на охорону здоров'я становили менше 3% від ВВП, що майже в декілька разів нижче за критерії встановлені ВООЗ). В результаті, незважаючи на задекларований принцип безоплатності, медична допомога перейшла майже на повне фінансуватися за кошти населення, як наслідок така медична допомога виявилася не по кишені широким верствам населення.

Незважаючи на те, що одразу ж після проголошення незалежності в 1991 році реформування галузі охорони здоров'я було визначено однією з найпріоритетніших державних цілей, до сьогодення моменту не створено єдиної довгострокової програми реформування національної системи охорони здоров'я. Деякі загальні положення, що здебільшого носять декларативний характер були закріплені в «Основах законодавства про охорону здоров'я». Всі подальші дії та пропозиції були несистематичними та непослідовними, що звело процес реформування нанівець. Зокрема впровадженню обов'язкового медичного страхування перешкоджає норма Конституції України, що гарантує безоплатну медичну допомогу всім без виключенням громадянам України. Виходячи з цього, єдиним порятунком для української системи охорони здоров'я на сьогодні залишається можливість термінологічної еквілібристики термінами «медична послуга» та «медична допо-

* асистент кафедри європейської інтеграції Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана

мога», що дозволяє розвиватися приватному секторові та виживати державним та відомчим закладам охорони здоров'я за рахунок надання платних медичних та супутніх послуг.

З часів Радянського Союзу планування та регулювання галузі охорони здоров'я так і не набули ринкових рис. Децентралізація системи має абсолютно декларативний характер. В умовах недостатнього фінансування процвітають неформальні платежі населення – до 80%, виплати з державного та місцевого бюджетів близько 20%, лікарняні каси, добровільне медичне страхування. Слід зазначити, що благодійні внески міжнародних організацій складають лише 1-2 % від загального обсягу надходжень. Регулюється ринок медичних послуг Конституцією та законами України, наказами уряду, проте додержання міжнародних стандартів в цій сфері, як і раніше носить декларативний характер. Описане вище свідчить про те, що ринкова трансформація галузі охорони здоров'я можлива лише за умов розробки та послідовної реалізації загальнодержавної стратегії реформування системи, а також законодавчого обґрунтування понять «медична допомога» та медична послуга».

Недоліки системи охорони здоров'я України на сучасному етапі досить чітко проявляються при аналізі певних соціально-економічних показників у порівнянні з країнами Європи. Так за рекомендаціями ВООЗ розмір витрат на охорону здоров'я повинен дорівнювати не менше 5% від ВВП країни. При цьому граничним значенням вважається розмір витрат в обсязі 3% від ВВП, нижче якого система охорони здоров'я вважається не життєздатною. Від 10,0% до 13,0% ВВП виділяється на медичну сферу в Швейцарії, Німеччині, Франції, Ісландії, Сербії, Португалії. Україна у цьому рейтингу займає 78 місце у світі. Даний показник в середньому по світі становить 6,3%, в ЄС – 6,7%. В Україні – 3,6%.

Одним з найважливіших показників, що характеризує спроможність країн забезпечувати сферу охорони здоров'я необхідними ресурсами, вважається рівень витрат на охорону здоров'я в розрахунку на одну особу. За даними наведеними у «Світовій базі індикаторів розвитку» цей показник для України становить 80,7 дол. га душу населення, що обумовлює, що репрезентує 110 місце в міжнародному рейтингу. У Люксембурзі цей показник становить 5,9 тис. дол., Норвегії – 5,4 тис. дол., Іспанії – 4,4 тис. дол., Австрії, Швеції та Німеччині – 3,6 тис. дол.

Про значні дефекти системи охорони здоров'я України також сумні демографічні показники. Так за показником тривалості життя Україна у світі займає 123 місце за рівнем народжуваності – 189, а за рівнем смертності – 21 місце (з кінця).

Підсумовуючи вище сказане виокремимо та узагальнимо основні напрямки реформ системи охорони здоров'я, що необхідно здійснити задля адаптації європейських соціальних стандартів в Україні:

- запровадити нові системи соціального страхування;
- децентралізувати систему управління та фінансування закладів охорони здоров'я;
- провести вибірково приватизацію медичних установ;
- посилити роль первинного і амбулаторного обслуговування;
- скоротити лікарняне господарство;
- впровадити нові методи спостереження за станом здоров'я населення;
- розвиток сучасної інфраструктури у галузі охорони здоров'я.

УДК -339.9.012.23

Паламарчук М.В.*

МАОСТРИХТСЬКІ КРИТЕРІЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ

Виходячи з критеріїв конвергенції, виконання яких дає країнам право вступу до економічного та валютного союзу, можна здійснити аналіз відповідності української економіки європейським вимогам на основі порівняльного аналізу цих показників для України та нових членів ЄС – країн Центральної та Східної Європи (табл. 1). Вони стосуються цінової стабільності (рівень середніх темпів інфляції не повинен перевищувати три кращих показники країн-членів більше, ніж на 1,5%); дефіциту бюджету (відношення державного дефіциту до ВВП не повинне перевищувати 3%); державного боргу (відношення державного боргу до ВВП не повинно перевищувати 60%); стабільності національної валюти (протягом щонайменше двох років нормальне відхилення величини обмінного курсу національної валюти не повинне виходити за граничні значення) та відсоткових ставок (довгострокова номінальна відсоткова ставка не повинна перевищувати три кращих показники стабільності цін країн-членів більше, ніж на 2%).

Таблиця 1
Показники макроекономічної конвергенції країн ЦСЄ та України, 2009 р.

Країна	ВВП (млрд. дол.)	ВВП на душу населення (дол. США)	Зростання реального ВВП (%)	Рівень інфляції (%)	Державний борг (% ВВП)
Естонія	18,05	18800	-13,7	-0,4	7,5
Польща	423	17800	1,1	3,4	47,5
Словенія	49,55	28200	-6,2	0,8	31,4
Чехія	189,7	25100	-4,2	1,1	32,8
Угорщина	124,2	18800	-6,4	4,3	72,4
Болгарія	44,78	12600	-4,8	2,7	21,4
Латвія	24,2	14500	-17,8	3,3	32,5
Литва	35,96	15000	-16,8	4,7	31,3
Румунія	160,7	11500	-6,9	5	20
Словаччина	88,3	21900	-4,9	1,6	34,6
Україна	115,7	6400	-14,1	16,5	20,7

Джерело: 2010 CIA WORLD FACTBOOK [11]

З аналізу показників макроекономічної конвергенції можна зробити висновки про те, що Україна за деякими критеріями (зростання реального ВВП, державний борг) наближується до країн-нових членів ЄС. Але при цьому, економіка України є недостатньо стабільною, про що свідчать суттєві коливання деяких макроекономічних показників, які спостерігаються протягом останніх років.

* економіст II категорії НДЧ Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

На початок 2009 року аналіз кожного з п'ятьох критеріїв конвергенції в Україні виглядає наступним чином:

1. Державний дефіцит. Станом на 01.01.09. дефіцит Зведеного бюджету України склав 14,1 млрд. грн., а його відношення до ВВП дорівнювало 1,5% [5] (критерій конвергенції виконується).

2. Державний борг. Відношення державного та гарантованого державою боргу до ВВП на початок 2009 року становило 19,9% [5] (критерій конвергенції виконується) і збільшилось порівняно з попереднім роком на 7.6 процентного пункту.

3. Інфляція. На 01.01.09 Індекс споживчих цін становив 122,3 порівняно з 116,6% на початок 2008 року і був найвищим після 2000 року [5] (критерій конвергенції перевищено).

4. Відсоткова ставка. З метою стримування інфляційного тиску та задля стимулювання заощаджувальної активності населення Національний банк України з 01.01.08 підвищив облікову ставку з 8.0 до 10.0% річних, а з 30 квітня 2008 року – до 12.0% річних [5] (маастрихтський критерій перевищено).

5. Обмінний курс. З вересня 2008 року на тлі поглиблення світової економічної кризи відбулося значне скорочення експортних доходів разом із ускладненням доступу до зовнішніх запозичень, що спричинило дефіцит іноземної валюти на внутрішньому ринку. Це негативно вплинуло на курсову динаміку гривні до основних іноземних валют, тому в цілому за 2008 рік офіційний курс гривні до долара США впав на 52,5%. Відносно євро гривня девальвувала на 46,3%, а російського рубля – на 25,4% (маастрихтський критерій конвергенції перевищено) [5].

Отже, з п'ятьох критеріїв конвергенції в Україні виконується тільки два. Звідси постає питання, чи може Україна без допомоги з боку Євросоюзу здійснити усі потрібні перетворення. Враховуючи досвід нових членів Євросоюзу, є підстави сумніватися в цьому. Оскільки рівень технічної та фінансової підтримки країнам-кандидатам з боку Союзу був надзвичайно високим і на декілька порядків перевищував ту допомогу, яка надається Україні за програмою Tacis. Напевно, доцільно було б розробити для України спеціальну програму допомоги, аналогічну програмам, що діяли для колишніх та нинішніх країн-кандидатів. Оскільки концепція “Ширша Європа” передбачає перспективу поширення на країни-сусідів низки свобод спільного ринку, такий хід був би цілком виправданим. Водночас ЄС пов’язав збільшення технічної допомоги з досягненням прогресу в імплементації двостороннього Плану дій, що виглядає цілком закономірним. Також потрібно враховувати, що значні розміри нашої держави та кількість населення вимагатимуть від ЄС залучення доволі значних ресурсів.

Список використаної літератури

1. Гладський О. Основні умови та фактори здійснення євроінтеграційного вибору України // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. – 2005. – № 3. – с. 95 – 101.
2. Дайнел Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції: Науково-популярне видання: англ.- К.: К.І.С., 2006.- 696 с.
3. Євроінтеграційний поступ України. Інформаційний бюлетень з євроінтеграційних питань. / Координаційне бюро європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету міністрів України. № 2, березень 2010 р.
4. Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський союз: заснування і етапи становлення. — К.: Видавничий Дім „Ін Юре”, 2001. – 448 с.
5. Річний звіт НБУ за 2008 рік.

6. Савельєв Є. Передумови поглиблення і прискорення європейської інтеграції науки // Журнал європейської економіки (укр.).- 2006.- № 2.- С.111-119.
7. Тоді Ф. Нарис історії Європейського Союзу: Науково-популярне видання: англ.- К.: К.І.С., 2001.- 142 с.
8. Україна на шляху до Європи. // Л. Хоффманн, Ф. Мьоллерс. К.: Фенікс, 2001.
9. Державний комітет статистики України. — [електронний ресурс]. — URL: <http://ukrstat.gov.ua/>
10. Статистика державного та гарантованого державою боргу. — [електронний ресурс]. — URL: <http://www.tsaruk.com>
11. CIA World Factbook. — [електронний ресурс]. — URL: <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/>
12. Eurostat: European Economic Statistics. — [електронний ресурс]. — URL: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>

УДК 339.972

Полунєєв Ю.В.*

ЛІСАБОНСЬКА СТРАТЕГІЯ ТА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Фінансово-економічна та соціально-політична кризи в Україні призвели лише до низької конкурентоспроможності нашої країни в світовому масштабі. Ми катастрофічно втрачаємо конкурентні позиції. Нас випереджає весь розвинутий світ, а також країни, що активно розвиваються. Позаду залишилися тільки малі та енергозалежні країни СНД й найбідніші країни світу.

У розв'язанні вітчизняних проблем регуляторного середовища можна долучитися до європейських програм та використовувати досвід:

- Ініціатив Єврокомісії:
 - спрощення правил і процедури регулювання бізнесу, особливо в тих секторах, які відстають за темпами зростання;
 - удосконалення процедури розробки законодавства;
 - ширше використання електронного урядування;
 - боротьба із корупцією та шахрайством;
 - удосконалення системи оподаткування (розробка концепції консолідованого корпоративного податку) й т.д.
- Основні ініціативи Сьомої Рамкової програми, яка створена для реалізації науково-технічної політики ЄС з наукових досліджень і розвитку технологій (РП7) (2007-2013 рр.):
 - надання підтримки інноваційним полюсам, регіональним кластерам, ВНЗ;
 - запровадження єдиного патенту ЄС.
 - підтримка конкурентоспроможності промисловості шляхом державно-приватного партнерства (public-private partnership – PPP) у реалізації Європейських технологічних ініціатив тощо.

Лісабонська стратегія, прийнята у 2000 р. та оновлена 2005 р., мала на меті до 2020 року вивести економіку Євросоюзу на перше місце у світі. Проте, нинішня світова криза змінила ці плани, що і зумовило вироблення весною цього року нової програми «Європа-2020» основні складові якої:

1. Створення так званого «інноваційного союзу», що відчинить двері науці та новим технологіями;
2. Покращення системи освіти та розвиток цифрового ринку;
3. Перехід на ресурси відновлюваної енергії;
4. Покращення підприємницького середовища Євросоюзу.

Нова програма полягає у забезпеченні подальшого збалансованого, екологічного та розсудливого зростання та значно чіткіше визначає цілі для заохочення підприємств, конкуренції та інновацій.

Однак, порівнявши економічні та демографічні проблеми України та Євросоюзу, можемо стверджувати про дотичність назрілих проблем.

У разі збереження посткризового розвитку країни-члени ЄС зможуть демонструвати протягом 20 років темпи зростання, не вищі від 1% на рік. В той час як продуктивність

* кандидат економічних наук, народний депутат України, Голова Ради конкурентоспроможності України

праці у країнах-конкурентах (США, БРІК) зростає вищими темпами. Поряд з цим, Європа зіштовхнулася з невпинним старінням населення та демографічною кризою і, як наслідок, проведення повсюдних пенсійних реформ.

Проаналізуємо у цьому контексті ситуацію в Україні:

- Темпи зростання в Україні є вищими, ніж у Європі, але також набагато нижчий рівень ВВП на душу населення. Україна в рейтингу країн світу з багатства зайняла передостаннє місце серед 40 європейських держав. Про це йде мова в звіті Global Wealth 2010 швейцарського банку Credit Suisse. Згідно з даними звіту, середній розмір статків громадянина України складає 2 тис. 700 доларів;

- В Україні спостерігається розрив у рівні доходів – майже третина населення (27%) може бути зарахована до категорії бідних, а 15% - просто злидарюють), ресурсно-цінова (факторна) конкурентоспроможність, демографічна криза (старіння населення), міграція «інтелекту» та робочої сили.

- Продуктивність праці є низькою і т.д.

Таким чином, без випереджальних темпів зростання (5-7% / рік) Україна може претендувати лише на роль третьорозрядної країни, на узбіччі Європи.

Тимчасом Лісабонська стратегія ЄС («Партнерство заради зростання та зайнятості») та нова програма «Європа-2020» – амбітні програми реформ Євросоюзу – можуть стати зразком для України.

Таким чином, ухвалення Лісабонської стратегії стало точкою відліку для реалізації нової наднаціональної ідеї ЄС – «забезпечення високого рівня соціально відповідальної конкурентоспроможності, а отже – сталого економічного зростання».

Основою такого сталого зростання мають стати:

- макроекономічна стабільність (низький рівень інфляції і фіскальних дефіцитів);
- збалансований розвиток за рахунок впровадження інновацій, накопичення інтелектуального капіталу та розвитку підприємництва;

- висококонкурентна соціально орієнтована ринкова економіка, спрямована на:

- забезпечення повної зайнятості;
- соціальний прогрес та інклюзивність;
- захист довкілля та покращення його якості.

Таким чином, Лісабонська стратегія конкурентоспроможності Євросоюзу, програма «Європа-2020» та FP7 (72,7 млрд. євро на 2007-2013 рр.) націлені на досягнення сталого економічного розвитку через поєднання трьох складових: (1) економічної; (2) соціальної; (3) екологічної

Цілком можливо адаптувати логіку Лісабонської стратегії ЄС до українських реалій.

Також механізми Рамкової програми передбачають широкі можливості для міжнародної співпраці, що дає можливість українським науково-дослідним організаціям брати участь у конкурсах програми з метою отримання фінансування для реалізації спільних науково-дослідних проектів за всіма тематичними розділами і напрямками.

Широка і повноцінна участь України в проектах Сьомої рамкової програми могла б бути важливою євроінтеграційною складовою нашої держави, за допомогою якої можна залучити Україну до передових технологій, реалізувати потенціал і стати додатковим джерелом фінансування українських науково-дослідних організацій і установ, що беруть участь у спільних проектах.

Запропонована Радою конкурентоспроможності України ще у 2005 році Технологія економічного прориву (ТЕП) є дорожньою картою реалізації європейського формату (ЛС) економічної політики в Україні. Сутністю ТЕП є переформатування політики для здійс-

нення економічного прориву до нової стадії конкурентоспроможності - інноваційної (Економіки Знань) та перенесення акцентів економічної політики з макроекономічних пріоритетів на структурні, інституційні та культурні:

- ліквідація критичних відставань (ЛКВ) у макроекономічній політиці у регуляторно-інституційному середовищі;
- створення умов для суттєвого збільшення інвестицій у:
 - основи (інфраструктуру) економіки знань;
 - чинники сталого економічного зростання та підвищення якості життя.
 - посилення соціальної згуртованості шляхом посилення соціального капіталу та здійснення впливу на нього.

Засобом формування соціального капіталу та забезпечення соціальної згуртованості нації є національна ідея – «Конкурентоспроможна Україна в глобальній економіці знань». Причому конкурентоспроможність країни в даному разі розглядається як здатність країни створити внутрішні й зовнішні умови, які дають їй бізнесу змогу виробляти товари й послуги, що витримують випробування міжнародних ринків, а її населенню – стабільно підвищувати доходи і якість життя. Тобто конкурентоспроможність країни – це її здатність забезпечити стале економічне зростання. КС є одночасно й засобом, і метою, що робить її надзвичайно привабливою концепцією для використання в соціально-економічній політиці.

Порівняльна таблиця ТЕП та ЛС

Технологія економічного прориву	Лісабонська Стратегія
Послідовні кроки щодо реалізації матриці ЛКВ забезпечать додаткове зростання ВВП на 2-3% (за розрахунками РКУ)	Дії щодо ліквідації критичних відставань принесуть Євросоюзу збільшення ВВП на 1,1% та зростання зайнятості на 0,5%
Впровадження «показників дії» матриці «ЕКОЗНАННЯ» сприятиме зростанню в Україні частки фінансування НДДКР у ВВП з 1,4 до 3% і зумовлять зростання ВВП на 2,5-3%. Середній рівень освіти працівників щороку зростатиме на 0,5-0,7%	Впровадження Лісабонської стратегії в частині розбудови економіки знань дасть зростання частки фінансування НДДКР у ВВП з 1,9 до 3%, а самого ВВП – на 1,7% до 2013 р. Середній рівень освіти працівників підвищуватиметься на 0,3-0,5% на рік
ТЕП може підвищити темпи зростання України до 5-7% на рік	Реалізація Лісабонської стратегії в цілому забезпечить Євросоюзу підвищення темпів зростання до 3% на рік

Активніше зростання завдяки реалізації технології економічного прориву дасть Україні змогу надолужити наявний розрив у розвиткові й наблизитися до європейських країн із вищим рівнем конкурентоспроможності.

*Рилач Н.М.**

КРИТЕРІЇ НАБЛИЖЕННЯ ГАЛУЗІ НАУКИ ТА ТЕХНОЛОГІЙ УКРАЇНИ ДО ЄС

На зламі ХХ-ХХІ ст. стратегія ЄС в галузі науки, технологій та інновацій позиціонується серед головних цілей ЄС. Пріоритетними напрямками стають розвиток людських ресурсів, поліпшення довкілля, а технологічні нововведення мають соціальну спрямованість.

Сучасний етап науково-технологічної політики ЄС розпочався у 2000 р., коли на засіданні Ради ЄС в м. Лісабон було запропоновано програму створення інфраструктури знань, активізації інновацій та економічних реформ, модернізації систем соціальної підтримки і реформи освіти. Метою даної програми є побудова на європейському континенті до 2010 р. найконкурентоспроможнішої економіки у світі, для чого передбачено підвищити рівень витрат ВВП на науку до 3 %, сформувати єдиний науково-технологічний простір та європейську інноваційну систему. Одночасно було проголошено мету створення єдиного дослідницького простору в Європі з ціллю об'єднання зусиль вчених різних країн, а також були визначені конкретні кроки вирішення цієї проблеми.

В ЄС, спираючись на підтримку державних інститутів, фінансових та виробничих структур, формується панєвропейська інноваційна система, що складається з НІС країн-членів, та створює нову культуру бізнесу, посилює коопераційні зв'язки між підприємницькими асоціаціями та громадськими структурами. Корекція планів та активізація діяльності призвели до позитивних зрушень. Вже в 2006 р. країнам ЄС-25 вдалося значно покращити виконання Лісабонської стратегії. При цьому важливу роль у її виконанні відіграє Сьома рамкова програма ЄС з наукових досліджень та технологічному розвитку на 2007-2013 рр.

Крім того, Європейською Комісією у 2007 році було опублікована Зелена книга «Європейська область досліджень: нові перспективи», в якій затверджені шість пріоритетних напрямів розвитку Європейського дослідницького простору:

1. Спільне використання знань, насамперед прикладних досліджень комерційного спрямування.
2. Розвиток державної інфраструктури наукових досліджень світового рівня.
3. Зміцнення державних дослідницьких інституцій.
4. Оптимізація європейських програм дослідження та пріоритетів.
5. Міжнародна співпраця (формування єдиних пріоритетів досліджень для всіх країн ЄС та покращення умов співпраці для дослідників з країн- не членів ЄС).
6. Становлення єдиного європейського ринку праці для дослідників з різних країн.

Вищезазначене спонукає до концептуальної зміни існуючої в Україні парадигми щодо ролі державної науково-технологічної політики у забезпеченні системно утворюючих процесів реального наближення суспільно-економічного розвитку України до європейських стандартів, формування стратегічних напрямів розвитку інтелектуального потенціалу відповідно до викликів глобалізації та необхідності побудови сучасної національної системи

* кандидат економічних наук, молодший науковий співробітник НДЧ Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

продукування знань. Реформування національної системи науки необхідно здійснити також на нових законодавчих засадах, які повинні бути гармонізованими з законодавством ЄС.

Крім того, на сьогодні, серед останніх ініціатив, які лягли в основу порядку денного Європейського дослідницького простору до 2020 року (“2020 Vision for the European Research Area”), варто відмітити заходи з скасування бар’єрів для руху наукових кадрів та кар’єрного росту, розвиток унікальних пан європейських дослідницьких установ та інфраструктур, трансфер технологій, заохочення до міжнародної співпраці у науково-технічній сфері. У 2000 р. було прийнято рішення про формування так званої «п’ятої свободи» (однієї зі складових загальноєвропейського ринку) – Європейського наукового простору, в якому дослідники, знання та технології могли б безперешкодно переміщуватися.

Механізм інтенсифікації науково-технологічної взаємодії України з Європейським Союзом та наближення до його стандартів охоплює ряд інструментів, які можна розділити на внутрішні та зовнішні. До заходів, які доцільно здійснювати в Україні, відносяться перехід до інноваційної моделі економічного розвитку, основу якої становить переважно високотехнологічна структура національного виробництва, виробництво продукції з високим рівнем доданої вартості, винесення за межі країни ресурсоемних виробництв. При цьому високі технології та наукові знання забезпечують принаймні 50% всього економічного зростання. Створення економічних засад інноваційної моделі розвитку економіки України як передумови для поглиблення взаємодії з країнами ЄС передбачає залучення інструментів податкової, а також грошово-кредитної політики. Особливого значення в даному контексті мають пропозиції адаптації успішного досвіду країн Європейського Союзу для України. До зовнішніх інструментів відноситься інституційна структура науково-технологічного співробітництва України з Європейським Союзом, яка включає двосторонні документи, зокрема положення, що стосуються співробітництва у науково-технологічній сфері та двосторонній торгівлі Концепції Європейської Комісії «Ширша Європа – сусідство: нові рамки для відносин із східними та південними сусідами ЄС», «Порядку денному асоціації Україна–ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію», «Програмі Східне партнерство», а також програми співробітництва як Сьома рамкова програма ЄС з наукових досліджень на 2007-2013 рр., EUREKA, GALILEO.

Запровадження сучасних стандартів ЄС у сфері науки та технологій в Україні передбачає подальше зростання інвестицій у національну науково-дослідну сферу, підвищення її конкурентоспроможності і містить широкий інструментарій для розширення міжнародної співпраці. Дані критерії повинні спиратися на основні стандарти функціонування Європейського дослідницького простору, відповідати основним цілям новітнього етапу його розвитку. Взаємодія критеріїв конвергенції різних країн є вищою формою кооперації науково-технологічної діяльності (співробітництва у науково-технологічній сфері).

КРИТЕРІЇ, ОРІЄНТОВАНІ НА НАБЛИЖЕННЯ ДО СТАНДАРТІВ ЛІСАБОНСЬКОЇ СТРАТЕГІЇ ЄС:

1. **Суспільні інвестиції в знання.** Індикатор: *Державне фінансування в сферу досліджень та розробок та вищу освіту, як частка у ВВП.*
2. **Національна інтеграція у міжнародну систему досліджень.** Індикатор: *Частка національного державного фінансування у транснаціонально скоординовані дослідження.*

3. **Інтенсивність дослідницької бази бізнесу.** Індикатор: *Витрати бізнесу на дослідження та розробки / ВВП на душу населення та їх зміна у реальному вимірі.*

4. **Рух до створення економіки, яка ґрунтується на знаннях – структурні зміни.** Індикатор: *Зміна частки загальної доданої вартості, яка вноється по секторам пропорційно до зайнятих науковим ступенем.*

5. **Продуктивність економіки.** Індикатор: *Зміна частки продуктивності погодинної праці для всієї економіки та для її інноваційно активної частини (що визначена індикатором 4.)*

6. **Внесок сфери досліджень та розробок у вирішення основних суспільних (соціальних) завдань.** Індикатор: *Частка наукових публікацій та патентних заявок на тему глобальних суспільних викликів.*

КРИТЕРІЇ, ОРІЄНТОВАНІ НА ОСНОВНІ СТАНДАРТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПРОСТОРУ

1. **Кооперація та єдність дійових осіб Європейського дослідницького простору.** Індикатор: *Частка публікацій у співавторстві з партнерами з ЄС.*

2. **Міжнародна кооперація у сфері науки та технологій відкритість до світу.** Індикатор: *Частка публікацій у співавторстві з партнерами, з країн – не членів ЄС.*

3. **Мобільність дослідників та розвиток кар'єри дослідника.** Індикатор: *Відсоток науковців зі ступенем, які отримали його в країнах ЄС чи працюють в цих країнах.*

4. **Переміщення знань між приватним та державним секторами.** Індикатор: *Частка досліджень, виконаних на замовлення приватного сектору.*

5. **Пан-європейська інфраструктура досліджень.** Індикатор: *Частка фінансування, спрямованого на нову пан-європейську дослідницьку інфраструктуру, у Рамковій програмі та інші міжнародні угоди.*

6. **Рівень активності у продукуванні наукового продукту.** Індикатор: *Частка витрат на дослідження та розробки у ВВП.*

7. **Переваги бази науки та технологій.** Індикатор: *а) Світова частка найцитованіших публікацій, у загальній кількості світових публікацій. б) Світова частка серед університетів, які проводять академічні дослідження.*

8. **Людський капітал Європейського дослідницького простору.** Індикатор: *Кількість зайнятих, які мають науковий ступінь.*

9. **Інновації, які базуються на знаннях.** Індикатор: *Інноваційні підприємства, як відсоткова частка від всіх фірм.*

10. **Міжнародна привабливість країни для ведення інноваційного бізнесу та інвестицій у інновації.** Індикатор: *Частка витрат на дослідження та розробки нерезидентів у загальному обсягу приватних витрат на дослідження та розробки в країні.*

ОСНОВНІ ІНДИКАТОРИ РОЗВИТКУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ СФЕРИ КРАЇНИ

1. Дослідницький:

1.1. *Стан кадрового потенціалу науково-технологічної сфери:*

1.2. *Рівні витрат на науково-технологічну сферу:*

2. Підприємницький:

2.1. *Рівні інноваційної активності в першу чергу в групі малих та середніх підприємств (МСП):*

3. Використання й розповсюдження знань і технологій

3.1. Рівні поширення сучасних технологій в економіці:

Компаративний аналіз індикаторів розвитку науково-технічної сфери країни, з відповідними показниками держави-партнера є необхідною умовою для визначення форм науково-технологічного співробітництва. Кількісні характеристики вказаних елементів зумовлюють можливість здійснення селективного процесу залучення країни до всіх сучасних тенденцій і форм прояву інтернаціоналізації науково-технологічної сфери. У цілому, Україна володіє необхідною сировинною, матеріальною та інтелектуальною базою для поступового секторального включення в систему світогосподарських науково-технологічних зв'язків.

Нами визначені наступні характеристики процесу структурної кооперації національно-технологічної сфери країн в умовах інтернаціоналізації науково-технологічної діяльності:

- 1) взаємозалежність по всіма критеріями конвергенції;
- 2) взаємодоповнення національних науково-технологічних потенціалів;
- 3) взаємопереплетення організаційно-правових систем державного регулювання і фінансування науково-технологічної політики країн;
- 4) створення, посилення інноваційних виробничих зв'язків між відповідними структурами національних інноваційних систем (НІС) країн;
- 5) поглиблення спеціалізації і кооперації у сфері НДДКР, інноваційного і виробничого процесів з метою взаємодоповнення на міжнародному ринку технологій;
- 6) взаємопроникнення структур країн-учасниць, що відповідають за генерацію знань;
- 7) створення цілісної науково-технологічної системи країн-учасників для успішної взаємодії у глобальному науково-технологічному середовищі.

Самофалов В.Б.*

АМЕРИКАНСЬКИЙ ДОСВІД СТВОРЕННЯ ЗОН ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ

Наша країна в рамках світових інтеграційних процесів бере участь у створенні двосторонніх та приєднанні до багатосторонніх зон вільної торгівлі (ЗВТ). У теперішній час Україна активно веде переговори щодо укладання угод про вільну торгівлю із Європейським Союзом, США, Росією, Канадою, Туреччиною, Сінгапуром та іншими державами. При цьому досвід провідних іноземних країн щодо створення ЗВТ з іноземними країнами, зокрема Сполучених Штатів, може становити певний інтерес для відповідних державних структур України.

Заснування двосторонніх та регіональних зон вільної торгівлі - одне з пріоритетних завдань зовнішньоекономічної політики Адміністрації США. В умовах помітного призупинення (після Дохійського раунду) комплексних переговорів у рамках Світової організації торгівлі уряд США посилив увагу розвитку двосторонньої та регіональної економічної інтеграції, зокрема шляхом укладання угод про вільну торгівлю. За даними СОТ, сьогодні 50 відсотків загального обсягу міжнародної торгівлі здійснюється в рамках понад 400 угод про вільну торгівлю. Зокрема, фахівці Мічиганського університету підрахували, що зниження існуючих у світі національних тарифів лише на третину збільшить міжнародну торгівлю на 613 млрд дол., у тому числі експорту США - на 177 млрд дол. Завдяки цьому кожна американська сім'я з чотирьох осіб додатково отримуватиме щорічний прибуток у сумі 2500 дол.

До важливих чинників, що активізували останнім часом зусилля американського уряду щодо запровадження режиму вільної торгівлі з іншими країнами, експерти здебільшого відносять такі:

- економічні: створення ЗВТ дедалі більше стає певною альтернативною зовнішньоекономічною інтеграційною ініціативою, яка спроможна, у разі загальмування або провалу відповідних переговорів у рамках СОТ, поліпшити торговельний баланс США, забезпечити зростання американського експорту, пом'якшити внутрішні ризики та посилити позиції корпорацій США в їхній глобальній конкурентній боротьбі з японськими, європейськими та китайськими компаніями;

- політичні: нові зовнішні торговельні угоди із ЗВТ слугують посиленню безпеки й політичного впливу Америки в тій чи іншій країні або регіоні, оскільки вони укладаються також під егідою успішного розвитку демократії в країні-партнері, надання підтримки дружнім іноземним урядам та встановлення чи конструктивного розвитку відносин стратегічного партнерства;

- моральні: у процесі ініціалізації та просування інтеграційних угод з іншими країнами уряд Барака Обами фактично виступає продовжувачем справи попередніх американських адміністрацій Буша-старшого та Буша-молодшого, які просували ідею щодо створення міжамериканської зони вільної торгівлі - від Аляски до Вогняної Землі.

* кандидат економічних наук, віце-президент Української асоціації економістів-міжнародників

На сьогодні США уклали двосторонні угоди про вільну торгівлю з дев'ятьма країнами: Ізраїлем, Йорданією, Чилі, Сінгапуром, Австралією, Марокко, Бахрейном, Оманом та Перу. Крім того, ще з вісьмома державами США підписали договори про створення двох регіональних зон вільної торгівлі: Північноамериканської (Канада, Мексика та США) та Центральноамериканської (Гватемала, Гондурас, Домініканська Республіка, Коста-Рика, Нікарагуа, Сальвадор та США).

Наразі на розгляді в Конгресі США для подальшої ратифікації перебувають ще три підписані угоди про створення зон вільної торгівлі з Колумбією, Панамою та Республікою Корея. Тривають також переговори щодо укладання таких угод із Таїландом, ОАЕ та Малайзією, а також щодо створення трьох нових регіональних ЗВТ: Міжамериканської, ЗВТ з державами Південно-Африканського митного союзу (Ботсвана, Лесото, Намібія, Південно-Африканська Республіка та Свaziленд) та Андської зони вільної торгівлі (Колумбія, Перу, Еквадор, Болівія).

Міжнародне торговельно-економічне співробітництво США з використанням механізму ЗВТ займає помітне місце в загальному обсязі зовнішньоекономічної діяльності держави. Зокрема, тимчасом як частка країн-партнерів США із ЗВТ становить лише 7,5 відсотка світового ВВП, на ці держави в 2006 році припадало 42 відсотки експорту (442 млрд дол.) і 45 відсотків імпорту США (574 млрд дол.). При цьому угода про ЗВТ із Чилі сприяла збільшенню американського експорту до цієї країни на 100 відсотків протягом чотирьох наступних років і на 50 відсотків - із Сінгапуром, а з Австралією - на 32 відсотки впродовж лише одного року після ратифікації договору.

Особливості стратегії США щодо заснування ЗВТ з іншими країнами

Переговорна стратегія Сполучених Штатів із започаткування створення зони вільної торгівлі з іншою державою передбачає, передусім, такі стратегічні цілі:

- зняття бар'єрів у торгівлі та забезпечення вільного експорту американських товарів, капіталів і послуг до країни-партнера;
- запровадження жорстких умов конкуренції та протекціоністських заходів щодо компаній із трьох країн;
- забезпечення ефективного захисту прав інтелектуальної власності;
- створення ефективного механізму врегулювання підприємницьких спорів та передумов для розвитку подальшого багатостороннього економічного співробітництва.

Характерною рисою зазначених угод є забезпечення суттєвої підтримки американським підприємцям у більш активному виході на ринки країн-партнерів ЗВТ, збільшення експорту товарів і послуг компаній США способом зняття тарифних і нетарифних обмежень та бар'єрів у торгівлі з відповідними державами. Зокрема, укладання в 2005 році угоди про створення Центральноамериканської ЗВТ сприяло зростанню протягом року експорту аграрної продукції США до країн-партнерів на 18,8 відсотка (до 2,24 млрд дол.), при цьому поставки рису зросли на 222 відсотки, яблук - на 66, винограду - на 34, картоплі - на 18, молочних продуктів - на 17 відсотків. За підрахунками експертів, укладання угоди про створення зазначеної ЗВТ призвело до збільшення щорічного обсягу продажу американських товарів (60 відсотків з яких становить аграрна продукція) до цих держав на 2,5 млрд дол.

Загальною особливістю всіх укладених угод про ЗВТ між США та іншими країнами є їхня однотипність. За змістом зазначені договори відповідають загальним зобов'язанням країн-членів у рамках СОТ. Розбіжності, здебільшого, полягають у другорядних деталях, що стосуються специфіки ринку окремої країни або певних галузей. Зокрема, до тексту угоди про створення Північноамериканської ЗВТ окремим розділом були додані

положення, пов'язані з нафтохімічним сектором, інвестуванням в автомобільну галузь та погодженням спільних стандартів. До всіх інших угод про ЗВТ були також включені регулятивні положення щодо торгівлі через мережу Інтернет, а також додаткові документи, які стосуються екології й умов праці робітників.

На прохання партнерів США типові тексти угод можуть доповнюватися також і спеціальними розділами, додатками та окремими листами. Зокрема, договір з Австралією містить пункти про фармацевтику, додатки про страхування й банківські послуги, а також обмін листами щодо торгівлі кров'яною плазмою, продукцією IP-телефонії, співпраці в галузі освіти, експрес-пошти й щодо поставок віскі "Хенессі" та "Бурбон". Цілу низку застережень має й угода про створення Центральноамериканської зони вільної торгівлі, зокрема, щодо умов лібералізації аграрної торгівлі, термінів зняття торговельних бар'єрів окремими країнами-учасницями тощо.

Особливою рисою зазначених угод також є їх моноцентричність. США, укладаючи режим вільної торгівлі з іншою країною, отримують можливість фактично нав'язувати свої рішення більш слабким економічним партнерам, що, у свою чергу, створює певні умови для подальших торговельних конфліктів. Так, у рамках Північноамериканської ЗВТ протягом двох років відбувалася "лососева" війна між США й Канадою, "яблучна" і "помідорна" війни між Сполученими Штатами та Мексикою. При цьому економічна інтеграція в регіональних ЗВТ часто є односторонньою, зокрема Канада й Мексика мають тісні торговельні та корпоративні зв'язки зі США, але не одна з одною.

У низці випадків інтеграційні плани США викликають застереження з боку інших країн. Зокрема, Бразилію та Аргентину не влаштовує існуюча модель економічних відносин у рамках Північноамериканської ЗВТ між розвиненими державами (США, Канада) і країнами, що розвиваються (Мексика). Бразилія також висуває вимоги до США щодо припинення субсидіювання американських фермерів - для того щоб надати рівні умови конкуренції виробникам сільськогосподарської продукції.

Відповідно до укладених угод, понад 80 відсотків експорту США не обкладатимуться митом із моменту ратифікації зазначених договорів, і обумовлені тарифи будуть дійсними протягом наступних 10-15 років. Більшість американських поставок у рамках ЗВТ становить сільськогосподарська продукція. Водночас для забезпечення подальшої успішної конкуренції на світових ринках американському бізнесу потрібні нові угоди про вільну торгівлю. Зокрема, за оцінками експертів, реалізація договорів про ЗВТ із Колумбією, Панамою та Перу додасть США 75 млн нових споживачів, а введення в дію угоди з Республікою Корея збільшить американський ВВП на 10-12 млрд дол.

Таким чином, сьогодні США приділяють значну увагу пошуку й відкриттю нових іноземних ринків для своїх товарів, капіталів і послуг. Інтенсивна та цілеспрямована державна підтримка зарубіжної діяльності корпорацій і банків сприяє посиленню конкурентоспроможності продукції американських товаровиробників на зовнішніх ринках, зміцненню позицій компаній Сполучених Штатів за кордоном. У цьому зв'язку врахування досвіду й особливостей стратегії США щодо заснування двосторонніх та регіональних ЗВТ може становити певний інтерес відповідних державних організацій нашої країни, що опікуються зазначеними питаннями.

*Стаканов Р.Д.**

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗДІЙСНЕННЯ НДДКР В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПЕРСПЕКТИВ УКРАЇНИ

Як показує світова практика, інколи країна, якій бракує власних фінансових ресурсів, все ж таки має можливість здійснити прорив в економічному розвитку і досягти технологічного прориву, якщо вона раціонально використовуватиме національний інтелектуальний потенціал і свій людський капітал. Останні негативні показники української економіки і негативний вплив економічної кризи доводять, що існує потреба в якісному дослідженні і подальшій розробці інноваційної стратегії для України на державному рівні, беручи до уваги відповідний досвід розвинених країн, зокрема, ефективність ведення науково-дослідної діяльності в Україні повинна аналізуватись в контексті прагнення України в перспективі приєднатись до ЄС. Така стратегія повинна включати економічні, законодавчі, інституційні, соціальні, екологічні та організаційні зміни.

На сьогодні співробітництво між Україною та ЄС підтримується на різних рівнях і по різних програмах і стратегіям. Однак, недостатній рівень законодавчих реформ є і надалі серйозною перешкодою для тіснішої співпраці з Європейським Співтовариством і сфера НДДКР не є виключенням в цьому плані.

Для ефективного впровадження в Україні інноваційної системи і створення бази для стійкого економічного зростання України необхідно здійснити ряд кроків, які вже є прийнятими на рівні ЄС в якості стандартів:

1. Збільшення рівня витрат на НДДКР. Навряд чи можна говорити про швидке досягнення Україною показника визначеного в Стратегії ЄС «Європа-2020» про 3% від ВВП витрат на наукові дослідження, оскільки навіть в розвинених країнах більшу частину цих витрат припадає на бізнес структури, при вагомій частці державних витрат, однак вже зараз необхідним є виділяти з державного бюджету на ці потреби не менше 1% від ВВП (в 2010 р. цей показник складає лише 0,4%).

2. Національна інноваційна стратегія повинна прийняти до уваги позитивні моменти Лісабонської стратегії та Європи-2020 в частині сталого розвитку, цілей по рівню зайнятості, зокрема, необхідність підтримувати рівень зайнятості серед осіб у віці від 20 до 64 р. на рівні 75% від загального показника робочої сили в країні.

3. Покращення дослідницького середовища через створення нових дослідницьких центрів, сприяння і підтримка співробітництва між університетами, підприємствами і громадськими організаціями.

4. Усунення адміністративних перепон для малого та середнього бізнесу і отримання, таким чином, більшої кількості мобільних інвесторів.

5. Захист прав власності, особливо в частині покращення законодавства у сфері патентування. Україна не є членом Європейської Патентної Служби (ЕПО) і навіть не співпрацює з нею і це суттєво обмежує конкурентоспроможність України на європейському ринку. З іншого боку, патентні витрати в Україні є навіть вищими аніж в ЄС, оскільки патентні процедури є досить складними.

* кандидат економічних наук, асистент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

6. Створення зручного для користувачів бізнес-середовища. Споживачі на національному ринку повинні мати ширший доступ до сучасних високотехнологічних послуг (інтернет-банкінг, замовлення транспортних послуг через інтернет та інше).

7. Активізація діяльності в рамках спільних програм обміну студентами і дослідниками між Україною та ЄС (такими як програма Еразмус), що повинно забезпечити кращий доступ українських громадян до інформації, щодо надання певних грантів ЄС для ведення наукової діяльності. Це дозволить українським науковцям зробити свій вклад в розробку спільних з ЄС наукових проектів, а також збагатитись додатковими знаннями, що принесе вигоду обом сторонам, а отже є економічно доцільною та перспективною сферою співпраці для обох сторін.

Важливим для подальшого розвитку науково-дослідної діяльності в Україні є створення єдиного дослідницького простору. Всі національні програми, державні і університетські дослідження повинні бути поєднанні в єдину мережу з метою забезпечення доступу до попередньо розроблених ідей і зроблених досягнень та винаходів. Відповідні міністерства повинні співпрацювати між собою для усунення проблеми практичного впровадження винаходів і дослідницьких результатів.

Значну увагу уряду слід приділити чотирьом сучасним сферам – нанотехнологіям, біотехнологіям, енергозберігаючому механізму та альтернативній енергетиці, а також інформаційним технологіям. Саме на розвиток цих напрямів повинно спрямовуватись в першу чергу державне фінансування у сфері НДДКР.

Тісна співпраця і обмін досвідом між Україною та ЄС є критично важливою для розвитку ефективної інноваційної стратегії України. Таким чином, Україна отримує вигоду як на національно рівні через зростання конкурентоспроможності і тіснішої співпраці з ЄС загалом, так і на макрорівні, оскільки приватні компанії в Україні отримають більше можливостей для участі в Європейських проектах. Необхідно взяти до уваги досвід Угорщини, Чехії та Польщі як таких країн, які досягли успіху в розвитку наукоємних галузей промисловості за короткий проміжок часу.

Необхідно продовжувати глибшу співпрацю в рамках проектів ERA (Європейського наукового простору), EUREKA (Європейське агентство з координації досліджень) та COST (Програма Європейського співробітництва в сфері науки і технології). Українські підприємства повинні бути більш інтегрованими в Європейські Технологічні Платформи, які є досить ефективними в рамках ЄС. Особлива увага повинна приділятися реформам у вищій освіті, виведенням її на рівень стандартів країн ЄС.

Всі ці заходи дозволять збільшити кількість науковців, що задіяні в процесі інноваційної діяльності, перелік запатентованих винаходів в Україні, зросте кількість підприємств, що створюють новий високотехнологічний продукт на національному ринку при загальному підвищенні конкурентоспроможності національної економіки на міжнародному ринку, загальному зростанню обсягів інвестицій в інноваційні проекти, зменшення кількості науковців, які змушені залишати Україну для продовження роботи закордоном.

УДК 330.341:332.12

Сундук А.М.*

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ КОНВЕРГЕНЦІЇ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ УКРАЇНИ ВІДПОВІДНО ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ

Початок ХХІ століття визначається зростанням міжнародної конкуренції між державами і регіонами, приватними підприємствами, організаціями, установами, а також індивідами. З кожним роком ця конкуренція загострюється і набуває нових форм і ознак. Одним з шляхів збереження власного потенціалу у складних умовах, а також його примноження, є реалізація політики об'єднання декількох суб'єктів. Поряд з приватними компаніями, держави також приймають активну участь у цих процесах, об'єднуючись у різноманітні союзи, регіональні формування, інші угруповання.

Україна, як незалежна держава і суб'єкт міжнародних відносин, прагне зміцнити свій потенціал та удосконалити існуючу систему, інтегруючись до Європейського Союзу. Маючи власну, відносно невелику історію незалежності, вона має вагомі здобутки, моменти економічної стабільності і прориву, однак, на жаль, і роки катастрофічного падіння основних показників розвитку, життєвого рівня населення. Особливо несприятливо на розвиткові соціально-економічної сфери держави позначилася остання світова фінансово-економічна криза. Однак, не зважаючи на існуючі проблеми і перспективи, держава дотримується європейських пріоритетів.

Відповідно до обраного шляху інтеграції, держава повинна орієнтуватися на систему показників, які б формували уявлення щодо того, наскільки вона відповідає встановленим загальноєвропейським нормам у різних сферах. Роль подібних можуть виконувати Маастрихтські критерії, які є своєрідними стандартами фінансово-економічного розвитку країни і є обов'язковими для всіх держав ЄС.

По відношенню до вітчизняних реалій роль цих критеріїв може полягати у наступному. По-перше, вони можуть виступати в якості орієнтирів "європейської відповідності" фінансово-економічних засад розвитку України. Всі країни ЄС намагаються відповідати цим параметрам, які торкаються фінансової, економічної сфер. Україна, яка формує наміри інтеграції до ЄС, повинна хоча б намагатися відповідати цим критеріям і реалізовувати власну політику на засадах зближення параметрів внутрішніх показників із загальноєвропейськими стандартами. Для прискорення досягнення Україною мети інтеграції до Союзу важливим є забезпечення конвергенції її основних показників відповідно до встановлених критеріїв.

По-друге, вони можуть бути корисними для внутрішнього використання як показники стабільності. При розробці державного бюджету, показників інфляції, курсової політики, засад розвитку НБУ, можна орієнтуватися на визначені загальноєвропейські норми. Якщо не вдається їх швидко реалізувати, то можливо це досягти протягом певного періоду (років).

По-третє, за умов реалізації кризового сценарію, вони можуть виступати своєрідними "маяками стабільності", а їх дотримання – запорукою виведення країни з кризового стану.

* кандидат економічних наук, старший науковий співробітник Інституту екології економіки і права

Таким чином, не треба шукати орієнтири подолання кризи – просто необхідно вийти на рівень, встановлений Маастрихтською угодою.

Для реалізації можливих шляхів використання критеріїв необхідна чітка державна позиція, так як цей процес передбачає впровадження системних заходів у різних сферах розвитку. Потрібне законодавче забезпечення, політична воля, єдність центру і регіональної влади, наявність програми дій щодо етапів реалізації відповідної стратегії та ін.

Однак, не зважаючи на перспективність євроінтеграції та реалізації політики конвергенції, перед Україною є ряд проблем, які їй можуть заважати в цьому питанні. Основними серед них є наступні: 1. Відсутність, стратегічних зрушень України в напрямі інтеграції до ЄС (при декларуванні цього напрямку у політичній, фінансово-економічній та ін. площинах). Якщо переважна більшість постсоціалістичних країн вже вступили до цієї організації, то Україна не позиціонує себе як реального кандидата на вступ. 2. Слабкий перебіг соціально-економічних реформ, відсутність необхідних структурних зрушень. Реформи проводяться, однак, вони не впливають суттєво на якісні і кількісні параметри соціально-економічного розвитку. 3. Не розроблена чітка система досягнення європейських параметрів різними секторами економіки. 4. Низький рівень адаптації особливостей вітчизняного розвитку до європейських. Українська соціально-економічна система переважно зберігає риси та особливості, успадковані від колишньої держава, а набуті за часів незалежності, поряд із позитивними рисами, не дають змоги державі інтегруватися до ЄС. 5. Відсутність єдиної позиції і політична диференціація в питанні щодо інтеграції до ЄС. Кожна політична партія закликає до діаметрально протилежних шляхів розвитку – від інтеграції з РФ до такої ж, але з ЄС. Такі позиції не сприяють формуванню єдиної державної позиції щодо напрямів інтеграції.

З метою поліпшення ситуації процесу інтеграції та зближення необхідно реалізувати системний підхід, зміст якого полягає у одночасних змінах у базових секторах економіки на основі вітчизняних стратегій розвитку, в т.ч. і конвергенційних.

УДК 006.032:364

Тимків В.М.*

МЕХАНІЗМИ АДАПТАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ ЄС В УКРАЇНІ

Європейський шлях України пролягає через демократичну правову державу зі сформованою ринковою соціально орієнтованою економікою. Соціальні проблеми адаптації країни до умов ЄС є складними. Соціальна сфера держави зберігає основні вади “радянської” – адміністративно-територіальна диспропорційність, елітарність та корумпованість.

Проблема адаптації соціальної сфери України до вимог ЄС розробляється на теоретичному та практичному рівнях, однак обґрунтування механізмів її реалізації з точки зору пристосування системи соціальних стандартів розроблені недостатньо.

Конституційно Україна – демократична, соціальна держава. Такий дуалізм містить внутрішню суперечність векторного типу – демократична за формою держава може бути недемократичною за змістом, що стримує розвиток її як соціальної держави. Розв’язання цієї проблеми – в утвердженні місцевого самоврядування, як складової публічної влади, що забезпечує її децентралізацію на основі принципу субсидіарності, як альтернативі принципу патерналізму, і передбачає правову, організаційну та матеріально-фінансову самостійність територіальних громад. На вказаних принципах формується інститут виключних повноважень органів місцевого самоврядування базовими серед яких є надання жителям територіальної громади високоякісних громадських послуг на основі державних соціальних стандартів.

Адміністративне право конституційно визначає державу як правову яка гарантує конституційні соціальні права і соціальні гарантії громадян, регулюючи насамперед, взаємостосунки між власністю та працею. Галузь адміністративного права сприйнятлива до ідейно-теоретичних та політичних змін і меншою мірою прив’язана до національних традицій, піддається глобалізації і порівнянню. Соціальне право, як підгалузь, встановлює соціальні права, які виступають базою соціально-правової компаративістики для порівняльного аналізу законодавства та нормативно-правових актів соціальної сфери.

Глобалізація, через механізм правової інтеграції, визначає розвиток сучасних правових систем та актуалізує проблеми застосування понятійно-категорійного апарату, зокрема таких дефініції як зближення, уніфікація, гармонізація, імплементація, трансформація, інкорпорація, адаптація та інші. Зближення (апроксимація) нормативно-правових масивів відбувається шляхом гармонізації і уніфікації. При цьому адаптація (трансформація) і посилення виступають як способи гармонізації і уніфікації, а соціально-правова компаративістика виступає методом вивчення особливостей нормотворчості, застосування і трактування соціальних стандартів правових систем, що зближуються. Серед основних міжнародних нормативно-правових актів соціального права ЄС назовемо такі: “Загальна Декларація прав людини” (1948р.); “Міжнародний Пакт про економічні, соціальні і культурні права” (1948р.); “Європейська культурна конвенція” (1954р.); “Європейська хартія місцевого самоврядування” (1985р.); “Європейський кодекс соціального

* кандидат наук державного управління, заступник начальника управління культури Івано-Франківської облдержадміністрації

забезпечення” (1990р.); “Європейська соціальна хартія” (1996р.) та інші, що свідчить про тривалі інтеграційні процеси соціальних правових систем країн – членів ЄС.

Соціальні стандарти ЄС формуються за умов приналежності його членів до різних моделей соціальних держав – “континентальна”, “англо-американська”, “скандинавська”. Для прикладу, сім з 27-ми країн Євросоюзу не мають фіксованої мінімальної заробітної плати, а серед окремих країн цей показник виглядає наступним чином (табл. 1).

Таблиця 1

№	Назва країни	Мінімальна з/п (євро)	% від середнього значення
1.	Люксембург	1642	210
2.	Франція	1321	169
3.	Англія	1010	129
Середнє значення мін. з/п		780	100
4.	Іспанія	728	93
5.	Чехія	360	46
6.	Естонія	278	36
7.	Болгарія	123	16
Для порівняння – Україна		90	12

Соціальні стандарти є ключовим елементом соціальної політики держави і виступають інструментом управління, механізмом підвищення конкурентоспроможності та індикатором якості послуг. Ядром ідеології побудови системи соціальних стандартів виступає концепція “соціальної держави” та теорія “управління орієнтованого на результат”.

Публічними формами задоволення соціальних потреб є індивідуальна та сумісна. Потреби індивідуальної форми фінансуються з державного бюджету і встановлюються державою. Сумісні, наприклад освітні чи культурні соціальні послуги, фінансуються з місцевого бюджету, а єдині соціальні стандарти їх надання у нас перебувають на стадії формування.

Існуюча в Україні бюджетна система поглиблює наявну диференціацію у доходах та видатках місцевих бюджетів. Так, за сумою власних доходів амплітуда складає 7,5 раза, а за видатками, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів – 5,8 раза. Кількість та якість соціальних послуг є територіально диференційованою. Територіальні соціальні диспропорції наведені у табл.2, а тенденцію до централізації видатків з бюджету відображено у табл.3.

Таблиця 2

№	Місце проживання	Злиденні, %	Бідні, %	Середні, %	Заможні, %
1.	Київ	0	23	75	2
2.	Велике місто (>250 жит.)	5	29	65	1
3.	Мале місто	5	39	54	2
4.	Село	7	41	51	1

Таблиця 3

№	Джерело фінансування за роками	2002 рік	2006 рік
1.	Державний бюджет (млн грн.)	57,5	73,1
2.	Місцеві бюджети (млн грн.)	42,6	26,9

Крім соціального, варто відмітити етнічний та мовно-культурний аспекти проблеми. Частка українофонів (2004 рік) є найвищою саме серед злидених – 43 відсотки, та серед бідних – 42 відсотки; натомість серед середнього класу вона складає 35 відсотків. Диспропорції щодо освітнього рівня (2001 рік): серед українців повну вищу освіту має лише 12 відсотків, серед росіян – 19 відсотків; натомість із початковою освітою українців 15 відсотків, а росіян – 11 відсотків. Це успадкована постколоніальна ситуація, виправлення якої потребує цілеспрямованої соціальної та культурно-освітньої політики шляхом усуненням адміністративно-територіальних соціальних диспропорцій.

Таким чином розвиток демократії, зміцнення правової держави, децентралізація публічної влади через становлення місцевого самоврядування, запровадження управління орієнтованого на результат, розвиток соціально-правової компаративістики та ратифікація міжнародних соціально-правових актів – основні механізми адаптації України до єдиного соціального простору ЄС.

Відзначають два вектори розвитку соціальної сфери в Україні: перший – послідовне відтворення громіздкої, соціально та фінансово невиправданої системи пільг і соціальних виплат зі збереженням неефективної розгалуженої мережі державних закладів соціального захисту, що відповідає традиціям і підходам радянської моделі; другий – запровадження нових, більш ефективних та економічно обґрунтованих форм і видів соціального захисту, яке супроводжується розвитком мережі закладів соціального обслуговування на рівні громад, що відповідає сучасній моделі та соціальним стандартам ЄС та слугуватиме залученню країни до процесу міжкультурного діалогу як політичного пріоритету ЄС.

УДК 339.16 (477)

Фомін І.С.*

ПЕРСПЕКТИВИ І ПЕРЕВАГИ РЕФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Європейський Союз є важливим торговельно-економічним партнером України, поглиблення й розвиток відносин з яким у сфері міжнародної регіональної інтеграції належать до пріоритетних завдань національної зовнішньоекономічної політики. ЄС є інтеграційним угрупованням з високо розвиненим господарським комплексом і великим досвідом регулювання зовнішньої торгівлі в ринкових умовах господарювання з належним врахуванням загальноєвропейських у світі принципів та підходів. З огляду на це, актуальним бачиться дослідження питань щодо перспектив і переваг трансформації системи державного регулювання зовнішньої торгівлі товарами України у напрямі підвищення її відповідності стандартам ЄС.

Аналіз зовнішньоторговельної політики ЄС дозволяє стверджувати про доцільність запровадження в Україні цілого ряду притаманних їй механізмів та елементів.

Зокрема, доречним можна визначити формування із запозиченням досвіду ЄС і належним врахуванням національних економічних інтересів системи односторонніх тарифних преференцій України на користь країн з нижчими, ніж у неї показниками економічного розвитку. Це здатне сприяти активізації взаємовигідного торговельно-економічного співробітництва України з країнами-користувачами згаданого преференційного режиму і прискоренню зростання у їх виробничих та взагалі господарських комплексах.

Доцільно забезпечити з використанням європейських стандартів вдосконалення механізмів застосування Україною заходів у відповідь на дії інших держав, що ущемлюють законні інтереси вітчизняних суб'єктів господарювання. Мова, зокрема, йде про механізми збору й опрацювання інформації щодо наявності підстав для вжиття таких заходів, визначення осіб, що можуть ініціювати розгляд питання про запровадження зовнішньоторговельних регуляторів даного типу, встановлення обґрунтованості вимог стосовно їх застосування. У такий спосіб вдасться підвищити ефективність захисту законних економічних інтересів України у сфері міжнародних відносин.

Доречно законодавчо визначити узгоджені із стандартами СОТ, ЄС і національними економічними інтересами механізми надання Україною за можливості у випадках запровадження або продовження періоду застосування спеціальних заходів до імпорту товарів компенсаційних поступок іноземним державам у формі лібералізації зовнішньої торгівлі іншою продукцією. За рахунок цього Україна зможе застосовувати спеціальні заходи, надавати пов'язані з ними компенсаційні поступки і водночас уникати ускладнення торговельно-економічних відносин з іноземними державами та негативного впливу на динаміку обсягів поставок на експорт та внутрішній ринок вітчизняних товарів й показники їх виробництва.

* кандидат економічних наук, головний науковий консультант Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України

Треба встановити, що розподіл спеціальної квоти на імпорт в Україну товару між іноземними державами у відповідності з їх частками у загальному обсязі імпорتنих поставок на національну територію даного різновиду продукції за попередній репрезентативний період має відбуватися із врахуванням будь-яких особливих факторів, що можуть впливати на торгівлю ним після завершення зазначеного проміжку часу до припинення застосування нетарифного регулятора, про який йдеться. Це підвищить рівень відповідності національних механізмів застосування спеціальних заходів стандартам СОТ і ЄС, надасть Україні можливість забезпечувати за рахунок їх використання захист інтересів її товаровиробників на внутрішньому ринку без погіршення умов поставок української продукції на експорт і сприятиме одержанню оптимальних позитивних результатів дії таких зовнішньоторговельних обмежень для виробничого сектору економіки країни.

Потрібно визначити на законодавчому рівні узгоджені із стандартами СОТ та ЄС механізми вжиття Україною антидемпінгових заходів щодо імпорту до неї товару з іншої країни в цілях забезпечення реалізації легітимних інтересів третьої держави, пов'язаних із постачанням подібної продукції, що походить з її території, на український ринок. Це створить підстави для забезпечення адекватного врахування обгрунтованих інтересів іноземних держав на внутрішньому ринку України та відповідно запобігання ускладненню торговельно-економічних відносин з ними, погіршенню показників експорту вітчизняних товарів і зменшенню стимулів до виробництва останніх. У такий спосіб будуть сформовані сприятливі умови для підтримки належного рівня конкуренції на українському ринку та уникнення погіршення умов поставок на нього іноземних товарів, необхідних для оптимального задоволення господарських потреб країни, зокрема виробничого сектору її економіки.

Потрібні уточнення і розширення механізмів протидії критичному дефіциту в Україні товарів національної системи нетарифного регулювання експорту на базі гармонізації із стандартами СОТ та ЄС, що здатне відчутно сприяти підвищенню ефективності їх застосування та оптимізації позитивного впливу державної експортної політики на українську економіку.

Норми і принципи ЄС повинні використовуватися при підготовці позиції України у переговорах щодо домовленостей про вільну торгівлю з іноземними державами та інтеграційними угрупованнями, пов'язаної з механізмами, що мають покладатися в їх основу. Йдеться, насамперед, про механізми зовнішньоторговельної лібералізації, регулювання міжнародної торгівлі, державної підтримки, оподаткування непрямими податками. Так вдасться забезпечити сприятливі умови для оптимізації позитивного впливу домовленостей згаданого типу на економіку України, у тому числі на її виробничий і зовнішньоторговельний сектори. Доречно зазначити, що на сьогодні Україна має наміри щодо укладення домовленостей про вільну торгівлю не тільки з ЄС, а й з Європейською асоціацією вільної торгівлі, Канадою, Туреччиною, Сирією, Сінгапуром, Мексикою, іншими перспективними торговельно-економічними партнерами. Планується також укладення нового Договору про зону вільної торгівлі держав-учасниць СНД на основі правил СОТ.

Реалізація вищевикладених пропозицій сприятиме забезпеченню на основі використання європейських та взагалі міжнародних стандартів вдосконаленню системи зовнішньоторговельного регулювання України і суттєвому підвищенню результатів її функціонування для національної економіки.

УДК 339.923.

Хмара М.П.*

ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНА КЛАСТЕРИЗАЦІЯ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Становлення та розвиток раціональних економічних систем підтверджує, що на сучасному етапі розвитку світової економічної структури однією з важливих форм економічного зростання є кластерна політика, яка базується на феномені високої результативності, отриманої в результаті зосередження найефективніших та взаємопов'язаних видів економічної діяльності, що забезпечує конкурентні позиції на галузевому, національному та світовому ринках.

В країнах Європейського Союзу високотехнологічними кластерами займаються декілька державних установ. По-перше, Європейська Група Кластерних Полісів (до цієї групи входить приблизно 20 полісів та Секретаріат групи). Кластерні поліси виглядають як засоби, щоб просувати економічний розвиток країни, через збільшення інноваційної складової. Кластерні поліси роблять наголос на об'єднанні фірм з інфраструктурою освіти та установами (створення регіональних інноваційних систем) R&D, що передають нову технологію до регіону. В основі полісів є центр, який стимулює створення чинників, що прискорюють розвиток високотехнологічних кластерів. По-друге, Європейський Кластерний Альянс. Ця організація займається політичним вивченням проблеми кластерного утворення та удосконаленням Кластерного Меморандуму. Європейський Кластерний Меморандум допомагає формуванню спільної політичної структури для об'єднання кластерних зусиль в Європі, таким чином, щоб індивідуальні установи мали змогу втілювати свої плани стосовно розвитку кластерів. По-третє, Кластерні Мережі (розвиток кластерів відновлювальної енергії, еко-інновацій та кластери біотехнологій). По-четверте, Кластерна Академія (займається навчанням кластерних менеджерів). По-п'яте, Європейська Кластерна Обсерваторія (обробляє нові дані та проводить аналіз кластерних установ в країнах Європейського Союзу).

Національні програми сприяння розвитку кластерних структур є частинами інноваційної політики регіонів Європейського Союзу - Cohesion Policy та Framework Programme. Це дозволяє об'єднати процес генерації та обміну знаннями, полегшити процес трансферу знань між університетами, підприємствами та інноваційними структурами, що об'єднуються в кластери. Основними здобутками такої політики є:

- Створення робочих груп IRE (Innovating Regions in Europe) за напрямками: „Ефективні системи регіональних інновацій”, „Трансфер технологій між університетами та підприємствами”, „Регіональні кластери та мережі як двигун інноваційності дозволяє охопити всі елементи системи функціонування кластерів і сприяє їх різнобічному вивченню”;
- Розробка Європейською Комісією плану розвитку підприємництва на основі досліджень діяльності окремих підприємств;
- Створення Центру досліджень та компетенції, орієнтованого на проведення досліджень та тестувань ринку в кластерному середовищі;

* кандидат економічних наук, молодший науковий співробітник НДЧ Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

- Створення Європейського дослідницького простору, який став би з'єднуючою ланкою між академічним світом та промисловістю.

Нове законодавство країн Європейського Союзу в сфері конкуренції (The Competition Act) орієнтує на сприяння кластеризації, яке направлена на інновації в окремих секторах (наприклад, в будівельній сфері). Кластери допомагають компаніям конкурувати на місцевих та регіональних ринках, близько 2/3 компаній у ЄС підтвердили, що приналежність до кластера допомагає їм досягти певних ринків. Важлива роль кластерів у поліпшенні конкурентоспроможності більшості компаній на національних ринках ЄС та країн-кандидатів. Компанії із країн-кандидатів (особливо з Туреччини) вважають, що їхні кластери надають їм переваги для конкуренції на ринках Європи й світу.

Досвід розвинених країн світу та країн, що тільки починають розвиватися підтверджує, що саме кластерний підхід є ефективною основою для прискорення розвитку міжнародної економіки. В "Декларації про зміцнення економічного співробітництва в Європі" (1997 р.) та "Плані дій", що її деталізує, формування нових виробничих систем на основі мереж і кластерів проголошено в якості одного з найбільш актуальних напрямків розвитку європейського співробітництва. Дана тема стала предметом обговорення Першого всесвітнього конгресу в Парижі (січень 2001 р.), проведеного з ініціативи Організації економічного співробітництва й розвитку (ОЕСР) та ряду інших міжнародних структур. В сучасних умовах підвищений інтерес до високотехнологічних регіональних кластерів значною мірою пов'язаний із загальною тенденцією географічної концентрації різних компаній у межах однієї або декількох промислових галузей.

У процесі вивчення європейських високотехнологічних регіональних кластерів можна виділити кілька трансграничних утворень, у яких реалізуються наднаціональні конкурентні переваги, а саме:

- Кластер технічної направленості (Словенія) ;
- "The Öresund" регіон в Данії та Швеції, включаючи Долину Medicom, котра складається з безлічі фармацевтичних та біотехнологічних фірм, університетських лікарень та університетів;
- "Dommel-valley" ("Долина Доммель") на бельгійсько - голландському кордоні, до складу якої входить мережа компаній, які відносяться до сфери високих технологій (консалтингові та інжинірингові фірми);
- "Bio-valley" ("Біо-Долина"), яка розташована в районі Верхнього Рейну (Німеччина), Швейцарії, Південному Бадені та Ельзасі (Франція). Регіон претендує на роль європейського центру біотехнологій.

Великі розвинені країни (США, Японія, Росія, країни Європейського Союзу) надають багато прикладів, які доводять соціально-політичне й економічне значення високотехнологічних кластерів. З початком формування ключових промислових кластерів у провідних економіках, як, наприклад, у Німеччині (хімія, машинобудування) та Франції (виробництво продуктів харчування, косметики) у 50-60 рр.. ХХ ст., окремі групи галузей стали взаємодіяти усередині кластерів, сприяючи мультиплікативному ефекту відносно зайнятості й трансфертів технологій у національній економіці.

Як свідчить зарубіжний досвід, кластеризація підприємств сприяє зменшенню вартості технічних послуг, що надаються членам кластеру, вільному циркулюванню організаційних та технічних ідей, нововведень. Все це безперечно є важливим чинником підвищення ефективності виробництва і послуг, як на підприємстві, так і в державі. Тому членство у високотехнологічних регіональних кластерах збільшує продуктивність, рівень інновацій і конкурентоспроможність підприємств певної країни. Ядром багатьох класте-

рів є фірми, що стали світовими лідерами в окремих галузях виробництва. Досить часто в країнах Європейського Союзу науково-технічні (високотехнологічні) кластери створюються при університетах, які можуть включати їх до свого складу. З розвитком кластерів багато країн Європи зв'язують підвищення своєї конкурентоспроможності на світових ринках. Відзначається, що формування й розвиток регіональних кластерів буде впливати на зміну місця європейських країн у системі світового господарства.

УДК 339.924

Чугасєв О.А.*

ПЕРЕДУМОВИ ВАЛЮТНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

На сьогодні Україна дотримується керованого плавання як режиму валютного курсу і проводить незалежну монетарну політику. Але розглянемо перспективи приєднання або принаймні орієнтації України на єврозону або альтернативного можливого напрямку валютної інтеграції в євразійському напрямі. Якщо єврозона є вже сформованим валютним союзом, то валютне інтеграційне утворення на основі частини або всіх країн ЄврАзЕС розглядається на поточний момент в гіпотетичній площині.

Валютна інтеграція призводить до позитивних наслідків, якщо для цього є достатні передумови. Розглядаючи ряд передумови для валютної інтеграції, згідно наукових досліджень, відзначимо, що існують аргументи як на користь так і проти обох напрямів валютної інтеграції.

1. Високий ступінь відкритості економіки. У більш відкритій економіці фіксовані курси вигідніші через сприяння ціновій стабільності. Девальвація тут не дає таких переваг через зростання імпорتنих цін. При цьому в Україні еластичність цін до динаміки валютного курсу вища при девальвації, ніж при ревальвації. За критерієм відкритості економіки для України вигідна орієнтація, як на єврозону, так і на країни ЄврАзЕС. Але навіть при торгівлі з ЄС часто розрахунки відбуваються у доларах. При торгівлі з ЄС частка долару у розрахунках за експорт більша ніж за імпорт. Експорт відбувається в доларах через те що часто це експорт сировини. Імпорт – це часто продукція машинобудування, де позиції євро сильніші.

2. Рівень мобільності капіталу між країнами. Станом на початок 2010 р. 78 % накопичених прямих інвестицій в Україну припадали на країни ЄС.

3. Високий рівень диверсифікації виробництва та експорту. Експорт України недостатньо диверсифікований (частка продукції чорної металургії у експорті останніми роками становила близько 40 %).

4. Рівень структурної подібності країн. Структура економіки України ближча до країн ЄврАзЕС (більша частка промисловості та сільського господарства, менша частка сфери послуг, менший рівень розвитку фінансових ринків) – тому шоки, з якими зустрічається Україна більш схожі на шоки для країн ЄврАзЕС. Але це не стосується шоків, пов'язаних з динамікою цін на нафту. Їх вплив на Україну схожий з впливом на економіку єврозони.

5. Синхронність економічних циклів. Якщо розглянути кореляцію між темпами зростання реального ВВП у 1997-2009 рр., то Україна має високу кореляцію з єврозоною (0,68) і Росією (0,83), і для порівняння низьку з США (0,38). Але в більш стабільний період 2001-2008 рр. кореляція була значно нижчою.

6. Спільний трансмісійний механізм монетарної політики. Це питання є дискусійним. Наприклад, вплив монетарної політики на ціни на активи може відрізнитися в Україні через менший розвиток фондового ринку.

7. Довіра до національної валюти. В доларизованій економіці України попит на валюту існує не тільки з боку суб'єктів ЗЕД, а й з боку населення. Помітна частина депози-

* кандидат економічних наук, асистент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

тів і кредитів деноміновані в іноземній валюті. Станом на початок 2010 р. половина кредитів українських банків резидентам було видано в іноземній валюті. Це створює підвищену чутливість до змін валютного курсу. З точки зору економічних суб'єктів в Україні недостатня довіра до гривні, в даному випадку, викликає надання переваги іноземній валюті: долару чи євро. Але традиційно в Україні доларизація економіки сприяє орієнтації більше на долар ніж на євро. Наприклад, більше половини державного боргу деноміновано в доларах. Долар домінує на валютному ринку України (у 2006 р. 86 % операцій на готівковому валютному ринку і 85 % на міжбанківському валютному ринку припадали на долар).

8. Відсутність первинної недооцінки чи переоцінки валют. У 2009-10 рр. після девальвації переоцінку гривні було майже ліквідовано (враховуючи, що баланс торгівлі товарами та послугами майже врівноважився).

9. Близькі темпи інфляції в країнах-учасниках. В Україні темпи інфляції ближчі до Росії та інших країн ЄврАзЕС. Зниження темпів інфляції до показників єврозони було б болючим для економіки України і вимагало б застосування не лише рестрикційних монетарних заходів, оскільки ціноутворення в Україні також має свою специфіку ("корупційний податок", інфляційні очікування тощо).

10. Висока гнучкість цін та заробітної плати. Тіньова зарплата фактично дозволяє зменшувати зарплату у разі негативних шоків, що також обмежує зростання цін.

11. Висока мобільність робочої сили. Юридичні перепони на шляху руху робочої сили до ЄС більші, ніж до країн ЄврАзЕС, але фактичні потоки робочої сили в цих двох напрямках є співставними за розміром.

12. Рівень політичної та загальноекономічної інтеграції. В ЄС цей рівень є достатньо високим (значно більшим, ніж у рамках ЄврАзЕС), але це значно менше стосується інтеграції саме України до ЄС.

13. Наявність центральної країни-гегемона – лідера інтеграції та існування розвинутої системи інститутів та зв'язків між країнами, які роблять вихід із валютного інтеграційного об'єднання важким. У випадку єврозони існує група країн-лідерів інтеграції плюс розвинена система інститутів. При альтернативному інтеграційному сценарії роль лідера інтеграції може відігравати Росія, але інституційна система є набагато менш розвинутою.

14. Солідарність. Здатність поступатися своїми інтересами заради спільних інтересів є відносно характерною для ЄС і єврозони, зокрема. Внаслідок меншого рівня інтегрованості пострадянського простору солідарність є менш визначеною в цьому регіоні. Час від часу проблеми з солідарністю виникають також у ЄС.

15. Здатність делегувати монетарну політику міжнародній інституції, яка має бути підзвітною, репрезентативною та ефективною. В ЄС така інституція сформована – ЄЦБ, на пострадянському просторі – ні.

Хоча існує і точка зору, що ці передумови можуть формуватися у процесі валютної інтеграції. Країна може більше відповідати умовам вступу до валютного союзу вже після вступу внаслідок самого ступу або в процесі підготовки до цього.

*Борисов С.В.**

ГАРМОНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСКОРДОННОГО ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ КОМПАНІЙ

В умовах глобалізації концентрація капіталу за рахунок злиття та поглинання стало однією з потужних сил розвитку світової економіки. Так Європейський союз в боротьбі за світове лідерство, приймає активні дії щодо стимулювання конкурентоздатності власних компаній шляхом створення сприятливого правового поля для транскордонного злиття та поглинання. Тому адекватне правове середовище розглядається як один з основних інструментів активізації інтеграційних процесів за рахунок створення умов взаємного переплетення капіталів та створення на основі них багатонаціональних компаній. Таким чином гармонізація правових механізмів Європейського союзу та України щодо регулювання трансграничного злиття та поглинання являє собою позитивний і логічний шлях успішного розв'язання питання посилення інтеграційних зв'язків України, а також підвищення конкурентоздатності національних компаній.

Науковий світ по-різному оцінює роль трансграничного злиття та поглинання у світовому економічному розвитку. Але для багатьох є загальновизнаним фактом, що можливості які досягаються шляхом вищезгаданого механізму надають конкурентні переваги компанії на міжнародному ринку. Таким чином, міжнародно-правове регулювання діяльності транскордонного злиття та поглинання на регіональному та глобальному рівні відіграє значну роль в інтеграційних та концентраційних процесах, але на даному етапі розвитку України не спроможне цілковито захистити від можливих небезпек. Саме тому гармонізація українського законодавства та приєднання до організації нового міжнародного економічного порядку, в межах якого здійснювалося б правове регулювання діяльності ТНК підвищило привабливість української економіки та захистило від правових небезпек.

Розглядаючи процес транскордонного злиття та поглинання потрібно звернути увагу на проблемні економічні та правові питання відповідного процесу на регіональному рівні. Однією з таких проблем є безперешкодне перенесення статутного місцезнаходження або адміністративного центру компанії яка проходить процес транскордонного злиття з одної країни до іншої. Так вирішення цього питання стимулюватиме процес транскордонного злиття та поглинання на Україні, так як відповідний процес являє собою ефективний засіб інтернаціоналізації та консолідації капіталу.

Таким чином, транскордонні злиття та поглинання, які є важливим інструментом успішного економічного розвитку країн, пов'язані з рядом юридичних та економічних перепон, обґрунтованих необхідністю застосування законодавств різних країн. Крім того, додатковою проблемою перед компаніями які створені у відповідності з законодавством

* аспірант кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

різних країн є складні системи оподаткування, що може привести до конфлікту інтересів на державному рівні. Отже, незалежно від корпоративного права, податкове право держав-учасників транскордонного злиття та поглинання, зазвичай, прирівнює переміщення статутного місцезнаходження компанії до «ліквідації за кордон». Як наслідок синергетичний ефект компаній, скриті резерви, приріст балансової вартості компаній, які до проведення транскордонного злиття та поглинання не обкладалися податками, підлягають оподаткуванню. Тому гармонізація законодавства повинна забезпечити податкову нейтральність зміни місцезнаходження компаній. Одним з рішень є відстрочка податкових зборів, тобто держава-донор мала би право на оподаткування компанії але не в момент зміни статутного місцезнаходження, а після реалізації синергетичного ефекту чи скритих резервів.

Враховуючи вищезазначене можливо виділити декілька напрямів удосконалення законодавства України шляхом гармонізації з законодавством ЄС в сфері транскордонного злиття та поглинання компаній:

- загальне регулювання правил злиття та поглинання, у відповідності до специфіки відповідних форм згідно з національними правовими системами;
- загальні механізми захисту прав міноритарних акціонерів при поглинанні та тих міноритарних акціонерів які виступають проти реорганізації, тобто визначення справедливої ціни, право прийняття рішення з виходу та отримання відповідної справедливої компенсації тощо;
- визначення умов при яких установлений поріг контролю в процесі поглинання можливо подолати та завершити консолідацію, тобто проведення анулювання захисних механізмів, викуп або скуповування акцій тощо;
- дозвіл на розкриття інформації про процедуру злиття та поглинання компаній;
- підвищити контроль зі сторони регулюючих органів.

Відповідні вдосконалення покращать вирішення низки складних і суперечливих проблем пов'язаних з транскордонним злиттям та поглинанням, однією з яких є використання трансграничного злиття та поглинання для мінімізації податкових витрат, так як на сьогодні рух більшої половини світового валового продукту за ланцюгом додаткової вартості та її реалізації проходять шляхом не ринкових, а внутрішньо інтеграційних зв'язків.

*УДК 339.972**Вінська О.Й.**

КОМПЛІМЕНТАРНА МОДЕЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНИХ СТАНДАРТІВ ЄС: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Проблема підтримки та стимулювання розвитку аграрного сектору є доволі суттєвою як для країн-лідерів так і для держав «третього світу», адже потребує постійних дотацій, субсидій та застосування інших механізмів регулювання. У наш час світ переживає глибоку продовольчу кризу, адже за останні декілька років світові ціни на продовольство зросли вдвічі, відтак соціальну та політичну значущість сільського господарства важко переоцінити, особливо коли мова йде про гарантування продовольчої безпеки. Країни-члени Європейського Союзу витрачають значні фінансові ресурси на регулювання сільського господарства, щоб забезпечити своє населення достатньою кількістю продуктів харчування за доступними цінами та зберегти «європейську аграрну модель» з усіма притаманними їй ознаками такими, як багатофункціональність, соціальна спрямованість та стійкість розвитку сільської місцевості. Більше того, наразі можна спостерігати поступову відмову ЄС від прямих інтервенцій у аграрний сектор з метою стимулювання виробництва, натомість перевага надається раціоналізації фінансування та непрямій підтримці, що є дозволеною в рамках СОР. З огляду на це, досвід Європейського Союзу щодо впровадження компліментарної моделі регулювання аграрних стандартів є неперевершеним і у багатьох відношеннях показовим для України, яка прагне здійснити масштабні аграрні реформи у своїй економіці.

Сільське господарство Європейського Союзу регулюється в рамках Спільної аграрної політики (САП) ЄС, що представляє собою єдину для всіх держав-членів політику у галузі сільського господарства, яка спрямована на створення необхідних умов для формування і розвитку багатофункціонального, стійкого та конкурентоспроможного аграрного виробництва у межах інтеграційного угруповання. Здійснення САП відбувається через ряд взаємопов'язаних інструментів, які групують у два основні стовпи: перший стовп містить інструменти, що забезпечують функціонування спільного внутрішнього ринку та підтримку доходів фермерів, а другий - розвиток сільської місцевості.

Фінансування заходів в межах першого стовпа (експортні субсидії; інтервенційні заходи для регулювання ринків аграрних товарів; прямі платежі фермерам в рамках САП; заходи щодо інформування та просування аграрних товарів країнами-членами ЄС як на спільному так і на світових ринках; витрати на реструктуризацію цукрової галузі; програми популяризації споживання фруктів у школах; ветеринарний контроль та контроль за якістю продуктів харчування та тваринних кормів, заходи фіто-санітарного контролю; просування фермерської продукції безпосередньо Комісією ЄС або через міжнародні організації; заходи щодо збереження, класифікації, збирання та використання генетичних ресурсів у фермерстві; впровадження та функціонування інформаційних систем обліку на фермах; системи анкетування фермерів; витрати щодо рибних ринків) здійснюється з

* асистент та аспірантка кафедри міжнародної економіки ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана»

наднаціонального джерела - Європейського Фонду Гарантій сільському господарству (The European Agricultural Guarantee Fund- EAGF). Цей фонд має функціонувати протягом 2007-2013 років та профінансувати дотації аграрному сектору на суму понад 313,2 млрд. євро, що будуть надаватися Комісією ЄС країнам-членам у формі щомісячних відшкодувань на базі декларації видатків.

В свою чергу, фінансування заходів другого стовпа САП (підвищення конкурентоспроможності сектору сільського господарства та лісництва; збереження довкілля та сільських ландшафтів; покращення якості життя у сільських територіях та диверсифікація сільської економіки; програма «Лідер») здійснюються через Європейський фонд сільського розвитку (European Agricultural Fund for Rural Development- EAFRD). Цей фонд також має діяти протягом 2007-2013 років та профінансувати видатки у обсязі близько 96,2 млрд. євро.

Слід зазначити, що Європейський фонд сільського розвитку доповнює національні, регіональні та місцеві заходи, які відповідають пріоритетам всього союзу, тому його витрати управляються спільно Комісією та країнами-членами. Відповідно, кожна держава ЄС надає національний стратегічний план на 2007-2013 роки, що відповідає стратегічним цілям, затвердженим Співтовариством. Відтак, можна констатувати, що важливим принципом Європейського Союзу в сфері управління другим стовпом САП є принцип компліментарності, що полягає у співучасті наднаціональних та місцевих фондів у фінансуванні витрат на регулювання аграрного сектору економіки угруповання. Держави-члени можуть додатково направляти від 20 до 50% коштів з національних бюджетів на такі напрями, як: професійне навчання для фермерів; модернізацію фермерських господарств; підвищення доданої вартості аграрних продуктів; агроекологічні платежі та виплати на заліснення територій; розвиток мікропідприємств на селі; заохочення сільського туризму; стратегії локального розвитку тощо. Таким чином, це гарантує додаткове фінансування сільської місцевості у розмірі від 19,24 до 48,1 млрд. євро. Більше того, непряма підтримка сільському господарству ЄС на умовах компліментарності (від 50 до 85%) направляється й через структурні фонди угруповання - Європейський Фонд Регіонального Розвитку, Європейський Соціальний Фонд та Фонд Згуртування. Вплив таких дотацій на фермерів важко переоцінити, адже модернізація інфраструктури знижує витрати аграрних виробників й підвищує їх конкурентоспроможність.

Отже, аграрний сектор ЄС характеризується значним рівнем регулювання, що здійснюється в рамках Спільної Аграрної Політики. Відтак, і фінансування сільського господарства є вагомим та провадиться як напряму через Європейський Фонд Гарантій сільському господарству та Європейський фонд сільського розвитку, так і побічно через структурні фонди угруповання. Частина підтримки сільському господарству надається згідно принципу компліментарності, що передбачає спільне фінансування проектів, як з бюджету ЄС, так і з локальних бюджетів країн-учасниць. Впровадження такого принципу допомагає уникнути споживацьких настроїв на місцях, адже частина коштів (від 15 до 50%) надходить з конкретних регіонів. Такий комплексний підхід до підтримки аграрного сектору економіки допомагає ЄС розвивати дійсно стале та багатофункціональне сільське господарство з достатньо високим рівнем соціальних гарантій для фермерів та якісними продуктами харчування для європейських споживачів.

УДК 327.8 (016.1 ЄС)

Габрилевич А.С.*

СПІЛЬНІ ДІЇ УКРАЇНИ ТА ЄС У БОРОТБІ З КОРУПЦІЄЮ

Зростаючі загрози фінансовій стабільності економіки України констатують провідні міжнародні рейтингові агенції, зокрема Standart&Poors та Fitch. Протягом останніх трьох років спостерігається стабільне зниження довгострокових суверенних кредитних рейтингів та зростання ризиків конвергенції валюти, що засвідчує високу чутливість фінансової сфери до негативних змін комерційних, фінансових та економічних умов.

В щорічному рейтингові економічної свободи центру Heritage Foundation Україна втратила майже 20 позицій, вперше з 2002 року ставши «економічно невилною країною». Причинами цього вважаються непрозорість державних витрат, втручання уряду в роботу бізнесу і відсутність боротьби з корупцією.

Консалтингова фірма Eurasia Group в щорічному виданні Top Risks розмістила Україну на 8-му місці в списку 10 ризикових країн, від яких може постраждати світова економіка. Таке рішення зумовлене, в основному, політичним протистоянням між «гілками влади», зростанням соціальної напруги в суспільстві, підвищенням рівня безробіття та зниженням рівня життя.

Доцільно розглянути план дій уряду України у боротьбі з відмиванням грошей та корупцією (його практичне виконання). Для початку докладніше зупинимось на законодавчій діяльності щодо боротьби з відмиванням доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму.

Стан виконання поставлених цілей урядом України у співробітництві з ЄС знаходиться на досить високому рівні.

Слід зазначити, що, незважаючи на те, що законодавство України загалом відповідає європейським та міжнародним стандартам у сфері боротьби з відмиванням доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму, робота щодо вдосконалення продовжується в руслі тенденцій розвитку законодавства Європейського Союзу.

18 травня 2010 року Верховна Рада України прийняла у цілому Закон України №2258-VI «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом», яким передбачається посилити заходи боротьби з фінансуванням тероризму, зокрема в частині підвищення ефективності взаємодії Держфінмоніторингу України та правоохоронних органів, задіяних у сфері протидії фінансуванню тероризму. Закон спрямований на забезпечення впровадження керівних міжнародних стандартів у сфері боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму, зокрема, Сорока і Дев'яти спеціальних рекомендації FATF, Конвенції ООН про боротьбу з фінансуванням тероризму, а також Директиви Європейського Парламенту та Ради ЄС від 26 жовтня 2005 року про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму. Окрім цього, проект Закону враховує новий національний та міжнародний досвід застосування законодавства у відповідній сфері, рекомендації Комітету MONEYVAL Ради Європи, а також рекомендації науковців. Внесення запропонованих змін до законодавства України також дасть завершити завер-

* аспірантка Інституту світової економіки та міжнародних відносин НАН України

шити процес ратифікації Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму, яка підписана Україною 29 листопада 2005 року і набула чинності з 1 травня 2008 року.

Крім того, законом «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» запроваджується механізм зупинення фінансових операцій, пов'язаних не тільки з фінансуванням тероризму, а й з легалізацією (відмиванням) доходів. Також запроваджується додатковий механізм зупинення підозрілих фінансових операцій (ПФР) в Україні на строк до 12 робочих днів із продовженням строку зупинення підозрілих операцій на 7 робочих днів з дати передачі узагальнених матеріалів до правоохоронних органів (загальний термін не повинен перевищувати 19 робочих днів).

Також 21 жовтня 2009 року прийнято постанову КМУ та Нацбанку України № 1119 «Про затвердження плану заходів на 2010 рік щодо запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму». План розділений на два календарних роки - 2009 та 2010.

Стосовно співробітництва з міжнародними організаціями, Європейським Союзом та державами-членами ЄС. Держфінмоніторинг забезпечує співробітництво з Групою з питань розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (FATF), Егмонтською групою підрозділів фінансової розвідки світу (Україна набула членство у 2004 році) та іншими міжнародними організаціями, діяльність яких спрямована на забезпечення міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії відмивання коштів та фінансуванню тероризму, зокрема із Спеціальним комітетом експертів з питань оцінки заходів боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму (MONEYVAL), Євразійською групою протидії відмивання коштів та фінансуванню тероризму (ЄАГ).

Держфінмоніторинг був користувачем Проекту щодо боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму в Україні MOLI-UA-2, який продовжував Проект MOLI-UA, і організований за підтримки Європейської Комісії та Ради Європи в рамках Регіональної програми взаємодії TACIS. Проект MOLI-UA-2 розрахований на 36 місяців і закінчився 30 квітня 2009 року. Бюджет Проекту склав 5.3 мільйона євро. Держфінмоніторинг також взяв участь у заходах в рамках програми TAIEХ; заходах, організованих спільно з Управлінням ООН з питань наркотиків та злочинності та Світовим банком, за підтримки ОБСЄ та ЄАГ, проектах технічної допомоги Ради Європи MOLI-UA-2 та MOLICO.

Держфінмоніторинг уклав 47 угод про співробітництво з підрозділами фінансової розвідки (ПФР) іноземних держав, 17 з яких є державами-членами ЄС та 17 угод з ПФР країн-членів НАТО. У 2009 році підписано Меморандуми про взаєморозуміння зі США, Австралією, Чорногорією та Островом Мен. Ведуться переговори щодо можливості укладання меморандумів з компетентними органами інших держав, особливо з ПФР держав-членів Європейського Союзу.

Активна співпраця щодо обміну інформацією здійснюється з такими державами-членами ЄС, як Великобританія, Кіпр, Латвія, Литва, Німеччина, Угорщина та Польща.

На території України активними темпами впроваджуються стандарти ЄС у боротьбі з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму, спрямовані на подальшу імплементацію відповідного законодавства згідно із стандартами ЄС; продовження взаємодії підрозділів фінансових розвідок України відповідно до стандартів групи Егмонта; збільшення спроможностей державних установ з визначення порядку та здійснення ефективного нагляду за фінансовими посередниками і представниками нефінансових професій; продовження обміну інформацією між підрозділами фінансових розвідок країн — членів ЄС та

України про підозрілі фінансові операції, що можуть мати відношення до відмивання грошей; продовження надання підтримки у навчанні суддів, працівників прокуратури, митників, співробітників правоохоронних органів та інших фахівців з фінансового моніторингу; продовження співробітництва в рамках роботи Комітету Moneyval Ради Європи для забезпечення підтримки високих стандартів у процесі спільної оцінки всіх його членів та у типологічній роботі.

УДК 364.05

Деделюк К.Ю.*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ

Однією із ознак ефективної системи соціального забезпечення в державі є існування якісної системи соціальних стандартів, які не лише закріплені у нормативно-правових актах, а й виконуються та реалізуються на практиці. Соціальні стандарти - це встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій. Система державних соціальних стандартів створюється з метою забезпечення визначених Конституцією соціальних прав та державних соціальних гарантій достатнього життєвого рівня для кожного громадянина. На основі соціальних стандартів визначаються розміри основних соціальних гарантій: мінімальний розмір заробітної плати, мінімальний розмір пенсії за віком, неоподаткований мінімум доходів громадян, розмір державної соціальної допомоги та інші соціальні виплати.

Оскільки європейська інтеграція є стратегічним пріоритетом зовнішньої політики України, то ми маємо привести норми і нормативи соціального забезпечення українського законодавства до стандартів, які визначені в Європейській соціальній хартії, Європейському Кодексі соціального забезпечення тощо. В той же час, потрібно розуміти, що європейський вектор України потребує прискореного розвитку економіки та значного підвищення рівня життя населення. Лише за таких умов можна очікувати досягнення необхідних соціальних стандартів.

Соціальні проблеми адаптації країни до умов членства в ЄС є одними з найважливіших. Сьогодні продовжує поглиблюватися розрив майже за всіма показниками економічного та соціального розвитку нашої країни, з одного боку, і держав – членів ЄС. Можливість відкриття зони вільної торгівлі з ЄС сприятиме наближенню до соціального простору ЄС. Це означає послідовну орієнтацію на діючу в провідних європейських країнах модель соціальної ринкової економіки, перевагами якої є високий рівень соціальних стандартів і розвитку гуманітарної сфери, ефективний захист прав працівників, розвинена система соціального захисту.

Подолання відставання України від країн ЄС вимагає послідовного впровадження принципів соціальної ринкової економіки, яка характеризується розвиненими ринковими відносинами, високим рівнем економічного розвитку, політичною демократією, діяльністю незалежних від уряду профспілок і об'єднань підприємців, гарантованим доступом до системи освіти та охорони здоров'я, розвиненою системою соціального захисту. Водночас соціальна ринкова економіка в Європейському Союзі не є чимось статичним, вона пристосовується до економічних, політичних, соціальних і технологічних змін.

Найважливішими з соціальних проблем України, що потребують вирішення в контексті "європеїзації", створення передумов для наближення до ЄС є збільшення доходів населення та розвитку соціальних програм. Досягнення європейських стандартів в соціальній сфері – рівня доходу, структури споживання, добробуту, зайнятості, фінансування

* аспірантка Волинського національного університету ім. Л. Українки

соціальних програм, що забезпечують розвиток людських ресурсів, має пріоритетне економічне значення, оскільки від цього залежить можливість включення в європейський ринок праці, доступ до ринку товарів і послуг, розвиток гуманітарного капіталу, формування середнього класу та, в кінцевому рахунку, забезпечення міжнародної конкурентоспроможності України.

Принципово важливими для майбутнього країни є вкладення у людський капітал. Статистика показує, що рівень освіченості населення цілком відповідає світовим стандартам, але якість освіти сьогодні погіршується, оскільки вона визначається насамперед розмірами капіталовкладень на кожного, хто залучений до навчання. У доповіді ООН Про людський розвиток освітній рівень громадян України визначений не гіршим за такі країнами ЄС як Німеччина, Іспанія, Греція по витратах грошей на освіту у відсотках від ВВП.

Важливим чинником вирішення проблем адаптації соціальних умов до європейських стандартів є ефективна державна соціальна політика, яка відсутня в Україні. Для інтеграції до європейського соціального простору Україні доведеться здійснити суттєві зміни в забезпеченні права на працевлаштування, досягти європейських стандартів щодо оплати та безпеки праці, гарантій соціального забезпечення, умов життя громадян, охорони здоров'я, розвитку освіти, культури, соціального захисту та ін. Створення системи соціальних стандартів та гарантій в Україні дозволить активніше впливати на соціальний захист людей, а також регулювати й контролювати рівень життя населення, привести українське законодавство у відповідність до світових вимог.

УДК 339.923

Задувайло Л.М.*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Анотація: проаналізовано особливості реалізації інноваційної політики в країнах Європейського Союзу на сучасному етапі розвитку, виокремлено існуючі проблеми та напрями їх вирішення.

Annotation: peculiarities of modern innovation policy in European Union were analyzed; existing problems and ways of solution were pointed out and suggested.

Актуальність проблеми. Розвиток світового господарства на сучасному етапі характеризується високим ступенем динамізму та глобальних змін, загостренням конкуренції та необхідності пошуку нових інструментів подолання наслідків світової економічної кризи, посилення конкурентоспроможності країни. У зв'язку з цим провідні країни світу намагаються інтенсифікувати науково-технологічну діяльність та розробити збалансовану інноваційну політику на довгостроковий період часу, оскільки саме інноваціям відводиться пріоритетна роль у подоланні спаду світової економіки та досягненні якісно нового рівня життя населення. Тому дослідження особливостей реалізації сучасної інноваційної політики в країнах ЄС є актуальним завданням, це надасть можливість ознайомитися з європейським досвідом та використати його надбання в Україні з метою підвищення ефективності побудови національної інноваційної системи.

Основний матеріал. Основи та напрями реалізації інноваційної політики ЄС передбачені в рамках Сьомої рамкової програми на 2007–2013 рр. з загальним обсягом фінансування 50,5 млрд. євро. Ця програма є складовою Лісабонської стратегії ЄС, яка спрямована на посилення рівня інноваційності та конкурентоспроможності європейської економіки, завоювання лідируючих позицій в світі за продукуванням та експортом наукоємної продукції.

За даними Євростату, у 2008 році питома вага видатків на НДДКР у країнах ЄС становила в середньому 1,9% від обсягу загального ВВП. У порівнянні з минулим періодом відбулося незначне зростання даного показника (у 2007 р. – 1,85%), проте цей індикатор не досягає запланованого рівня у 3% від ВВП, який передбачений Лісабонської стратегією на 2010 р. [3]. Найвищі рівні видатків на НДДКР у 2008 р. продемонстрували Швеція (3,75%) та Фінляндія (3,73%), які вважаються інноваційними лідерами в Європі та найбільш конкурентоспроможними країнами світу – 2 та 7 позиції відповідно у рейтингу Глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму у 2010–2011 рр..

Основним джерелом інвестицій на здійснення інноваційної діяльності у країнах ЄС стабільно залишаються ресурси підприємницького сектору – 55,4% від загальних інноваційних видатків. Це кошти, передусім, транснаціональних корпорацій, які забезпечують довгострокове фінансування різноманітних інноваційних проектів з метою

* Черкаський державний технологічний університет

покращення якості продукції, виготовлення якісно нових видів товарів та послуг, підвищення рівня конкурентоспроможності компанії.

Варто відзначити, що пріоритетними сферами інвестування ТНК у світі та в країнах ЄС зокрема є інвестиції в екологію та відновлювані джерела енергії. Так, у 2009 році приплив прямих іноземних інвестицій у екологічно чисті та низько вуглецеві підприємства становив 90 млрд. дол. США. Таким чином, ТНК намагаються дотримуватися правил соціальної та екологічної відповідальності, які задекларовані в нормах ООН щодо регулювання діяльності ТНК, та сприяють розповсюдженню новітніх екологічно чистих технологій у світі.

Лісабонською стратегією розвитку ЄС планується підвищення індикатору фінансування інновацій за рахунок коштів підприємницького сектору до рівня не менше, ніж 65%. На сучасному етапі такий рівень демонструють лише три країни ЄС: Люксембург (79,7%), Фінляндія (68,2%) та Німеччина (68,1%), в інших країнах ЄС цей показник коливається в межах 45-50% .

Складовою інноваційної політики ЄС вважається також інтенсифікація процесів співпраці між науково-дослідними інститутами та бізнесом не лише в рамках ЄС, а й в міжнародному масштабі. Особливу увагу приділено міжнародній кооперації у таких сферах, як охорона здоров'я, сільське господарство, біо-, нано- та інформаційні технології, енергетика, захист навколишнього середовища, розвиток транспортної інфраструктури, національна безпека та космічна галузь. Ці галузі визначено пріоритетними в структурі інноваційних проектів, на їх розвиток у 2007–2013 рр. передбачено 32,4 млрд. євро.

Крім того, важливим напрямом європейської інноваційної політики є залучення більшої кількості висококваліфікованих кадрів до здійснення наукових досліджень та розробок у ЄС. У цьому контексті планується посилювати співпрацю між окремими науковцями, так звані сумісне патентування, реалізовувати програму „Навчання протягом всього життя”. У 2009 р. лише 9,3% всього економічно активного населення Європи були учасниками цього проекту, у майбутньому планується залучити принаймні кожного четвертого жителя ЄС до цієї програми.

Посилення інноваційності європейської економіки буде відбуватися за рахунок збільшення обсягів фінансування венчурних фондів з метою реалізації високоризикованих проектів щодо продукування абсолютно новітньої продукції, аналогів якої не існує у світі. Таким чином, ЄС намагається стати лідером за часткою експорту високотехнологічної продукції у світі, оскільки на сучасному етапі розвитку країни ЄС поступаються за цим індикатором Китаю – 19,3% проти 22,7% у 2008 р.

Основою для реалізації поставлених завдань інноваційної програми ЄС на 2007–2013 рр. мають стати економічно та інноваційно потужні регіони. Для цього передбачається, по-перше, створення нових інноваційних кластерів, особливо в прикордонних територіях; по-друге, створення єдиної інформаційної бази щодо особливостей розвитку кожного регіону, кластеру з метою полегшення процесу знаходження інвесторів та партнерів для співпраці; по-третє, реалізація масштабним проектів розбудови та модернізації об'єктів інфраструктури.

Висновки. Інноваційна політика ЄС на сучасному етапі передбачає, передусім, інтенсифікацію процесів співпраці науково-дослідних інститутів та бізнесу в країнах Європи, підвищення рівня впровадження інноваційної продукції в реальний сектор економіки, залучення наукової еліти з інших країн з метою реалізації високоризикованих проектів щодо продукування новітньої продукції. Реалізація стратегічних завдань буде відбуватися за рахунок державних коштів та ресурсів бізнесу, у рамках здійснення між-

народних науково-технологічних проєктів. Це дозволить посилити рівень глобальної конкурентоспроможності країн ЄС, зайняти лідируючі позиції в світі за продукуванням інноваційної продукції.

УДК 339.7

Зарицька І.А.*

МОДЕРНІЗАЦІЯ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ СФЕРИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: НЕОБХІДНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Вітчизняний фінансовий сектор розвивається за проєвропейською моделлю, що характеризується переважанням банківських активів (понад 90%) у сукупних активах усіх вітчизняних фінансово-кредитних установ. В таких умовах значення конкурентоспроможного фінансово-кредитного сектору відіграє надзвичайно важливу роль у подальшому зростанні національної економіки.

Аналіз суверенного кредитного рейтингу України, що є одним з можливих стрес-тестів поточної конкурентоспроможності національної банківської системи, засвідчив надзвичайно слабку національну позицію. Усі провідні світові рейтингові агентства оцінюють кредитний рейтинг України як негативний, що на їх думку лише погіршуватиметься через наростаючу політичну нестабільність, слабкість національної валюти, зростання зовнішньої заборгованості, жорстку рецесію (скорочення виробництва на понад 20%), найбільше у 2009р. падіння ВВП серед усіх постсоціалістичних країн (15%), зниження світового попиту на вітчизняну експортну продукцію, велику залежність від імпорту російського газу.

Досвід боротьби східноєвропейських країн з наслідками глобальної фінансової кризи свідчить про обмеженість використання інструментів грошово-кредитної політики більшістю постсоціалістичних країн. Лише Польща та Чехія перед наблизенням економічного спаду у 2008р. змогли послабити свою грошово-кредитну політику. Тоді як прямі бюджетні стимули були прийняті тільки Словенією та Чехією, які впровадили програми державних гарантій щодо кредитів підприємств. Таким чином, враховуючи обмеженість у використанні засобів грошово-кредитної політики та брак коштів для проведення активної фіскальної політики, доцільною є активна співпраця уряду та законотворчої гілки влади з НБУ та комерційними банками в напрямку покращення регулятивного банківського середовища та реорганізації національної банківської системи, зокрема покращення її ефективності, стійкості та продуктивності. Так, першочерговими цілями мають стати: укріплення де-факто незалежності НБУ, а також впровадження базових положень Базель II з врахуванням нових документів з «посилення угоди» та інше.

Основною метою угоди Базель II є посилення стабільності та надійності міжнародної банківської системи через вдосконалення системи ризиків та сприяння капіталізації банків. Серед особливостей другої редакції угоди є створення рівних конкурентних умов на міжнародному ринку як для міжнародних банків так і для їх капіталів з поправкою на ризик, що досягається дотриманням трьох концептуальних компонентів угоди. Разом з тим, глобальна фінансова криза визначила необхідність модернізації міжнародного регулятивного середовища та внесла значні корективи в систему угод Базель. Відповідно Базельським комітетом було прийнято ряд поправок та нововведень, найголовнішими з яких

* аспірантка кафедри міжнародної економіки ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В.Гетьмана»

зокрема є: консультативний документ «Антициклічний капітал – пропозиція буферу» від 10.09.10 р. (Countercyclical capital buffer proposal), основні принципи ефективної системи гарантування депозитів від 15.05.09 р. (Core principles for effective deposit insurance systems) та інші (рис. 1).

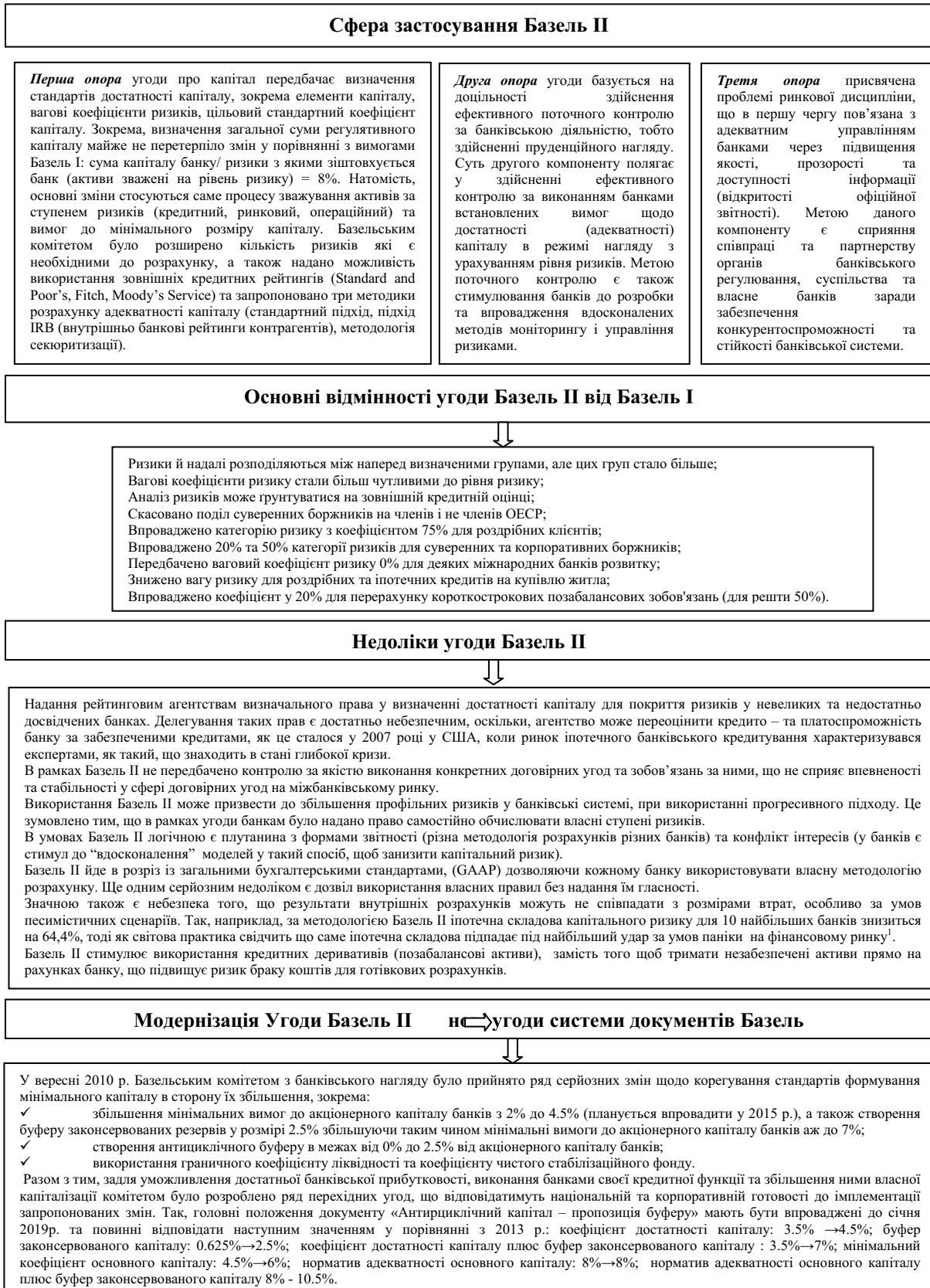

Рис.1 Генезис документів Базельського комітету: перегляд інфраструктури регулювання банківського капіталу

НБУ проголосив поступову імплементацію “Базель II”, що передбачає впровадження опор Базель II: Опора III «Ринкова дисципліна» (до 2007 р.); Опора II «Процес наглядової перевірки» (до 2008 р.); Опора I «Мінімальні вимоги до капіталу: Кредитний ризик – Стандартизований підхід» (до 2010 р.); Опора I «Мінімальні вимоги до капіталу: Операційний ризик – Підхід базового індикатора» (до 2010 р.); Опора I «Мінімальні вимоги до капіталу: Кредитний ризик – Заснований на внутрішніх рейтингах підхід» (до 2020 р.); Опора I «Мінімальні вимоги до капіталу: Операційний ризик – Стандартизований підхід» (до 2015р.). Проте, заявлені дати були недотримані та перенесені на більш пізній строк виконання. Об’єктивна недоцільність раннього впровадження «Базель II» обумовлюється його можливим негативним впливом на ефективність банківської системи, що зумовлено зростанням прямих і непрямих витрат регулювання (витрати на підготовку кадрів, реорганізацію внутрішньої системи контролю, можливість суб’єктивних державних втручань та інше), а також високим ступенем ризику країн з перехідною економікою.

Доцільність першочергового впровадження Третьої Опори не викликає сумнівів, оскільки передбачає розкриття банками внутрішньої інформації і сприяє виконанню ринкової дисципліни, підвищує довіру до банків. В рамках Першої Опори найбільш прийнятним для вітчизняних реалій є розрахунок вартості активів, зважених на ризик, для врахування кредитного та операційного ризику з дотриманням суворих мінімальних вимог до капіталу. Щодо впровадження системи оцінки операційних ризиків (Друга Опора) у вітчизняному банківському законодавстві, то офіційна позиція НБУ «обмежитися впровадженням стандартизованого підходу до оцінки операційних ризиків чи підходу базового індикатора» є цілком обґрунтованою, оскільки значних стимулів до мінімізації операційних ризиків в жодному з підходів системи угод Базель II не передбачено.

Конотоп М.В.*

ПРОБЛЕМА ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНИХ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ В МОНЕТАРНИХ СОЮЗАХ

Розглянемо світову економіку з N країнами, які позначені $i = 1, \dots, N$, поєднані в валютний союз з єдиним кредитно-грошовим органом, який встановлює грошову політику на всій території союзу. Уряд країни i обирає немонетарну політику t_i , а кредитно-грошовий орган обирає загальний рівень інфляції в союзі, який позначається π . Прибуток (добробут) уряду країни i внаслідок цього вибору –

$$V(t_i, \pi). \quad (1)$$

Спочатку розглянемо середовище, в якому інфляція π є умовною функцією немонетарних політик: $\pi(\bar{t})$, где $\bar{t} = (t_1, \dots, t_N)$. Якщо уряди обирають свої немонетарні політики одночасно та неузгоджено, тоді необхідною умовою для немонетарної політики t_i в цьому середовищі –

$$V_t + V_\pi \delta\pi/\delta t_i = 0. \quad (2)$$

Тут i надалі V_t и V_π позначають похідні від $V(t_i, \pi)$. (Це стандартне позначення похідних). Тут i надалі також розглядаємо кооперативні рівняння, коли немонетарні політики обрані для максимізації суми урядового прибутку (або добробуту всіх країн). Розглядаємо ці кооперативні рівняння як основу добробуту, за яким встановлюємо ефективність некооперативних рівнянь, а не опис того, як уряди приймають рішення. Тут кооперативні немонетарні політики максимізують $\sum N_i = 1 V(t_i, \pi)$, таким чином, що, склавши симетричне рівняння, бачимо, що необхідною умовою для немонетарної політики t_i є –

$$V_t + NV_\pi \delta\pi/\delta t_i = 0. \quad (3)$$

Необхідні умови (2) та (3) виглядають так само, як за умов наявності проблеми «безквиткового проїзду» (free-ride problem). Прикладом є проблема «сплати за рахунком навпіл», коли особи N снідають в ресторані, кожний з них замовляє t_i , та вони ділять рахунок навпіл так, що $\pi_i = \sum N_i = 1 t_i/N$. Зрозуміло, що в цій ситуації кожний отримує привілеї за рахунок іншого, бо кожний в якійсь мірі насолоджується перевагами безкоштовної їжі, та сплачує лише $1/N$ частину вартості.

Такий результат нашою думкою, що проблема «безквиткового проїзду» виникає в валютних союзах з тих саме причин, що і в класичних ситуаціях. Більш детальне вивчення, однак, показує, що в зображеному вище середовищі не існує проблеми «безквиткового проїзду» доки кредитно-грошовий орган залишається прихильним.

Щоб побачити це, припустимо, що кредитно-грошовий орган прихильний в тому, що він максимізує суму виплат урядам $\sum N_i = 1 V(t_i, \pi)$. Припустимо, що кредитно-грошовий

* аспірант кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету Тараса Шевченка

орган обирає рівень інфляції, згідно з яким кожний уряд обирає немонетарну політику π_i . Тоді значення π_i припиняє бути умовним, а повністю визначається необхідною умовою

$$\sum_{i=1}^N V\pi(\pi_i, \pi) = 0. \quad (4)$$

В симетричному рівнянні, (4) передбачає, що $V\pi = 0$. З таким результатом бачимо, що тут немає проблеми «безквиткового проїзду», бо необхідні умови (2) та (3) співпадають. Вочевидь, результат не залежить від узгодження дій у часі.

Таким чином, в такому середовищі з прихильним кредитно-грошовим органом в валютному союзі не виникає проблеми «безквиткового проїзду». Звичайно, на практиці валютні союзи перевантажені такими проблемами. Їх проблеми виникають з причини, яка не відображена в наведеному вище простому середовищі. Цією причиною є поведінка приватних агентів, які не були включені. Далі побачимо, додавання приватних агентів в середовище додасть проблему часового протиріччя в грошовій політиці, яка призводить до проблеми «безквиткового проїзду» в немонетарній політиці.

З приватними агентами

А зараз додамо приватних агентів до зображеної вище схеми валютного союзу щоб пояснити, яким чином проблема часового протиріччя в грошовій політиці призводить до проблеми «безквиткового проїзду» в немонетарній політиці.

Розширимо схему шляхом додавання союзу урядів та кредитно-грошового органа, щоб залучити до кожної країни певну кількість приватних, позначених $j \in [0, 1]$, кожний з яких обирає дії z_{ij} . Припустимо, $x_i = \int z_{ij} dj$ позначає число варіантів дій приватних агентів в країні i . В цьому розумінні, прибутки приватних агентів від цих виборів такі

$$V(\pi_i, z_{ij}, x_i, \pi), \quad (5)$$

де, як і раніше, π_i позначає немонетарну політику уряду країни i та π позначає загальний рівень інфляції.

Прибуток уряду окремої країни i прямо залежить від прибутку приватних агентів країни,

$$\int V(\pi_i, z_{ij}, x_i, \pi) dj, \quad (6)$$

де прибуток кредитно-грошового органу союзу є сумою прибутків всіх урядів (або добробуту союзу

$$\sum_{i=1}^N \int V(\pi_i, z_{ij}, x_i, \pi) dj, \quad (7)$$

Заслужує на увагу припущення, що немонетарні політики окремих урядів не впливають прямо на прибуток інших урядів; таким чином, єдиний спосіб взаємодії урядів в союзі – це вплив своїми діями на загальний рівень інфляції. Це припущення необхідне для того, щоб відгородитися від стандартних взаємозв'язків немонетарних політик між країнами, як тарифи та податки. Такі взаємозв'язки широко аналізувалися в літературі, хоча і не мають очевидного визначення в умовах валютних союзів.

УДК 339.9

Крупка М.О.*

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ УКРАИНЫ И ЕС

Важным условием интеграции для Украины в мировое сообщество с целью создания демократического общества и перехода к рыночным отношениям является сотрудничество с Европейским экономическим сотрудничеством. В настоящее время страны ЕС являются партнером Украины в развитии экономических связей. Можно привести множество аргументов в пользу развития сотрудничества с ЕС:

- 1) ЕС – огромный рынок сбыта изделий, важный источник поступления свободно конвертируемой валюты;
- 2) Сотрудничество с ЕС дает возможность обновления технологического производства, выход на европейский рынок;
- 3) Сотрудничество с ЕС будет способствовать использованию потенциала Украины как транзитного государства;
- 4) Сотрудничество с ЕС это введение соответствующих правил и стандартов производства, с целью реализации экономической политики;
- 5) Сотрудничество с ЕС влияет на рациональное распределение ресурсов и повышение эффективности экономических процессов .

Структура экспорта и импорта Украины и ЕС свидетельствует о том, что Украина является всего лишь рынком сбыта для стран ЕС с сырьевым направлением. Необходимо развивать наукоемкие отрасли промышленности, конкурентоспособные производства, которые смогут экспортировать в Украину произведенную продукцию. Европейскому Союзу, очень важно экономическое сотрудничество в сфере торговли, но ЕС объединяет высокоразвитые страны мира, способные покупать товары и услуги украинского производства по мировым ценам. Торговля с ЕС составляет 15% от общего объема товарооборота со странами мира.

Усовершенствование структуры экспорта и импорта в Украине является необходимым условием для повышения эффективности украинской экономики. В 2009г. на страны ЕС приходилось 41% мирового товарооборота и 42% торговли услугами. Для Украины, в условиях кризиса, особенно важно завоевать определенное место на рынке ЕС. Последствия международного финансового кризиса негативно сказались на степени участия Украины в европейском экономическом сотрудничестве, т.к. Украина была не подготовлена к серьезным влияниям внешних факторов. Во внешней торговле товарами между Украиной и ЕС в 2009г. наблюдалось как уменьшение объемов экспорта товаров, услуг и прямых иностранных инвестиций из Украины, так и их импорта.

Экспорт товаров в страны ЕС составляет 9504,4 млн. дол. США (52,8% к 2008г.), импорт – соответственно 15392,7 млн. дол. США (53,3% к 2008г.). Объем прямых иностранных инвестиций в экономику Украины из стран ЕС на 01.01.2010г. составил 31,4 млрд. дол. США, что составляет 78,9% общего объема инвестиций в Украину.

* аспирантка Харьковского национального университета им. В.Н. Каразина

Наблюдается уменьшение прямых иностранных инвестиций и соответственно снижение цен на продукцию металлургии и машиностроения, которая принадлежит к экспортной специализации Украины. Страны ЕС использовали протекционистские методы и оказали поддержку собственным производителям. Ухудшение торгово-экономических отношений Украины и ЕС можно объяснить замедлением темпов экономического роста в ведущих странах ЕС и экономическим кризисом в Украине.

Структура украинского экспорта не соответствует требованиям Европейского экономического сотрудничества, потому что на протяжении всех лет независимости объем необработанной продукции составил 50%, в то время как в развитых странах 2/3 составляет обработанная и готовая продукция.

Несоответствие статистических данных украинских органов государственной власти и органов ЕВРОСТАТА указывают на наличие теневых операций, которые не отображены в официальных документах налоговой службы Украины.

Можно сделать вывод, что взаимоотношения Украины и ЕС достаточно сложны и противоречивы, потому что наряду с применением для всех стран элементов регулирования торгового режима, к Украине применяются дискриминационные регуляторы. Рынок ЕС обладает достаточно либеральным режимом по отношению к Украине, но в то же время в отдельных секторах торговли (с/х, металлургическая промышленность, рыболовство) применяются протекционистские меры и меры нетарифного регулирования импорта.

Система действующих договорно-правовых отношений Украины и ЕС в торгово-экономической сфере определяются Договором о партнерстве и сотрудничестве. Программой интеграции Украины и ЕС и ежегодными Планами действий, которые предусматривают меры по адаптации законодательства Украины и законодательства ЕС и внедрение в Украине стандартов, санитарных и экономических норм, принятых ЕС.

Успешному развитию торгово-экономических отношений Украины и ЕС препятствуют следующие негативные внутренние и внешние факторы:

- отсутствие структурных преобразований в украинской экономике;
- ограниченность устойчивого платежеспособного внутреннего рынка;
- слабые позиции Украины в сфере высоких технологий;
- недостаточный уровень развития инфраструктуры и видов деятельности;
- низкий уровень конкурентоспособности отечественных производителей и экономики в целом;
- недостаточная гармонизация национальных стандартов с международными и европейскими;
- тенезация значительных объемов внешней торговли;
- ограничительный режим доступа украинских экспортеров к отдельным сегментам рынка ЕС;
- отсутствие инвестиций в экономику Украины со стороны ведущих европейских ТНК;
- неурегулированность проблем миграции рабочей силы и свободы передвижения людей.

Эффективными инструментами по преодолению негативных последствий кризиса для Украины являются:

- получение в кратчайшие сроки статуса страны с рыночной экономикой;
- подготовка к заключению Договора о зоне свободной торговли Украины и ЕС;
- ускорение процесса сертификации и стандартизации украинских товаров в соответствии с нормами и стандартами ЕС;

- предоставление Украине больших преференций на основе генеральной системы преференций Европейского Союза.

Процесс движения к режиму свободной торговли Украины с ЕС должен быть поэтапным. Для этого необходимо кардинально изменить структуру отечественной экономики, развивать торговлю продукцией ее специализации: прежде всего в отрасли транзита энергоносителей, авиастроения и авиационных транспортных перевозок, наукоемкой высокотехнологичной продукции и др.

Реализация этих возможностей в значительной мере будет зависеть от конкретных условий совместного Плана действий Украины и ЕС, результата урегулирования торговых разногласий в отношениях Украины с ЕС.

Подводя итоги, можно сказать, что финансовая ситуация в странах Европы в 2010г. остается сложной и неизменной. Что касается Украины, то она претерпела значительные потери, особенно в области внешнеэкономической деятельности. Это обусловлено экспортоориентированной структурой экономики, местом страны в системе международного хозяйства и отсутствием эффективных реформ. В таких условиях развитие европейского экономического сотрудничества является наиболее важным направлением внешнеэкономической политики Украины. Это обусловлено не только интеграционными процессами и необходимостью рыночной реструктуризации, но и высоким уровнем зависимости Украины от ситуации на европейском рынке.

УДК 338.28 (477)

Кузьмін П.В.*

МОЖЛИВІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ СТАНДАРТІВ, ЯК ПЕРЕДУМОВА ГЕОЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

На сьогодні економічне виробництво в Україні переживає стійкий застій, що викликано рядом факторів: податкові стягнення, корупційність державного апарату, якість робочої сили, відсутність фінансових ресурсів, як результат, обмеженість оборотних коштів. При врахуванні усіх недоліків вітчизняного виробництва можна відмітити, що в сучасних реаліях Україна не може конкурувати не тільки із високорозвинутими Європейськими країнами, а і з державами так званого колишнього "третього світу". Однією із базисних причин формування неконкурентного середовища в Україні являється відсутність чітких науково-технічних стандартів та оновлення виробничих фондів. Саме тому, зростання конкурентоспроможності держави та виконання геоекономічних інтересів можливе при формуванні програми науково-технічного розвитку країни.

Державною владою України декларується значне зростання економічних потужностей та оновлення виробничих фондів та впровадження науково-технічних стандартів, притаманних ЄС, що не є правдивою інформацією. За даними української державної статистики, наша держава на сьогодні має на озброєнні близько 1500 науково-технічних стандартів, що у порівнянні із ЄС та їх 8000 стандартів складає лише 18.8 %.

Водночас, враховуючи сучасні реалії розвитку економіки України та, в першу чергу, виробничої сфери, варто відмітити те, що серед 1500 стандартів, виконується максимум 20-30 %. Фактично при декларуванні підприємством виконання ГОСТів, детальна перевірка їх діяльності може показати протилежний результат. Сьогодні українським підприємствам виробництво згідно технології та технічних характеристик здається нерентабельним. Тому такого широкого розповсюдження мають поняття подвійної бухгалтерії та корупції. Комплексне невиконання технології виробництва більшості продуктів вітчизняних компаній і знаходить своє відображення у надзвичайно неякісній будівлі доріг, житлових будинків, матеріалів для меблевого, хімічного виробництва, машинобудування, харчової промисловості, тощо.

Відсутність чіткого, безпристрасного апарату контролю та забезпечення виконання державних стандартів і є на сьогодні гальмом геоекономічного розвитку України. Фактично, основним аспектом даної проблеми є питання вирішення ситуації. Зі своєї сторони можна запропонувати наступне: створення контрольно-ревізійної комісії на державному рівні, основним завданням котрої була б перевірка правомірності отримання виробничими установами ліцензій на власну діяльність та відповідність продуктів їх роботи державним та європейським стандартам. Враховуючи сучасну ситуацію в Україні, можна зробити прогноз, що установ, що стануть у змозі надати усю інформацію та забезпечення діяльності буде мінімальна кількість, тому здійснювати каральні міри до порушників було б економічно недоцільно та нераціонально – Україна б втратила ті крихти економічної по-

* аспірант кафедри міжнародних економічних відносин Волинського національного університету ім. Лесі Українки

тужності, що залишилися. Найбільш раціональним рішенням було б надати відстрочку у розмірі 1, 3 або 5 років, по закінченню якого вимагати звіту про проведену роботу і вже після цього займатись тарифними стягненнями.

Згідно Закону України про стандартизацію за сертифікацію, державні стандарти України розробляються на:

Організаційно-методичні та загально-технічні об'єкти, а саме: організація проведення робіт із стандартизації, науково-технічна термінологія, класифікація і кодування техніко-економічної та соціальної інформації, технічна документація, інформаційні технології, організація робіт з метрології, достовірні довідкові дані про властивості матеріалів і речовин;

Вироби загальномашинобудівного застосування (підшипники, інструмент, деталі кріплення тощо);

Складові елементи народногосподарських об'єктів державного значення (банківсько-фінансова система, транспорт, зв'язок, енергосистема, охорона навколишнього природного середовища, оборона тощо);

Продукцію міжгалузевого призначення;

Продукцію для населення та народного господарства;

Методи випробувань.

Водночас сама процедура отримання ТУ або ДСТУ значно відрізняється в гіршу сторону в порівнянні із ЄС. Однією із причин цьому є наявний бюрократичний апарат та його надмірна корумпованість. Саме тому ще одним аспектом розбудови економіки України є спрощення системи отримання дозволів на економічну діяльність та сертифікатів технічних стандартів.

Геоелекономіка в першу чергу стосується створення стратегії розвитку держави, суспільства, посередництвом виконання національних інтересів. Безумовно, на сьогодні впровадження європейських науково-технічних стандартів є фактично неможливим, враховуючи фінансові та виробничі можливості більшості бізнесу в Україні, однак поступова реформація даної сфери та приведення її до чітких європейських стандартів сприяла б пришвидшенню розвитку України та можливості нашої держави бути не лише об'єктом, а і суб'єктом геополітики.

УДК 339.9:911.375:330.3

Орловська В.С.*

ТРАНСФОРМАЦІЙНА МОДЕЛЬ УКРАЇНСЬКИХ МЕГАПОЛІСІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Мабуть що найочевиднішим результатом посилення глобалізаційних тенденцій в світовій економіці є панування мережі великих міст, які всупереч тенденції розсіювання виробництв по всьому світу, стали центром тяжіння менеджерського апарату транснаціональних капіталів, а також виявились місцем зосередження інновацій та креативних людей. «Глобальні міста» є безперечними форвардами не тільки своїх національних економік, а й цілих регіонів.

Не зважаючи на зовнішню економічну міць, в самому розвитку мегаполісів криються суперечності сталості їх розвитку. В ХХІ столітті з новими можливостями в глобалізованому світі до мегаполісів поступають такі виклики як гіперміграція, гіпернаселення, гіперкультурність, гіперзабруднення, наслідками чого стають гомогенізація, майнова сегрегація, соціальне виключення, виникнення маргінальних груп населення, не кажучи вже про проблеми транспортної інфраструктури. Та найголовнішим викликом є те, що розвиток інформації та комунікації веде до загострення конкуренції між глобальними містами, і утримувати транснаціональні капітали в межах того чи іншого мегаполісу для його керівництва стає підчас невиправдано дорого і часто призводить до соціальних негараздів.

Питання спроможності долати такі об'єктивні перешкоди з боку глобалізації постає і перед українськими мегаполісами на шляху до залучення талантів та капіталів. Наша країна посідає 19-те місце у світовому рейтингу за кількістю мегаполісів, однак рівень їх розвитку значно відстає від європейських аналогів. Роки незалежності характеризуються посиленням поляризації міського розвитку головним чином за рахунок деградації сільської місцевості та залишків пострадянського індустріального виробництва. Та недавня економічна криза розвіяла уяву про перспективність таких конкурентних переваг економічного зростання та зумовила потребу у розробці спланованої програми модернізації управління мегаполісами з урахуванням світового досвіду і зміни парадигми сталого міського розвитку.

Ще недавно в сусідньому Європейському Союзі з захопленням імплементували концепцію «глокалізації» та створювали «підприємницькі міста». Ця теорія розглядає місто як продукт, який має бути конкурентоспроможним та зайняти вигідну позицію на ринку, а інші міста - як конкурентів, чий досягнення в інфраструктурі, архітектурі, рівні сервісів мають бути неодмінно реалізовані на своїй території. Такий підхід призвів до посилення поляризації в межах країн, до екстенсивності економіки, посилення сегрегації та соціального виключення в мегаполісах. На зміну парадигмі «entrepreneurial cities» прийшли «livable cities», тобто міста, успіхи яких визначаються підтриманням балансу між економічним розвитком, потребами екології та інтересами суспільства. Це означає кінець конкуренції між містами, хоча б як принципу побудови стратегій міського розвитку. Традиційні фактори успіху, такі як економічна специфікація, природні ресурси, наявність

* аспірант кафедри міжнародної економіки Придніпровської державної академії будівництва та архітектури

дешевої робочої сили, низькі транспортні витрати все більше відходять на другий план, а соціально-культурні параметри міста – якість та благоустрій міської середовища, інтенсивність культурного та соціального життя, політична стабільність, низький рівень бідності та злочинності, позитивний імідж, прозорість прийняття рішень – на перший.

Відповідне бачення міської політики ЄС втілюється у «Хартії сталих Європейських міст», підписаній в 2007 році. Наступний 2008 рік був оголошений «роком креативності» ЄС, давши відповідь на те, який принцип забезпечує реалізацію сталості розвитку та економічного зростання. В тому ж році, підведення результатів 20-тиріччя реалізації політики єднання (cohesion policy), в контексті якої функціонувала така ініціатива розвитку міст як URBAN, дозволила зробити висновки про те що усі конкурентоспроможні програми розвитку європейських мегаполісів відповідають двом моделям креативної економіки: «важкої» або інфраструктурної та «легкої» або культурної. Інфраструктурна креативність реалізується за рахунок інноваційної перебудови матеріальної бази міста: транспорту, систем комунікації, фонду нерухомості та зміни її архітектури. Культурна креативна економіка базується на цілеспрямованому розвитку соціальних інститутів в місті, забезпеченні проведення творчих заходів, самовираженням різних суб-культур та всебічній реалізації особистості, сприянні мистецтву, особливо сучасному. Обидві моделі дають розвиток креативним індустріям, вагомим для економіки за теорією Р. Флориди. Він доводить, що економічне зростання та світогосподарське панування в довгостроковій перспективі отримують ті міста, які закладають в свій розвиток такі цілі, як «3 Т» - таланти, технології, толерантність, - а відтак здатні залучати та розвивати креативних людей, креативні професії і інновації.

З такою позицією важко не погодитись, оскільки при переході людства до парадигми «*homo sociologicus*» та невиробничої постіндустріальної економіки рівень розвитку людського капіталу та якість його самореалізації напряму пов'язаний з економічними результатами території, а надто мегаполісу. Однак ми ставимо під сумнів виключну концентрацію на тій чи іншій моделі побудови креативної економіки, про що також красномовно свідчать проблеми модернізації хоча б таких європейських міст, як Лейпциг, Білбао та Шеффілд. На основі даних, які Р.Флорида використовував для обґрунтування своєї теорії, ми довели що ініціатива та активність населення, що виражається у кількості та популярності недержавних організацій (НДО), прямо впливає на економічне зростання території.

Виходячи з аналізованого досвіду Європи, стає можливим сформулювати системну модель трансформації управління мегаполісами в Україні. В умовах посилення глобалізаційних тенденцій українським мегаполісам необхідно мати більше повноважень для управління своїм розвитком в контексті парадигми «життєздатного міста». Цьому має передувати процес децентралізації влади та партнерство уряду з міськими управліннями при програмуванні та фінансуванні сильної регіональної політики на принципах багаторічного проектного планування. В свою чергу управління мегаполісу має стимулювати тісне та прозоре локальне співробітництво з усіма верствами суспільства при розробці та реалізації плану трансформаційного розвитку. Ключовими засадами конкурентної модернізації мегаполісу до рівня глобального є розбудова креативної економіки в інфраструктурному та культурному аспекті з одночасним підсиленням ролі соціальних інститутів в житті місцевої громади. Також має стимулюватись соціальна ініціатива у формі об'єднання населення в НДО, проводитись політика соціального включення маргінальних груп та акцент на розвитку депресивних районів міста. Саме на таких засадах трансформації мега-економічного та локального управління можливо забезпечити сталий розвиток конкурентних багатofункціональних українських мегаполісів в умовах глобалізації.

УДК 339.7:061.1

Підвисоцький Я.В.*

ЄДИНИЙ ФІНАНСОВИЙ РИНОК ЄС: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Ідея створення єдиного фінансового бере свій початок з травня 1999 року, коли Європейською Комісією був затверджений План реформування ринків фінансових послуг на 6 років. Основними цілями реформування стали:

- створення єдиного ринку ЄС для оптового продажу фінансових послуг;
- забезпечення відкритості та безпеки роздрібних ринків з продажу фінансових послуг;
- впровадження сучасних пруденційних правил нагляду.

В основі програми було покладено заходи, які мали забезпечувати інтеграцію ринків цінних паперів та деривативів, узгодження звітів акціонерних товариств, обмеження операційних ризиків з розрахунків по цінним паперам, прозорість діяльності ТНК та створення єдиного ринку для інвестиційних фондів.

Розробка законодавства, передбаченого вищезгаданим планом, полягала у виконанні чотирьох основних етапів, що об'єднувалися під єдиною назвою "Процес Ламфалусі".

За винятком деяких директив, що не схвалили деякі члени ЄС, на сьогоднішній день план вдалося виконати близько на 98%. Це свідчить все ж таки про узгоджені дії учасників ЄС по багатьом позиціям у фінансовому секторі.

Внаслідок виконання заходів з інтеграції фінансових послуг, країни-члени ЄС отримали наступні переваги:

- комплексність у наданні фінансових послуг, створено так звані фінансові супермаркети для задоволення широкого кола інтересів споживачів послуг у фінансовому секторі;
- тісна кооперація між ринками кредитування, інвестування, та ринками похідних фінансових інструментів;
- збільшення дохідності цінних паперів внаслідок диверсифікації портфелю ризиків;
- злиття компаній на страховому ринку ЄС, укрупнення капіталів, збільшення доходності від їх професійної діяльності;
- поживавлення руху капіталу між країнами;

Однак, на шляху до створення повноцінного фінансового ринку, країнам слід дійти згоди ще по низці питань, які гальмують розвиток. Найбільшими проблемами, які ще необхідно подолати є створення ефективного нагляду, особливо за банківським сектором та фондовим ринком, а також усунення існуючих бар'єрів на шляху до повної інтеграції фінансових інститутів.

Оскільки Україна лише прагне вступити до Європейського Союзу, необхідно у внутрішньому законодавстві провести реформи, які б наближали нашу країну до спільних фінансових стандартів для 27 країн-членів.

* аспірант кафедри міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Відповідно до “Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу”, затвердженої указом Президента від 11 червня 1998 року та згідно з проектом розпорядження Кабінету Міністрів України Про затвердження стратегії розвитку фінансового сектора України на період до 2015 року від 20 липня 2007 року, Україна має здійснити низку заходів, спрямованих на розвиток фінансових послуг.

Зокрема, план Стратегії передбачає до 2015 року здійснити такі заходи:

- ліквідація правових перешкод для розвитку фінансового ринку;
- підвищення ефективності нагляду та його максимальне наближення до стандартів ЄС;
- підвищення конкурентоспроможності фінансових установ за допомогою впровадження сучасних методів управління ризиком та доходністю цінних паперів;
- забезпечення прозорості операцій з готівкою та фінансовими інструментами;
- створення зручної інфраструктури фінансового ринку, що має створити операційну ефективність надання послуг.

Проте, не слід забувати, що інтеграція до єдиного фінансового ринку ЄС потребує адаптації до спільних правил гри. А це, в свою чергу, потребуватиме багато часу, як на узгодження позицій між фінансовими установами та наглядовими інституціями, між підприємствами та звичайними користувачами фінансових послуг. Зважаючи на цей факт, перспективи такого узгодження є не надто здійсненними в найближчі 3-5 років. Але з іншого боку, фінансовий ринок переживатиме поступове упорядкування, ставатиме більш дисциплінованим і доступним для користувачів такими послугами.

Наслідки входження України до єдиного фінансового ринку ЄС слід згрупувати по основним його учасникам. Таким чином можна уявити загальну картину фінансового ринку України після такої інтеграції.

Для інвестиційних компаній створення єдиних правил з ЄС призведе до зникнення дрібних, і появою нових посередницьких установ. Це пов'язано перш за все з витратами на виконання вимог відносно розкриття інформації, достатності капіталу, управління фінансовими та операційними ризиками, а також звітністю. Ті компанії, яким вдасться виконувати вимоги, отримають доступ до ринку споживання фінансових послуг ЄС; це, в свою чергу, посилюватиме конкуренцію всередині такого ринку.

Для страхових компаній інтеграція забезпечить можливість диверсифікації портфелів різних активів. Так само як і інвестиційним компаніям, страховикам доведеться укрупнювати свій капітал шляхом злиття менших компаній в певні альянси чи великі страхові товариства. Це насамперед відбудеться, з одного боку, через жорстку конкуренцію українських страхових компаній з іноземними в рамках ЄС, а з іншого – через сумнівну репутацію деяких вітчизняних страховиків по відношенню до рівня обслуговування та оперативності виплат страхового відшкодування.

Для інвестиційних та пенсійних фондів єдиний ринок означатиме ведення більш прозорої діяльності по відношенню до учасників фінансового ринку, розкриття інформації, управління фінансовими ризиками на рівні стандартів Європейського Союзу.

Для банківського сектору інтеграція означатиме широкі можливості подолати негативні наслідки свого розвитку в Україні, зокрема:

- підвищення рівня капіталізації банківського сектора;
- підвищення якості надання послуг;
- відповідність міжнародним стандартам управління;
- розвиток ризик-менеджменту;
- надання більших гарантій захисту прав кредиторам і вкладникам.

Для фондових бірж головними змінами в інтеграції стануть посилення конкуренції як з регульованими, так і з не регульованими ринками, а також ряд ініціатив з боку ЄС та Європейського Центрального Банку.

Тому, наскільки виграє фінансовий ринок України від входження до єдиного ринку ЄС, залежить її готовність проводити реформи, виконувати основні вимоги щодо прозорості розкриття інформації, усувати додаткові перешкоди для розвитку вільної конкуренції між учасниками. Поки що українські фінансові установи не готові до конкуренції на великих ринках ЄС, оскільки не мають великого досвіду співпраці, залежні від рішень уряду, не мають великого бажання розкривати свої тіньові схеми, навіть з метою отримання більших прибутків у далекій перспективі.

І хоча неготовність фінансового ринку України виконувати стандарти європейські відсуває перспективу входження її до єдиного фінансового простору, все ж цілі, що ставляться для вдосконалення системи фінансів в більшій мірі узгоджуються з цілями, які ставлять країни Європейського Союзу.

УДК 339.9

Підчоса О.В.*

ПЛАН ДІЙ ЄС З ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ: ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Динамічні зрушення, що зараз активно проходять в енергетичному секторі світової економіки такі як: поглиблення процесу транснаціоналізації, зміна пріоритетів в енергогенерації, екологізація енергетики, інвестування в технологічну та виробничу базу, використання надсучасних методів та засобів пошуку, видобування, переробки та транспортування енергоносіїв – продиктовані, насамперед, необхідністю адекватно відповісти на виклики сучасності.

Вищезазначені процеси, а також збільшення чисельності населення планети, економічне зростання, швидкий розвиток транспортної галузі - прямо чи опосередковано пов'язані з підвищенням попиту на енергоносії та стрімким зростанням споживання виробленої енергії в кожному з регіонів світу. Короткострокові та середньострокові прогнози споживання енергії говорять про збереження тенденції зростання.

Темп і характер економічного зростання, забезпеченість енергетичними ресурсами і в подальшому залишаться ключовими факторами, що зумовлюють економічний розвиток.

Тип розвитку (інтенсивний або екстенсивний) продиктований використанням технологій, що передбачають незначні витрати енергії; зниження енергоємності, що в свою чергу зумовлює підвищення енергоефективності.

Подальший стійкий розвиток економіки можливий лише за умови розуміння важливості підвищення енергоефективності для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності, економічної та енергетичної безпеки, підвищення соціальних стандартів та якості життя населення, підтримання екологічної рівноваги.

Усвідомлюючи важливість питань енергозбереження та енергоефективності більшість країн світу розробляють відповідні програми та плани дій, деякі країни знаходяться на стадії їх практичного впровадження.

В цьому контексті цікавим, позитивним та ефективним є досвід Європейського Союзу (ЄС), який є лідером не тільки з розробки, але й з впровадження енергоефективних технологій та відновлювальних джерел енергії, активний розвиток яких припав на початок 2000-х років. В той час ЄС стикнувся з безпрецедентними змінами в енергетиці, пов'язаними з підвищенням залежності від імпорту, проблемою надійності поставок викопного палива та все більш помітними змінами клімату.

Експертами було підраховано, що прямі витрати ЄС пов'язані з неефективністю використання енергії становитимуть більш ніж 100 млрд. євро на рік до 2020р. У зв'язку з чим в жовтні 2006 р. був прийнятий План дій ЄС з енергоефективності, що містить в собі комплекс стратегій, практичних і політичних заходів, розроблених для досягнення економії енергії в розмірі 20% до 2020р.

Метою даного Плану дій є: мобілізація громадськості, осіб, які приймають рішення, і учасників ринку; трансформація внутрішнього ринку енергоносіїв таким чином, щоб за-

* аспірант кафедри міжнародних фінансів Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

безпечити громадян ЄС найенергоєфективнішими в світі інфраструктурою (включаючи будівлі), виробами (включаючи побутові прилади і автомобілі) та енергетичними системами. Для того, щоб досягти істотного і сталого енергозбереження, повинні бути розроблені енергоєфективні технології, виробы та послуги, а звички споживачів повинні бути змінені таким чином, щоб для підтримки того ж рівня життя використовувалося менше енергії.

В документі визначено, що найбільша економія енергії повинна бути досягнута в наступних секторах: житлові і комерційні будівлі (що відносяться до сфери обслуговування), в яких потенційне енергозбереження оцінюється в 27% і 30% відповідно; промисловість, в якій існує потенціал зниження енергоспоживання на 25%; транспорт, для якого потенційне зниження енергоспоживання становить 26%. Це зниження енергоспоживання за секторами відповідає загальній економії, оцінюваній в 390 млн. тонн нафтового еквівалента (млн. т н.е.) на рік. Воно також допоможе скоротити викиди вуглецю на 780 мільйонів тонн на рік.

Дане потенційне енергозбереження є додатковим до зниження щорічного споживання на 1,8% (або 470 млн. т н.е.), яке за оцінками має відбутися в результаті інших, вже вжитих заходів і планової заміни обладнання та матеріалів. Досягнення рівня зниження енергоспоживання на 20% допоможе зменшити вплив ЄС на зміну клімату і знизити залежність від імпорту викопного палива.

План дій також покликаний сприяти розвитку промислової конкуренції, збільшенню експорту нових технологій і створенню позитивних переваг в тому, що стосується зайнятості. Більше того, досягнутий рівень енергозбереження компенсує інвестиції, зроблені в інноваційні технології. До Плану дій входять всі заходи, які характеризуються найкращим коефіцієнтом ефективності витрат, тобто ті, які мають найменші екологічні витрати протягом життєвого циклу, і які не перевищують бюджет, виділений для інвестицій в енергетичний сектор.

Фактор енергозбереження є одним із визначальних і для енергетичної стратегії України. Від його рівня залежить ефективне функціонування національної економіки.

Характеризуючи ситуацію з рівнем енергоємності та енергоєфективності в Україні треба наголосити на тому, що з 2000 по 2002 роки відбувалося деяке зниження цього рівня. Проте, починаючи з 2002 року, темпи зниження енергоємності ВВП уповільнилися в зв'язку з тим, що в найбільш енергоємних галузях економіки, - металургійній, машинобудівній, хімічній та нафтохімічній, а також у житлово-комунальній сфері динаміка зниження енергоємності валової доданої вартості зазнала негативних змін, обумовлених неприпустимо високим ступенем фізичного зносу основних фондів (65-70%), та відповідним підвищенням питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів на ряд важливих видів продукції та послуг. З погляду на це, практичний досвід ЄС є надзвичайно позитивним для наслідування Україною тому що демонструє віддачу від здійснених запланованих заходів, тим самим підтверджуючи свою життєдієвість та ефективність.

Враховуючи той факт, що ми маємо міжнародні зобов'язання з адаптації енергетичного законодавства, визначені пріоритетною сферою відповідно до Закону України „Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу від 18 березня 2004 року, вивчати та запроваджувати досвід ЄС не тільки необхідно з точки зору економічної логіки, але й відповідно до законодавства. Адаптація українського законодавства до енергетичного законодавства ЄС має сприяти створенню конкурентних енергетичних ринків України, інтегрованих до європейських ринків, підвищувати конкурентоспроможність української економіки та рівень життя населення.

Сібекіна А.Ю.*

ЗАХОДИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ТЕХНІЧНИХ СТАНДАРТІВ УКРАЇНИ ДО ACQUIS COMMUNAUTAIRE В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ПОГЛИБЛЕНОЇ ЗВТ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Юридично гармонізація національного законодавства України із законодавством ЄС окреслена Ст. 51 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною (УПС) і Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) та їх державами-членами від 14 червня 1994 р. у наступних сферах: митне право, законодавство про компанії, банківське право, бухгалтерський облік компаній, податки, у тому числі непрямі, інтелектуальна власність, охорона праці, фінансові послуги, правила конкуренції, державні закупівлі, охорона здоров'я та життя людей, тварин, рослин, довкілля, захист прав споживачів, технічні правила і стандарти, транспорт, енергетика, у тому числі ядерну.

Механізм євроінтеграції України має певні ознаки, що робить його відмінним від структур колишніх і теперішніх претендентів на приєднання до ЄС. Це передусім проявляється в існуванні паралельних процесів, а саме “Плану дій Україна - ЄС” 2005 р. в рамках Європейської політики сусідства (ПД ЄПС) і Загальнодержавної програми адаптації законодавства (ЗПАЗ), що регламентована Законом України “Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу” від 18 березня 2004 року, № 1629. Заходи, що їх передбачає ЗПАЗ, є “добровільним” компонентом, тоді як ПД ЄПС є зобов'язанням України перед ЄС.

Попри існування відмінностей в оцінках фахівців та офіційних заяв, Україна в основному виконує свої зобов'язання в рамках Плану дій. З іншого боку, заходи ЗПАЗ демонструють низький рівень реалізації. Показники виконання ЗПАЗ впродовж 2005-2007 рр. становили 50, 25 і 10% відповідно. Крім того, якщо під “імплементациєю” розуміти не тільки адаптацію законодавчих актів, а й повсякденне застосування норм ЄС, то в цьому разі Україна відставатиме і у вимірі Плану дій, і у ЗПАЗ. Дуже часто це виявляється через брак актів нижчих рівнів для виконання норм адаптованого законодавства і недостатнього розуміння суті нових правових норм.

Виконання Плану дій Україна - ЄС та зобов'язань України перед СОТ полягає в адаптації українського законодавства до законодавства ЄС; прийнятті якомога більшої кількості національних стандартів та добровільному їх застосуванні; скасуванні неактуальних та застарілих стандартів колишнього СРСР; прийнятті та впровадженні технічних регламентів на основі європейських директив, переважно Нового і Глобального підходів; поступовому скороченні Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації. Тому й реалізація вищезазначених завдань має стати міцною основою для конкурентоспроможності вітчизняної економіки з огляду подальшої економічної інтеграції, зокрема, укладання Угоди про “глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі” (ЗВТ+), яка є невід'ємною та однією з головних частин Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

Загальні вимоги до систем стандартизації і оцінки відповідності для країн-членів Світової організації торгівлі (СОТ) та кандидатів на членство у цій організації встановлює Угода про технічні бар'єри у торгівлі (ТБТ).

* аспірантка Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі

Відповідно до ТБТ застосування стандартів є добровільним, обов'язкові вимоги щодо безпеки продукції і послуг для здоров'я і життя громадян, майна, рослин, тварин, навколишнього середовища, національної безпеки та боротьби з обманною практикою встановлюються в технічних регламентах або національних законодавчих та нормативно-правових актах.

Закон України „Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності” (2005 рік), розроблений з метою максимальної відповідності вимогам Угоди про технічні бар'єри у торгівлі і законодавства ЄС, визначає правові та організаційні засади розроблення і застосування, національних стандартів, технічних регламентів та процедур оцінки відповідності, а також основоположні принципи державної політики у сфері стандартизації, технічного регулювання та оцінки відповідності. Прикінцевими положеннями цього Закону внесено відповідні зміни до законів України „Про стандартизацію” та „Про підтвердження відповідності”.

У травні 2007 та квітні 2008 року було прийнято зміни до зазначеного Закону, якими передбачено забезпечення пріоритетного застосування міжнародних стандартів, інструкцій або рекомендацій як основи для національних стандартів, технічних регламентів, а також передбачено приведення частини зобов'язань України щодо процедур оцінки відповідності продукції у повну відповідність з вимогами статті 6.1 Угоди про технічні бар'єри у торгівлі.

З метою забезпечення розвитку національної стандартизації, її відповідності вимогам Угоди про ТБТ та гармонізації із системою стандартизації ЄС Урядом прийнято Державну Програму стандартизації на 2006–2010 рр., якою передбачено прийняття 8570 стандартів [3], що підлягають розробленню як гармонізовані з міжнародними та європейськими за галузями економіки.

Станом на 23 листопада 2009 р. в Україні є чинними 5998 національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими. При цьому у 2008 р. Держспоживстандартом забезпечено прийняття 1057 таких стандартів. Це найбільша кількість прийнятих за останні роки гармонізованих стандартів (див. Рис. 1). Так, у 2005 р. прийнято 900 національних стандартів, у 2006 р. - 628, у 2007 р. – 877.

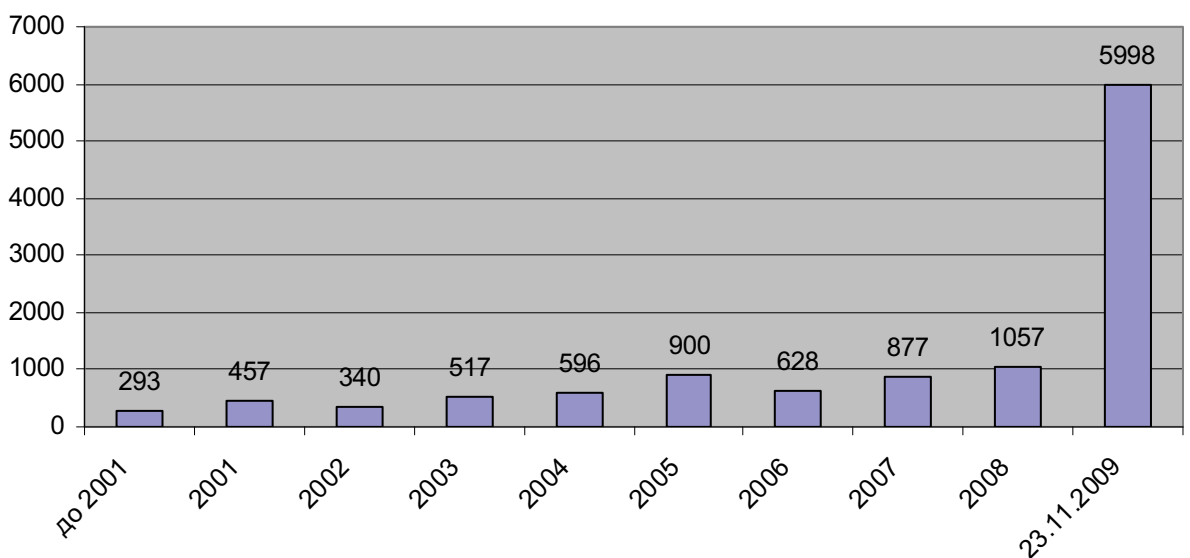

Рис. 1. Динаміка прийняття національних стандартів, гармонізованих з міжнародними і європейськими

Тому можна констатувати, що національна система стандартизації значною мірою адаптована до міжнародної системи. Нове законодавство у сфері стандартизації (закони

України “Про стандартизацію”, “Про стандарти, технічні регламенти і процедури оцінки відповідності”) розроблено з урахуванням норм і принципів СОТ, зокрема вимог ТБТ. Згідно з зазначеними законами стандарти застосовуються на добровільній основі, за винятком випадків, коли застосування цих стандартів вимагають технічні регламенти.

Складовою цієї Програми є Програма перегляду чинних в Україні міждержавних стандартів (ГОСТ), розроблених до 1992 р., та приведення їх у відповідність до Угоди про технічні бар'єри у торгівлі.

У 1992 р. Урядом України разом з урядами республік колишнього СРСР підписано Угоду про проведення узгодженої політики в галузі стандартизації, метрології та сертифікації. Згідно з Угодою державні стандарти колишнього СРСР набули статусу міждержавних і стали чинними в Україні та інших республіках колишнього СРСР, які підписали Угоду. Так, станом на 1 березня 2006 р. фонд чинних в Україні міждержавних стандартів (ГОСТ), розроблених до 1992 року, складав 16765 стандартів.

До основних напрямів виконання Програми слід віднести:

- перевірку міждержавних стандартів на відповідність законодавству, інтересам держави, потребам споживачів, рівню розвитку науки і техніки, вимогам міжнародних і регіональних стандартів, положенням Угоди про технічні бар'єри у торгівлі;
- перегляд міждержавних стандартів з внесенням змін до них, заміну їх на відповідні міжнародні або національні стандарти;
- скасування міждержавних стандартів, які втратили актуальність, не використовуються і не відповідають вимогам чинного законодавства.

Отже, ключовим пріоритетним напрямком роботи у сфері гармонізації законодавства є підготовка до імплементації Угоди про асоціацію, як юридично обов'язкового міжнародного договору, що визначатиме всі аспекти співпраці з ЄС, зокрема, у технічній сфері, та передбачатиме економічну інтеграцію до внутрішнього ринку ЄС шляхом постійної адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

УДК 339.9

Чернецька О.В.*

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ДО ЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Тривалий час твердження про недоторканність природних монополій у енергопостачанні вважався непорушним. Проте в процесі детального аналізу стає очевидним, що базою для всіх сучасних реформ у енергетиці є те, що конкуренція як притаманний економічній системі принцип найбільш придатна для проведення структурних реформ.

Значним кроком до підвищення конкурентоспроможності українського енергетичного ринку стало приєднання 24 вересня 2010 року України до організації Енергетичного Співтовариства. Відповідний протокол був підписаний в Скоп'є міністром палива і енергетики України Юрієм Бойком і міністром економіки Македонії Фатміром Бесимі в рамках 8 засідання Ради ЄС.

Рада міністрів ЄС схвалила вступ України і Молдови до цієї організації в грудні 2009 року. Разом з тим, для остаточного завершення процедури вступу сторони повинні були прийняти закон про газ, який би відповідав правилам ЄС. Остаточним кроком процедури вступу буде ратифікація протоколу Верховною Радою України.

У липні 2010 року Україна виконала вимогу фінансування модернізації ГТС - ухвалення закону про лібералізацію газового ринку, тим самим виконавши основну умову приєднання до Енергетичного Співтовариства. (Закон України «Про засади функціонування ринку природного газу» від 8 липня 2010 року N 2467-VI).

Європейське Енергетичне Співтовариство створили 1 червня 2006 року з метою поширення досвіду внутрішнього енергетичного ринку ЄС на країни Східної Європи та сприяння залученню інвестицій в енергетичну галузь країн-учасниць угоди. Воно також здійснює свою діяльність на засадах лібералізації енергетичних ринків та імплементації законодавства ЄС у сферах електроенергії, газу, докільля та відновлюваної енергії. На сьогодні до Співтовариства входять 27 країн Євросоюзу та Балканського регіону.

Приєднання України до європейського Енергетичного співтовариства сприятиме залученню інвестицій в українську енергетику, а також відкриє для українських компаній доступ на європейський енергетичний ринок. Це посилить безпеку поставок та дасть можливість вітчизняним енергетичним компаніям вести переговори з європейськими партнерами на рівні та в одному правовому полі.

Вступ до Енергетичного співтовариства означає передусім формування спільного ринку та безпеку енергопостачання. Це має значення і для інвестиційного клімату.

Секретаріат Енергетичного співтовариства вже збирає заявки щодо інвестицій до енергетичної галузі України, вартість яких сягнула кількох мільярдів євро.

Слід зазначити, що розширення Енергетичного Співтовариства за рахунок України вигідне і європейським державам: адже це означатиме більш надійний транзит газу до Західної Європи.

* здобувач кафедри світового господарства та міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, головний економіст Головного управління економіки та інвестицій Київської міської державної адміністрації

Для забезпечення інтенсивного розвитку енергетичного комплексу України вкрай важливим є розвиток транскордонного співробітництва в даній сфері.

Серед актуальних транскордонних проектів в енергетичній сфері слід зазначити наступні наступні.

1. Транскордонне співробітництво у сфері будівництва та модернізації газопроводів. Зразком такого співробітництва може слугувати Проект «Будівництво газопроводу високого тиску «Сороки-Ямпіль», бюджет якого складає 8,2 млн грн.

2. Транскордонне співробітництво у сфері запровадження енергоощадних технологій. В Сумській області реалізується польсько- український проект «Впровадження енергоощадних технологій для регіональних органів влади». В рамках даного проекту модернізують об'єкти соціальної сфери з використанням технологій нового покоління.

3. Транскордонне співробітництво у сфері розвитку нетрадиційних джерел енергії. Зазначений сегмент транскордонного співробітництва спрямований на підвищення та вирівнювання в порівнянні з показниками Європейського Союзу частки замінників традиційних джерел енергії, що також визначено в Європейській енергетичній хартії. Прикладом такого співробітництва можна назвати пільний українсько-польський проект із запровадження відновлювальних джерел енергії, який охоплює Люблінське воєводство та Волинську область, має за мету використання відходів деревообробної промисловості для виробництва пелет (брикетів з відходів деревини), вирощування енергетичної лози, збільшення площ під посіви ріпаку, виробництво біодизеля, біогазу, а також запровадження нового енергоощадного обладнання підвищеного коефіцієнту корисної дії.

4. Транскордонне співробітництво в галузі електроенергетики. Практичним прикладом інтеграції українських енергетичних мереж в європейську систему було створення від'єданого від української енергетичної мережі так званого «Бурштинського острова» у західній частині України, зя якого електроенергія експортується до Угорщини, Словаччини та Румунії. Слід зазначити, що Європейська Комісія фінансово сприяє поступовому приєднанні України до транс-європейських електроенергетичних мереж.

Для забезпечення інтенсивної інтеграції України до енергетичного ринку ЄС слід перш за все гармонізувати законодавчу базу України.

В ЄС у 2009 році було прийнято Третій енергетичний пакет, який набере чинності у 2011 р, що складається з п'яти директив. Третій енергетичний пакет забезпечуватиме права усіх європейських громадян скористатись перевагами, що надає прозорий та конкурентний енергетичний ринок, а саме: вільний вибір постачальників, конкурентні ціни, безпека постачання енергоресурсів. З метою досягнення цих цілей нові правила передбачають:

- розірвати повний цикл в енергетичній сфері, тобто відділити функції підприємств з видобування та продажу енергоресурсів від функцій з транспортування, що уможливить лібералізацію ринків електроенергії та газу;

- посилення транскордонну торгівлю в сфері енергетики;

- створення більш ефективні національні регуляторні органи;

- сприяння транскордонному співробітництву та інвестуванню;

- сприяти більшій прозорості діяльності енергетичних компаній;

- підвищення солідарність між державами-членами ЄС.

Висновки

Поглиблення інтеграції до Європейського Союзу в енергетичній сфері, вдосконалення нормативно-правової бази, залучення приватних інвестицій та використання кредитних інструментів надзвичайно ефективно сприятиме розвитку енергетичної сфери економіки України зокрема, та економічної ситуації – в цілому.

Можливість доступу до європейських технологій та впровадження європейських стандартів гармонічно проеволюює в інтенсивний розвиток енергозберігаючих технологій та підвищення конкурентоспроможності енергетичного сектору української економіки.

УДК 339.137 (477)

Чорноплеча О.С.*

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК ФАКТОР НАБЛИЖЕННЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Сучасний етап міжнародних економічних відносин характеризується глибинними трансформаційними процесами, гострими протиріччями та негараздами економічного життя, які вносять нові корективи в класичні поняття світового економічного розвитку. Сутністю сучасних світогосподарських процесів постає глобалізація соціально-економічного розвитку, що поєднала в собі усі протиріччя злиття нерівномірно розвинених економічних систем на непаритетних засадах, що означає не просто зміну тлумачення поняття конкурентоспроможності, а руйнацію її базових, класичних засад. Класичне визначення «конкурентоспроможності національної економіки», її сутності та методів досягнення зазнало змін. Швидкість глобалізаційних процесів практично не лишає часу для впровадження активного державного регулювання підвищення конкурентоспроможності національної економіки, і якщо раніше світова громадськість не вбачала в цьому нагальної проблеми, то саме тепер, коли система силового глобалізму набула небачених масштабів, постає важливе питання захисту національної економічної системи, необхідності підвищення ролі держави у збереженні конкурентоспроможності національної економіки та корегуванні її основних постулатів відповідно до нових світових тенденцій.

Питання конкурентоспроможності та економічної могутності національної економіки в умовах невідворотних наслідків силових глобалізаційних процесів гостро перебувають у центрі уваги сьогодні і будуть хвилювати ще не одне покоління науковців, оскільки якість оцінок і ступінь їх відповідності сучасним економічним реаліям позначаються не лише на внутрішній соціально-економічній політиці держави, а й на її глобальній могутності та міжнародному авторитеті в цілому. Уроки глобальної економічної кризи в поєднанні з кризою надвиробництва змусили держав по новому поглянути на проблему економічної стабільності країн та посилення їх конкурентоспроможності.

На даний момент, головним пріоритетом вибору національного стратегічного конкурентного розвитку та формування конкурентоспроможності національної економіки постає активізація побудови «суспільства знань» на основі інвестиційно-інноваційної політики, високотехнологічної структурної модернізації виробництва з активним використанням факторів нового тисячоліття, таких як інформація та інтелектуальний капітал.

Особливо гостро це питання стоїть сьогодні для України як транзитивної держави, адже в умовах наростаючого технологічного відставання її транзитивної економіки від постіндустріальних країн час вибору стратегічного конкурентного розвитку обмежений двома-трьома роками. Завоювання сегменту глобального ринку на базі використання нових умов формування конкурентних переваг національної економіки принесе Україні не лише увагу передових інвесторів, обумовить подальший приплив інвестиційних потоків на підтримку й розвиток інноваційної політики держави, а й допоможе у такому важливому стратегічному виборі як курс на євроінтеграцію.

* здобувач відділу глобалістики, геополітики і геоekonomіки ІСЕМВ НАН України

Сьогодні як ніколи очевидно наскільки важливим в цьому сенсі виступає співробітництво України з Європейським Союзом. Зрозуміло, що за умов нестачі головних ресурсів на модернізацію та відсутності єдиної національної стратегії конкурентного розвитку, без допомоги ЄС нам не обійтися. З одного боку, курс на євроінтеграцію залишається великим шансом для підвищення національної конкурентоспроможності економіки України (ЄС як взірць, приклад та помічник), а з іншого – відомо, що без проведення базових економічних реформ з посилення конкурентоспроможності української економіки, шлях до євроінтеграції залишатиметься закритим (в такому сенсі ЄС виступає як стимул). Глибокий взаємозв'язок вказаних процесів ще раз підкреслює неминучість та неможливість Україні та Євросоюзу обійтися один без одного в світі, що глобалізується.

Так, джерела свідчать, що Україна зможе ефективно приєднатися до майбутньої інтеграційної глобальної системи, яка створюється навколо Євросоюзу, в чому зацікавлені навіть такі країни-лідери ЄС, як Великобританія, Франція, Німеччина, Італія. Як підкреслює у своїх наукових працях відомий український вчений О.Г. Білорус, без України політична й економічна система Європи не є глобально конкурентоздатною, і Україні, нарешті, пора зрозуміти, що власне національне майбутнє відтепер лежить на шляху її конкурентоспроможної технологічної та управлінської інтеграції до сильних глобальних структур на кшталт Європейського Союзу. І в нашій державі є для цього всі шанси, необхідно насамперед вирішити ключові завдання, що перешкоджають нам рухатися в такому напрямку. І такими завданнями в даному дослідженні автор називає ті, котрі якомога швидше й ефективніше допоможуть підвищити конкурентоспроможність національної економіки не просто у відповідності до поставлених європейських стандартів, а й з їх послідовною адаптацією до наявної внутрішньоекономічної ситуації в Україні на нелегкому шляху до євроінтеграції.

Таким чином, проблема міжнародної конкурентоспроможності економіки України та державного і корпоративного менеджменту потребує вирішення наступних першочергових завдань: подолати величезну кількість невирішених проблем перехідного періоду; істотно підвищити загальну продуктивність економіки та забезпечити достатню кількість ресурсів для вирішення соціальних проблем. Метою ж соціально-економічних перетворень у відповідності до стандартів Євросоюзу має стати забезпечення сталого економічного зростання як єдиного засобу стабільного підвищення добробуту населення, причому загальний темп зростання бюджетних витрат в жодному разі не повинен перевищувати темп економічного зростання. Безумовно, кожне завдання має свою подальшу розгалужену ієрархію.

Отже, вирішення вище поставлених автором завдань, окрім їх безпосереднього значення для посилення конкурентоспроможності національної економіки, безперечно дасть змогу нашій державі вагомо покращити втрачені міжнародні позиції та відновити авторитет надійного партнера й гідного суб'єкта міжнародних економічних відносин, що є ключовим фактором спрощення відносин України з Європейським Союзом на шляху до євроінтеграції.

Але якщо можливість структурної перебудови національної економіки буде упущена, то в подальшому еволюція проходитиме за інерційним сценарієм, а Україна обмежиться роллю сировинної периферії світової економіки. Тому підвищення конкурентоспроможності української економіки в умовах посиленого курсу на євроінтеграцію, повинно стати головним національним стратегічним завданням як мінімум на наступні 10-15 років, адже за умов глобальних коливань стійким може бути лише такий суспільний розвиток, який спирається на конкурентоспроможну економіку.

*Шерозія В.М.**

МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ АСИМЕТРІЇ УКРАЇНО-ГРУЗИНСЬКИХ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Посилення глобалізації світового господарства наприкінці ХХ – поч. ХХІ ст. призвело до загострення проблеми асиметрії економічних відносин в усьому світі, що в першу чергу пов'язано із якісними та кількісними змінами в регіональній динаміці соціально-економічних процесів, зумовлених потужним рухом факторів виробництва і передусім капіталу. Значною мірою нарощуванню нерівномірності розвитку країн світу сприяли експансіоністські стратегії ТНК, які розглядали територію будь-якої держави як один з варіантів максимізації отримання своїх прибутків. Разом з тим, країни світу завжди конкурували за більш високий рівень залучення інвестицій у своє господарство, розраховуючи у такий спосіб вирішити цілу низку внутрішніх проблем соціального і економічного характеру. Такі суперечності глобальної економіки поч. ХХІ ст. зумовили необхідність пошуку новітніх моделей економічних відносин для регулювання зростаючих диспропорцій між гіперактивними регіонами і світовою периферією.

Сучасне тлумачення теорії асиметрії багато в чому відрізняється від попередніх, а тому потребує глибокого аналізу авторських наукових підходів до виокремлення основних ідей та концептуальних систем асиметрії. Це можна зробити визначивши асиметричну складову в теоріях, які мають поліструктурний характер, тобто той, що виходить за межі констатації виключно внутрішніх проблем сталого розвитку і розглядають країни в їх міжнародному значенні та поділяють ідеї «відкритої економіки», вплив яких у ХХІ ст. стане домінуючим.

Наприкінці 90-х років ХХ ст. – поч. ХХІ ст. активно йшов процес формування теорій асиметрії, кожна з яких тією чи іншою мірою охоплювала проблеми локальних таксономічних одиниць та включала певні індикативні елементи. Основна частина вчених, які працювали над формуванням теорій асиметрії стали лауреатами Нобелівської премії. На сьогодні можна виділити вісім основних теорій асиметрії, яких в цілому відзначає наявність багатьох спільних моментів, що наявно відбивається у їх відношенні до існуючих зараз у світі декількох парадигм. До зазначених теорій відносять теорії: конкуренції міст (К.Джесон-Батлер, Л.Висент), конкуренції країн (М.Харб, С.Харди, Л.Албрехтс), циклічної чутливості (Я.Гордон), регіоналізму (М.Кітінг), планування (У.Ванноп), локального партнерства (М.Гедес), світового розвитку (М.Сторпер), стратегії просторового планування (В.Солет, А.Фалуазі).

Наведені вище теорії асиметрії яскраво засвідчують, що кожна з них містить в своїй основі доволі великий блок локальної асиметрії, який, на нашу думку, зводиться до наступних спільних рис:

- виділення одного чи декількох уніфікованих показників соціально-економічної динаміки (здебільшого ним виступає валовий регіональний продукт – GSP чи GDP of region,

* аспірант кафедри міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Мазуренко В.П.

а в перспективі – валовий міський продукт – GCP та соціальний кластер – social cluster, які на інтегративній основі узагальнюватимуть суть процесу асиметрії);

- формування ієрархічної компліментарної моделі і спільного (в умовах інтеграційного союзу) механізму та інструментарію вирівнювання (долання регіональної асиметрії);
- визначення статусу світових міст та основних мегаполісів ділової активності, які перебиратимуть на себе функції держав в світлі посилення їх субсидіарності;
- встановлення прагматичної моделі просторового планування, яка б дозволяла чітко визначити напрямки оптимізації локальних, національних та наднаціональних концепцій розвитку.

Виходячи з аналізу різних точок зору на дефініцію асиметрії у системі соціально-економічних наук можна констатувати, що сучасне її тлумачення в авторському розумінні зводиться до наступного:

асиметрія – являє собою процес диференціації локальних та глобальних територіальних таксономічних одиниць, який відбувається під впливом посилення нерівномірності руху факторів виробництва, конкуренції місцевих фірм і ТНК та реалізації компліментарної різнорівневої (локальної, регіональної, національної, наднаціональної) політики зниження диспропорційності соціально-економічного розвитку та забезпечення його сталості.

Найбільш простими і зрозумілими чинниками асиметрії є суто фізичні чи географічні параметри держави: її територія, кількість населення, обсяги природних ресурсів. Значно складнішим видається визначення параметрів національної могутності держави, яка є однією з найсуттєвіших характеристик ваги чи величини суб'єкта двосторонніх відносин.

Співвідношення величин суб'єктів двосторонніх відносин за цією низкою параметрів вказує на відносність критеріїв визначення симетричності. За одним параметром суб'єкти відносин будуть рівновеликими, за іншим – ні. Відтак, відносини між ними в одній площині будуть симетричними, в іншій – асиметричними, тобто нерівнозначними.

Перший варіант характеризує ситуацію, коли дві держави симетричні за своєю територією, але асиметричні за економічним потенціалом.

Другий варіант демонструє зворотну залежність, коли країни є симетричними за своїм економічним потенціалом, але вони не співставні за площею своєї території.

Третій варіант являє собою тип симетричних відносин у чистому вигляді, коли дві країни співставні і за своїм економічним потенціалом, і за територією.

Четвертий варіант є прикладом класичних асиметричних відносин. Він демонструє асиметричність відносин як за одним, так і за іншим параметром. При цьому слід зазначити, що, на відміну від симетричних, існують два різновиди асиметричних відносин.

Симетричність чи асиметричність відносин обов'язково передбачає також наявність центру, стосовно якого суб'єкти визначають протилежність своїх позицій у відносинах між собою. Таким центром можуть виступати певний рівень розвитку, досягнення в тій чи іншій галузі, володіння певними технологіями, сфера впливу чи домінування.

Відносність критеріїв визначення симетричності значною мірою зумовлюється відносністю оцінки національної могутності держав. Могутність є категорією, яка віддзеркалює не лише наявність певних ресурсів, а й здатність мобілізувати та реалізувати ці ресурси для досягнення певної мети. Тобто національна могутність має поєднувати наявний потенціал, а також здатність використовувати його для впливу на поведінку іншої сторони.

Щодо українсько-грузинського економічного співробітництва, то на сьогодні більшою мірою розкриті його традиційні форми – зовнішня торгівля, інвестиційне співробітництво. Що являє собою класичний прояв асиметрії економічних відносин, коли одна держава переважає іншу за площею своєї території, за економічним потенціалом, за кількістю населення, і за всіма іншими параметрами. Україна переважає Грузію за площею території майже в 8 раз (604 : 70 тис. кв. км.), за ВВП – у 22 рази (за даними на 2005 р. ВВП України – 340 млрд. дол., Грузії – 15 млрд. дол.), за кількістю населення – перевага за Україною майже в 10 разів (48 : 4,6 млн. чол.)

Зрозуміло, що національні інтереси двох країн не знаходяться в повній узгодженості, тому виникає необхідність в оцінці асиметричності та симетричності відносин України та Грузії. Важливою сутнісною ознакою асиметричних відносин є неадекватність дій суб'єктів цих відносин. При цьому лінії поведінки (стратегії) у таких відносинах, яка дозволяє у найкращий спосіб досягти головної мети, можуть приймати за різними ознаками класифікації різний прояв (наступальна, оборонна; позитивна, негативна тощо).

*УДК 351.821 (006.83)**Войчук М.В.**

ГАРМОНІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ

Включення України в глобальну економічну систему як самостійного суб'єкта та визначення інтеграційних пріоритетів ставить нові завдання розвитку національної економіки і вимагає проведення структурних реформ на всіх рівнях.

Досвід європейських країн, зокрема тих, що стали останньою хвилею розширення ЄС, показує, що Європейську інтеграцію слід розглядати як уніфікацію національних стандартів та відповідно забезпечення реформування національної економічної системи. Тобто, першочерговим завданням для України на шляху Європейської інтеграції є досягнення стандартів ЄС у різних сферах соціально-економічного розвитку.

Пріоритетним для України є забезпечення гармонізації та уніфікації національних та міжнародних стандартів, зокрема європейських, у сфері стандартизації продукції. Тут йдеться як про промислову продукцію, так і про сферу послуг.

Теоретичне обґрунтування гармонізації та уніфікації національних та міжнародних стандартів знайшло своє відображення у працях вітчизняних науковців, серед яких Г.І. Хімичева, В.І. Ступа, М. Черкаса, М. Гінзбург, Б. Арпентьев, які висвітлюють лише окремі проблемні питання та не

Стандартизація промислової продукції покликана забезпечити певний рівень гарантії якості і безпечності продукції для споживача. В умовах міжнародної торгівлі стандарт повинен бути тією основою для виробника, що здатна забезпечити конкурентні переваги його продукції на ринку.

Після розпаду Радянського Союзу Україна успадкувала розгалужену нормативно-правову базу, в тому числі систему стандартизації продукції, що відповідає вимогам адміністративно-планової економіки. Проте розбудова ринкової системи господарювання вимагає від нашої держави її зміни та уніфікації з прийнятими світовими стандартами, що відповідно має на меті забезпечення конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

Основними рисами радянської системи стандартизації продукції є:

- тотальне регламентування усіх аспектів життя, тобто вимоги всіх документів зі стандартизації мали обов'язковий характер, а самі документи мали силу нормативно-правових актів і були елементом радянського законодавства;

- відсутність єдиної системи стандартів, що мала чотирирівневу форму. Стандартизація проводилась відповідно на чотирьох рівнях (загальносоюзному, регіональному, галузевому, на рівні підприємства чи установи).

В країнах ЄС діє європейська економічна комісія ООН (ЄЕК ООН) – одна з п'яти регіональних комісій Організації Об'єднаних Націй. ЄЕК ООН служить державам, що входять в Організацію Об'єднаних Націй, регіональним форумом, на якому розробляються конвенції, норми і стандарти з метою гармонізації дій і ефективного обміну пропозиціями і рекомендаціями між державами.

* студент факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

Включення у єдину систему європейських стандартів є не лише одним з ключових напрямів на шляху інтеграційних процесів, а й необхідною умовою інтенсифікації торгівельного обороту між Україною та ЄС і одним з елементів ефективної взаємодії в рамках СОТ.

Порівняння національних та міжнародних стандартів полягає у створенні їх переліку з метою встановлення нормативів, аналогів та орієнтирів, якими повинна відповідати якість продукції.

Виходячи з вимог ринкової економіки, процес національної гармонізації і уніфікації стандартів повинен мати нормативно-правовий характер та враховувати наступні положення:

- необхідно залишити обов'язковими лише ті вимоги, що забезпечують захист життя, здоров'я та майна людини, захист тварин і рослин, охорону довкілля, безпеку продукції, процесів чи послуг, що запобігають уведенню в обіг стосовно призначення та безпеки продукції, що усувають загрози для національної безпеки;

- дозволити суб'єктам господарювання застосовувати усі інші вимоги добровільно, але, виходячи з продукцією та послугами на ринок, декларувати відповідність певним вимогам згідно з міжнародних і європейських стандартів;

- відмовитись від стандартів на рівні підприємств та галузей, що сприятиме утвердженню рівних умов для суб'єктів ринку.

Процес гармонізації національних та міжнародних стандартів повинен здійснюватись поетапно. Саме сценарний підхід у вирішенні даного питання є найбільш ефективним і може мати такий вигляд:

- перший етап полягає у вивченні теоретико-методологічних основ формування та впровадження стандартів. Тобто, визначення основних принципів формування і зміни стандартів та їх впровадження, повинно закласти основу національної стратегії гармонізації;

- на другому етапі повинно бути проведено безпосереднє порівняння відповідних національних та міжнародних стандартів у відповідних сферах. Іншими словами, визначення конкретних проблем та невідповідностей між стандартами для забезпечення їх ліквідації;

- третій етап полягає у розробці механізмів зміни національних стандартів, тобто їх доведення до міжнародних норм. Тут йдеться як про нормативно-правове забезпечення цих змін, так і розробку власне технологічних методів, тобто методичних рекомендацій та правове закріплення їх зміни;

- на четвертому етапі повинна відбуватись власне імплементація та гармонізація стандартів. Тобто, необхідним є формування чіткої стратегії для суб'єктів господарювання щодо імплементації та гармонізації національних та міжнародних стандартів;

- п'ятий етап, який можна вважати заключним, полягає у створенні та реалізації державної системи контролю над дотриманням нових стандартів суб'єктами господарювання. В українських реаліях створення подібної системи контролю є вимушеним явищем, що пояснюється національною специфікою ринкового господарства.

Таким чином, необхідність гармонізації національних та міжнародних стандартів в соціально-економічній сфері є необхідною умовою розбудови ринкового господарства, чинником інтеграційних процесів та забезпечення конкурентоспроможності національної продукції та взаємодії національної економіки загалом зі світовою. Реалізація процесу гармонізації повинна здійснюватись поетапно, тобто найефективнішим у даному випадку є сценарний підхід.

*Данилова Ю.Ю.**

ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ ЄС В УМОВАХ ВИХОДУ З СИСТЕМНОЇ КРИЗИ

Трансформація механізмів ринку банківських продуктів і послуг є узагальненою моделлю дій, методів і інструментів щодо реалізації змін у продуктовому ряді банку з метою максимізації банківського прибутку. В умовах системної кризи, зміни продуктового ряду банку передбачають розробку принципово нових продуктів і послуг або модифікацію існуючих. Сукупність змін у продуктовому ряді банку, яка підлягає моделюванню та оцінці, є проектом трансформації банківських продуктів і послуг. Трансформація банківських продуктів і послуг пов'язана з внутрішніми та зовнішніми фінансовими можливостями комерційного банку.

В умовах системної кризи, європейські банки (BNP Parabis, UniCredit Group, EFG Eurobank, OTP Bank) все більше віддають перевагу структурній трансформації продуктового ряду. Структурна трансформація продуктового ряду комерційних банків обумовлюється: зростанням попиту на більш якісні продукти і послуги, загостренням конкуренції між вітчизняними та іноземними банками, а також між банками і небанківськими фінансовими інституціями; необхідністю управління життєвим циклом банківських продуктів і послуг, що призводить до оновлення та оптимізації банківських продуктивних рядів; диверсифікованістю ризиків, пов'язаних із пакетами існуючих банківських продуктів і послуг; злиттями та поглинаннями у банківському секторі; необхідністю територіальної диверсифікації продуктового ряду при зміні технологій впливу на окремі групи потенційних клієнтів.

Передумовою трансформаційних перетворень у продуктовому ряді комерційного банку є детальний аналіз загальноекономічного стану, стану фінансово-кредитного ринку, мікро- та макросередовища банку, оцінка ризиків розробки нового банківського продукту чи послуги, визначення вартості трансформаційних процесів, оптимізація системи реалізації трансформованого продуктового ряду банку.

Ефективність трансформації банківських продуктів і послуг визначається покращенням економічних показників діяльності комерційного банку, інструментами трансформації є зміни у сферах: якості обслуговування клієнтів, ринкового позиціонування та іміджу банку, аналітичного інформаційного забезпечення.

Наприклад, що стосується банку BNP Parabis (Франція), то його механізм трансформації банківських продуктів і послуг націлений на побудову ефективної системи продажів і заснований на принципах: інноваційності; прибутковості; збільшення або утримання поточного показника частки ринку в кожному ринковому сегменті; системності; диверсифікованості продуктового ряду банку з метою максимізації прибутку та зниження ризиків.

Дослідження трансформації банківських продуктів і послуг у забезпеченні ефективності діяльності комерційних банків Європи дозволило виокремити ключові фактори успіху виходу на цільові клієнтські сегменти, а саме: «інноваційність» і «партнерство», які

* студентка кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

складають основу позиціонування брендів комерційних банків. Інноваційність містить: використання нових підходів до формування стратегій територіальної диверсифікації продуктового ряду в залежності від регіональних особливостей; застосування прогресивних управлінських моделей керування життєвим циклом банківських продуктів; розвиток інформаційних технологій. Партнерство містить: забезпечення механізму контролю якості банківських продуктів і послуг, моніторинг зовнішнього середовища комерційного банку; встановлення гнучкої тарифної політики; розробку нових продуктів і послуг; персоналізацію брендів; активний розвиток зручного дистанційного обслуговування клієнтів.

Особливість впливу трансформації механізмів ринку банківських продуктів і послуг на ефективність діяльності комерційних банків полягає у визначенні пріоритетів в ієрархічній структурі стратегічних орієнтирів банків як об'єктивної умови подальшого розвитку банківської системи з відповідним механізмом реалізації концепції трансформації банківських продуктів і послуг та інфраструктурною базою. Трансформація банківських продуктів і послуг залежить від ефективності структури активів і пасивів та має безпосереднє відношення до управління банківськими ризиками. До елементів трансформації банківських продуктів і послуг, які пов'язані з формуванням структури активів і пасивів, належать: аналіз тенденцій та прогнозування розвитку структури активів і пасивів комерційного банку; збір та обробка ринкової інформації в контексті характеристик існуючих банківських продуктів і послуг; розробка методів управління співвідношенням між обсягом активів і пасивів; розробка методів перевірки ефективності реалізації проектів трансформації банківського продуктового ряду. Комплексне використання зазначених елементів трансформації продуктового ряду дозволяє європейським банкам, в умовах системної кризи, посилити власні ринкові позиції, забезпечити покращення прибутковості та зниження рівня ризиків.

Метою трансформації механізмів європейського ринку банківських продуктів і послуг є збільшення прибутковості комерційних банків шляхом використання конкурентних переваг. Досягнення цілі реалізації концепції структурної трансформації банківських продуктів і послуг забезпечує вирішення наступного кола завдань: вибору пріоритетних сегментів ринку банківських продуктів і послуг; розробки ідей і пропозицій нових продуктів і послуг за результатами ринкових досліджень і ревізії наявного продуктового ряду комерційного банку; формалізації характеристик банківського продукту, його життєвого циклу та корисності для клієнта; визначення прибутковості для банку, оцінки трансформаційних ризиків; аналізу ресурсного забезпечення трансформації; розробки проекту трансформації; розробки заходів адекватного реагування на непередбачені коливання попиту на банківські продукти і послуги; розробки гнучкої цінової політики.

До функцій трансформації банківських продуктів і послуг належать: аналіз інноваційної привабливості ринку; обґрунтування доцільності трансформації продуктового ряду комерційного банку; розробка інноваційної стратегії, узгодженої із загальною, кредитною та інвестиційною стратегіями банку; формування трансформованого продуктового ряду комерційного банку; забезпечення диверсифікації трансформованого продуктового ряду комерційного банку; реалізація проекту трансформації банківських продуктів і послуг; аналіз ефективності трансформації продуктового ряду банку. Використання механізму трансформації банківських продуктів і послуг забезпечує максимізацію прибутку комерційного банку.

УДК 336.71.078.3

Iefymenko V. Neselevska O.*****NATIONAL BANKING SYSTEM:
FROM INTEGRATING DEREGULATION
TO GLOBAL UNIVERSAL REGULATION**

The term “globalization” has come into common usage since the 1980s, reflecting technological advances that have made it easier and quicker to complete international transactions—both trade and financial flows. Globalization is defined by IMF as a “historical process, the result of human innovation and technological progress, which refers to increasing integration of economies around the world, particularly through trade and financial flows.” (IMF, 2000)

“The globalization system is not static, but a dynamic ongoing process: globalization involves integration of markets, nation-states and technologies to a degree never witnessed before—in a way that is enabling individuals, corporations and nation-states to reach around the world farther, faster, deeper and cheaper than ever before, and in a way that is also producing a powerful backlash from those brutalized or left behind by this new system. (Friedman, 1999) As a result, the global economy has become increasingly integrated, international financial flows have grown and more people are moving.

The most striking aspect of globalization has been the integration of financial markets made possible by modern electronic communication.

During last two decades, increased globalization of financial markets (that is considered as a situation where each country’s financial market becomes increasingly integrated) and the environment in which the banks and regulatory institutions (e.g. central banks) operate has changed dramatically.

As the matter of fact, well-developed national markets are able to integrate and benefit from globalization. In the case of Ukraine - financial globalization is not considered to be an issue to watch closely. First target seems to be the national financial market development, however, under today's circumstances, it is impossible to build the isolated system, especially when the integration process has taken places in not that much obvious way.

Financial market integration has been accelerated by the certain factors that have occurred during the past 20 years, which allow to explain the low level of financial integration processes in Ukraine. The factors are as following:

- the end of the need for foreign exchange controls has resulted in a free flow of capital between markets of industrially developed countries;
- deregulation has removed barriers that impeded access to markets in different parts of the world, by both issuers and financial service providers;
- massive improvements in telecommunications capability has made it possible for information available in one part of the world (such as bond prices) to be simultaneously available in many other places;

* member of the International Research Center of Banking and Corporate Governance, MA student, Ukrainian academy of Banking of the National Bank of Ukraine

** member of the International Research Center of Banking and Corporate Governance, MA student, Ukrainian academy of Banking of the National Bank of Ukraine

Scientific Adviser: Iryna Dyakonova

- advances in financial technology (and the infrastructure to support it), such as swaps and other derivatives, have made it possible to take advantage of many new financing opportunities.

There is a widespread consensus among policy makers and regulators that more widely accepted rules and standards need to be put in place to promote greater market efficiency and facilitate the integration of global financial markets.

The development and implementation of codes and standards has three principal objectives:

- First, to serve as a benchmark for economic performance. This will assist policy makers and regulators to identify instances of poor performance and take corrective action.

- Second, to provide for the dissemination of relevant, accurate and timely information by governments, financial institutions, and the private sector. High-quality standards, especially in areas such as accounting, assist in the accurate interpretation of information. In the absence of standards, information being disclosed may mislead the market resulting in less than optimal resource allocation and uncertainty.

- Third, to facilitate the comparability of data - allowing informed comparisons of the financial and economic performance of firms and economies.

Developing and implementing standards and codes of good practice that meet these three objectives will, together with greater transparency, play an important role in building stronger, more resilient and more efficient financial systems at the national level - systems in which investors and creditors are better able to make knowledgeable decisions, and supervisors are able to judge the soundness of commitments by their financial institutions.

Of particular interest are codes and standards being developed to strengthen risk management and prudential regulation. Financial market participants need to strengthen their practices of managing credit and market risk - and supervisors need to increase their oversight in this area.

One important step is the updating of the 2004 Basel Capital Accord risk weighted capital system so that to improve the banking sector's ability to absorb shocks arising from financial and economic stress, whatever the source, thus reducing the risk of spillover from the financial sector to the real economy. The Basel Committee on Banking Supervision (BCBS) has undertaken a review of the Capital Accord to strengthen global capital and liquidity regulations with the goal of promoting a more resilient banking sector and in December 2009 released a consultative paper on a new capital adequacy framework.

Ukrainian banking system at the moment is not sufficiently integrated to the global one. Ukraine is currently in the process of achieving the level of the global banking development.

It is possible for Ukraine to enter the existing system only after acquiring systemic features. They lie into:

- improvement of the target evaluation and operating of the banking system as a whole mechanism to further its development;

- perfection of conditions to realize principle of self-regulation of the banking system of Ukraine (e.g. solution of internal problems of banking independently);

- optimization of risk-management system for perfection of banking system stability, identification of systemic threats, objective assessment of the system's ability to counter threats;

- updating of the supervisory function of the system: providing quality connection between external environment and internal functioning of the banking system of Ukraine.

Involvement in the process of globalization sets up new challenges for Ukraine, among which we can already anticipate the problem of harmonization of legislation, adapting to the international standards and requirements.

The global acceptance, and credible and rigorous implementation, of appropriate standards and codes will in-turn strengthen the international financial system – helping to prevent future crises.

Even though deregulation of financial markets could remove barriers and lead to benefits, the situation we face today demand the opposite - if we continue to globalize, we should consider the importance of the common rules and frameworks to be set up by international regulators.

Ukraine is to find its place in this process in order to be a strong participant of the European, as well as global, financial markets.

References:

1. Implications of the Globalization of Financial Markets. <http://www.treasury.gov.au/documents/195/PDF/round6.pdf>
2. Roy C. Smith. Integration of World Financial Markets: Past, Present, and Future. http://media.wiley.com/product_data/excerpt/10/04712292/0471229210.pdf
3. Strengthening the resilience of the banking sector - consultative document. <http://www.bis.org/publ/bcbs164.htm>
4. Д'яконова І.І. Методологічні засади розвитку банківського нагляду на базі системної організації банківської діяльності. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/349902.html>
5. Никитина Т.В. Теория и методология банковского надзора в условиях финансовой глобализации. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора экономических наук. vak.ed.gov.ru/common/img/uploaded/files/vak/.../NikitinaTV.doc

УДК: 368.194

Данилюк Я.В.*

ПІДВИЩЕННЯ ПЕНСІЙНОГО ВІКУ В УКРАЇНІ: РЕАЛЬНА НЕОБХІДНІСТЬ ЧИ НАСЛІДУВАННЯ ЄВРОПІ?

Актуальність даної теми обумовлена тим, що на разі в Україні планується масштабна пенсійна реформа, що є одним з пунктів, визначених на «дорожній карті» соціальних трансформацій, яку розробляють у рамках програми соціально-економічних реформ. Питання доцільності такого кроку, як значне підвищення пенсійного віку, є дискусійним. Особливо гостру незгоду з подібними кроками виражає та частина населення, що підпадає під категорію «передпенсійного» віку. У пресі також регулярно піднімається ця проблематика.

Перш за все слід зробити об'єктивний аналіз передумов та причин, що складають основу такого рішення. Не менш важливим є короткий огляд досвіду європейських країн у цій сфері.

До підвищення пенсійного віку Україну вже протягом довгого періоду часу підштовхує Міжнародний валютний фонд.

Загалом же, як свідчать результати досліджень демографів, українська нація стрімко старішає, тобто в країні вже відчувається брак коштів на виплату пенсій. Зараз кількість пенсіонерів у пропорційному відношенні до числа людей працездатного віку складає 9:10. Ця пропорція не може не наштовхнути на думку, що є велика вірогідність того, що найближчим часом кількість пенсіонерів навіть перевищить працююче населення. На сьогодні близько 14 млн. українців отримують пенсії. Рівень видатків до Пенсійного фонду на виплату пенсій є одним з найвищих у світі – 17.9 % ВВП.

Таким чином пропонується підвищити пенсійний вік для жінок, які зараз йдуть на пенсію у 55 років, тобто на 5 років раніше, ніж чоловіки, середня тривалість життя яких, проте на 10 років менша. До того ж кількість жіночого населення більша, ніж чоловічого. Планується здійснювати зміни пенсійного віку поступово. Щороку його підвищуватимуть на 6 місяців, таким чином упродовж 10 років буде досягнуто необхідного результату.

Тенденції до підвищення пенсійного віку спостерігаються у багатьох країнах світу, і не лише у Європі. Наприклад, Австралійський уряд цього року уперше за 100 років підняв цю планку на 2 роки – до 67. Але не слід забувати, що рівень життя та його тривалість суттєво відрізняються в Україні та Австралії.

Стосовно європейського досвіду у цій сфері, то цікавим є факт, що кожен третій європейець готовий вийти на пенсію раніше з меншим розміром пенсії. Такі дані були отримані у ході дослідження Aon Consulting, що було проведено у квітні 2010 року у 10 провідних європейських країнах (Бельгії, Данії, Франції, Німеччині, Ірландії, Нідерландах, Норвегії, Іспанії, Швейцарії та Великій Британії). Воно продемонструвало, що 29% європейських працівників не бажають, щоб уряд підвищував пенсійний вік і погодилися би мати пенсії меншого розміру.

Проте статистичні данні залежно від країни суттєво варіюються. Наприклад, готовність жителів Нідерландів працювати до офіційно встановленого пенсійного віку у 65 років збільшилася вдвічі (за даними звіту Статистичного бюро Нідерландів). Але у звіті

* студентка 4 курсу відділення міжнародного права КУП НАН України

йде мова також і про те, що тільки 13 % готові працювати після 65 років. Таку готовність виявили молоді працівники.

Продовжуючи аналізувати ситуацію у сфері пенсійного забезпечення та пенсійних реформ цієї країни, необхідно навести наступні факти : після парламентських виборів початку червня плани про підвищення пенсійного віку коаліції лівих сил, які довго не отримували підтримки, стали незрозумілими, оскільки на той момент правляча коаліція Християн - демократів отримала поразку, а нова коаліція ще не була сформована, навіть напередодні парламентських виборів, партії домовилися підвищувати пенсійний вік з 65 до 66 років до 2020 року та щорічно здійснювати перевірку середньої тривалості життя, аби впевнитися, що вона дійсно збільшується достатніми темпами, щоб надалі підвищувати пенсійний вік. Порівнюючи з Україною, отримуємо невтішну картину – середня тривалість життя чоловіків на сьогодні складає 63 роки, в той час як заплановано підняти планку пенсійного віку до 65 років. Об'єктивно постає питання, чи є підстави стверджувати, що впродовж наступного десятиліття цей показник виросте до такої позначки, щоб обґрунтувати цей крок.

Негативну реакцію у суспільстві викликали плани грецького та французького урядів реформувати пенсійну систему, це вилилося у хвилю страйків. Розглядаючи ситуацію у Греції, можна зробити висновок, що передумовою таких планів, стала глибока криза та великий розмір зовнішнього боргу. Окрім підвищення мінімального пенсійного віку до 65 років, передбачалось також зменшення розміру пенсій. Пенсійна реформа в Україні такого зменшення не передбачає.

Що стосується Франції, то там уже протягом цілого тижня не припиняються масштабні протести проти пенсійної реформи президента Ніколя Саркозі. Французи не погоджуються з намірами влади підвищити пенсійний вік з 60 до 62 років. Політики назвали проведення реформи «моральним обов'язком». Як повідомили у Міністерстві праці Франції, ці межі спрямовані на порятунок пенсійної системи країни, яка на цей момент обходиться державі надто дорого. Крім того, реформа стане ще одним кроком до скорочення бюджетного дефіциту.

Страйкуючі заблокували нафтосховища, що поставило країну на межу паливної кризи. Проте президент Франції не збирається відмовлятися від ідеї підвищення пенсійного віку і вже 20-21 жовтня французький Сенат має розглянути вже затверджений Національними зборами законопроект. Не дивлячись на можливе підвищення, пенсійний вік у Франції є одним з найнижчих у Європі.

Якщо розглядати подібну ситуацію в Естонії, то там, так само не зважаючи на пікет опонентів, парламент ухвалив рішення щодо підвищення пенсійного віку. Рішення полягало у тому, що до 2026 року буде встановлено єдиний пенсійний вік – 65 років (на разі законодавством встановлено пенсійний вік для чоловіків у 63 роки і 60 років для жінок), а необхідні поправки були внесені до Державного акту про пенсійне забезпечення. Захищаючи законопроект, міністр праці та соціальної політики Ханно Певкур пояснив, що альтернативою підвищення пенсійного віку може бути зниження пенсій, підвищення податків чи зростання кількості працівників - мігрантів. Підвищення пенсійного віку є заходом подолання негативних наслідків старіння населення: чим більше пенсіонерів, тим сильнішим стає бюджетний тягар. Схожа проблема спостерігається і в Україні, проте яскраво окреслена різниця між темпами, якими влада Естонії та України намагатимуться досягти бажаного результату.

Крім того у Великій Британії вже планується підвищення пенсійного віку до 68 років. Це відбуватиметься наступним шляхом: до 2020 року мінімум піднімуть до 65 років (з 60 років), а вже до 2046 року прогнозується остаточне встановлення єдиного пенсійного віку.

В Іспанії на вимогу уряду розпочато поступове підняття пенсійного віку з 65 до 67 років до 2013 року.

У Болгарії у свою чергу обговорюються декілька шлях подальшого реформування пенсійної системи. Наприклад, існує можливість введення єдиного пенсійного віку на рівні 63 років, як для жінок, так і для чоловіків за умови 40 років спеціальних внесків. За іншою пропозицією розглядається встановлення пенсійного віку на рівні 65 років за умови 37 років соціальних внесків.

Таким чином ми спостерігаємо загальноєвропейську тенденцію до реформування пенсійної системи, а саме шляхом підвищення пенсійного віку. Кожна держава здійснює ці перетворення, враховуючи особливості економічної, політичної, соціальної сфери, характерної лише для неї на даному етапі. Про це не слід забувати і за умови погодження плану реформування української пенсійної системи. Прагнення до євроінтеграції у багатьох аспектах є позитивним явищем, що піднімає економіку України з глибокої кризи, проте необхідно враховувати, що і рівень життя середньостатистичного українця і тривалість життя не дозволяють різке підвищення пенсійного віку протягом невеликого періоду часу та з такою динамікою, що її було запропоновано. Альтернативою до підвищення пенсійного віку можуть стати зміни стосовно спеціальних пенсій, наприклад, перегляд та деяке зниження кількості категорій осіб, що отримують такі пенсії, а також заміна існуючої у цій сфері системи на професійну, що базується на накопичувальному принципі. Вже сьогодні вивчаються можливості збільшення стажу для військовослужбовців для отримання мінімальної пенсії.

УДК: 006.022(043.2)

Костюченко Я.О.*

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ УКРАЇНИ ТА ЄС

Стандартизація відіграє важливу роль у створенні вимог, які забезпечують національне виробництво конкурентоспроможної продукції, і, таким чином, спрямована на забезпечення якісного розвитку економіки України. На сучасному етапі основним завданням цього напрямку є створення ефективної, адекватної, визнаної на міжнародному рівні національної системи стандартів, вимоги якої гармонізовано з вимогами міжнародних та європейських організацій стандартизації. Це дозволить використати досвід та досягнення розвинутих країн у національній економіці, сприятиме виходу українських товарів на світовий ринок.

В Україні існує проблема з технічного регулювання, яке є надмірним і застарілим. Україна повинна виконувати положення договору про технічні бар'єри в торгівлі і віддавати пріоритет міжнародним стандартам порівняно з регіональними та іншими національними стандартами. Необхідно швидко впроваджувати міжнародні стандарти шляхом поєднання перекладу найважливіших з них, а для решти відбуватиметься впровадження мовою оригіналу.

Досвід колишніх соціалістичних держав (Чехія, Угорщина, Болгарія та ін.) показує, що членство в ЄС і СОТ сприяє розвитку економіки, насамперед за рахунок ліквідації торговельних бар'єрів та обмежень, і забезпечує доступ до капіталу, новітніх технологій та ринків збуту продукції.

Законодавча база України містить низку норм, що суперечать політиці ЄС та СОТ. Це може призвести до серйозних суперечностей, оскільки певні норми України не відповідають угодам, укладеним із СОТ, і зобов'язанням, взятим на себе Україною [1].

В ЄС система стандартизації та підтвердження відповідності пройшла два етапи формування. В 1985 році було прийнято директиви «нового», а потім і «глобального підходу» до технічної гармонізації. Гармонізовані стандарти (ISO, IEC та інші), на які є посилання у директивах, є лише одним можливим способом забезпечення відповідності продукції. Виробники не зобов'язані їх використовувати, хоча більшість із них обирає цей шлях. В ЄС процеси стандартизації служать як державним, так і приватним інтересам. Виробники, які дотримуються добровільних стандартів ЄС або ISO, вважаються такими, що дотримуються основоположних вимог директив Нового підходу.

Міжнародну систему добровільної стандартизації очолює три загальновізані організації: Міжнародна організація зі стандартизації (ISO), Міжнародна електротехнічна комісія (IEC) та Міжнародний союз телекомунікацій (ITU). ISO є найбільшим світовим розробником міжнародних стандартів. ISO, IEC та ITU заклали підвалини стратегічного партнерства із СОТ для поширення вільної та чесної світової системи торгівлі. Політичні угоди, досягнуті у межах СОТ, потребують доповнення їх технічними угодами [4].

* магістрант ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України», м. Суми
Науковий керівник: професор Макаренко М. І.

Сертифікація, що базується на цих стандартах, допомагає виробникам провадити експортну діяльність, а прийняття стандартів сприяє поширенню практики ефективного виробництва і нових технологій. Система спирається, передусім, на забезпечення механізмів внутрішнього моніторингу та контролю у підприємств, та на належне їх використання.

Системи технічного регулювання ЄС та України мають ряд відмінностей. В ЄС існує дві категорії технічних вимог: - обов'язкові і добровільні (90% стандартів ЄС є суто добровільними - інші 10% є рекомендованими до використання як такі, що підтверджують відповідність директивам. Обов'язкові вимоги стосуються лише здоров'я і безпеки споживачів (включаючи інформування споживачів), добровільні стандарти - таких параметрів продукції/послуг, як якість, надійність, міцність тощо. Зовсім протилежною є ситуація в Україні обов'язкова стандартизація практично всієї продукції, яка не забезпечує якості і є бар'єром для впровадження інновацій через надмірно детальні вимоги, що є обов'язковими до виконання. Обов'язкова сертифікація також поширюється на продукти харчування, для яких міжнародна практика передбачає абсолютно інший регуляторний підхід [3].

В Україні добре функціонує система органів стандартизації та сертифікації, яка має розгалужену мережу сертифікаційних центрів в областях, причому більшість із них оснащені сучасними лабораторіями та залучають компетентний персонал. При новій системі, заснованій на моделі ЄС, всі ці активи можна було би і надалі застосовувати у набагато більш ефективний спосіб для підтримки економічного зростання та для вигоди споживачів [2].

Інституційні проблеми, які виникають при реєстрації нового стандарту, полягають в значних затратах часу і коштів; нові стандарти, або так звані технічні умови потрібно розробити і зареєструвати. Суб'єктам господарювання більшість нових продуктів в Україні легше впроваджувати на основі технічних умов. Для забезпечення відповідності правилам ЄС українські виробники основних засобів повинні будуть дотримуватись двох наборів регламентів та специфікацій для одного й того ж виробничого процесу – «старого» та «нового». Інакше можлива втрата головних експортних партнерів для українських підприємств з пострадянських країн, що мають подібну систему, побудовану на основі ГОС-Тів.

Інтеграція до СОТ та майбутні переговори з Угоди про Вільну Торгівлю з Європейським Союзом пропонують Україні винятково позитивні перспективи, які можуть бути досягнуті шляхом реформ. Першочерговими завданнями цих реформ мають бути:

- Встановлення добровільності стандартів та впровадження обов'язкових вимог щодо безпеки та інформування.
- Скорочення обсягів обов'язкової сертифікації.
- Перехід до системи контролю, що базується на ринкових перевірях та відповідальності виробника.
- Швидке впровадження міжнародних стандартів шляхом поєднання перекладу найважливіших з них, а для решти - та пряме впровадження мовою оригіналу [2].

На наступному етапі Україна має переглянути та пересортувати різні функції до нової інституційної структури.

Приєднання України до міжнародних угод спростить процедури сертифікації. У певних випадках, система технічного регулювання імпортованої продукції є простішою за ту, що застосовується до вітчизняних виробників. Цей факт не змінює загальної картини, коли система технічного регулювання є тягарем як для імпортерів, так і для вітчизняних виробників. Цей підхід дозволяє збалансувати витрати та вигоди управління та є базовим принципом для технічного регулювання у розвинутих країнах.

Список використаних джерел

1. Московська Н. Міждержавне співробітництво сьогодні [Текст] //Стандартизація, сертифікація, якість. — 2009. —№1. — С.8-10
2. Тетера В., Нелепов А., Цициліано О. Гармонізація нормативної бази на основі сучасних міжнародних та європейських стандартів [Текст] // Стандартизація, сертифікація, якість. — 2008. — №3. — С. 40—46.
3. Основные тенденции технического регулирования в Европейском Союзе [Текст] // Мир стандартов. — 2006. —№9. — С. 88—95.
4. World Standards Cooperation for the Information Society (Всесвітнє співробітництво щодо стандартів для інформаційного суспільства) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iso.org/iso/wsc> - Загол. з екрану

*Коретнюк Ю.**

ІНТЕРНЕТ-БІЗНЕС ЯК НОВІТНЯ ФОРМА ВЕДЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасне світове господарство є результатом глибокої еволюції економічних процесів, їх інтернаціоналізації. Використання інформації у всіх сферах економічного, соціального, політичного життя суспільства, що підтримується швидким розповсюдженням комп'ютерних та інформаційних технологій, стає рушійною силою великих змін у всіх основних сферах життєдіяльності суспільства. З огляду на зазначене, дослідження сфери міжнародного електронного бізнесу стає надзвичайно актуальною. Інтернет і електронна торгівля грають у цьому процесі одну з найважливіших ролей.

З кожним роком Інтернет усе глибше проникає в діяльність компаній, змінюючи стиль ведення бізнесу, його вигляд, надаючи нові можливості й унікальні технології для його розвитку. Інтернет має свої закони, свої можливості й особливості, свої переваги і недоліки.

Використання Інтернету в традиційному бізнесі набуває стратегічного значення не тільки для іноземних компаній, але і для вітчизняних. Це пов'язано з експонентним ростом кількості відвідувачів Інтернету і з перетворенням його в основний канал продажів для багатьох галузей бізнесу.

Застосування сучасних інформаційних технологій у бізнесі формує нові напрямки в глобальній системі координат світової економіки. Цей напрямок сьогодні прийнято називати Інтернет-економікою. Інтернет дає можливість вітчизняним компаніям вийти на світовий ринок, розширює канали збуту, поєднує постачальників і покупців у єдину систему. Обороти електронної торгівлі складає такі значні суми, що порівнянні з ВВП таких країн як Франція, Італія, Великобританія. Тому не можна ігнорувати або применшувати значення цього нового сектора економіки. Ведення великомасштабного бізнесу в сучасних умовах без використання інформаційних технологій не представляється можливим. Для малого і середнього бізнесу Інтернет дає прекрасну можливість для просування.

Вирішення стратегічних для України завдань досягнення рівня високорозвиненої країни та включення у світові економічні процеси в якості рівноправного партнера ставить на порядок денний питання широкомасштабної розбудови інформаційної сфери. З огляду на зовнішні соціально-економічні процеси, що відбуваються в сучасному світі і впливають на галузь зв'язку України, відбуваються структурні зміни у споживанні послуг зв'язку у бік зростання попиту на послуги мережі Інтернет. Але, незважаючи на це, Україна відстає від розвинених країн щодо споживання послуг мережі Інтернет. Це свідчить про дію низки негативних чинників, вплив яких на попит у послугах мережі Інтернет значний на даному часовому проміжку.

Електронною комерцією вважаються усі торговельні операції, що відбуваються із залучення електронних технологій, включаючи Інтернет. Електронні послуги у вузькому

* студент відділення міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Мазуренко В.П.

розумінні поділяються на прямі продажі, банківські послуги та розповсюдження інформації. Проведення підприємницької діяльності допомагає значно скоротити видатки на утримання та ведення бізнесу.

Найбільш популярними формами електронної торгівлі є B2B (торгівля на електронному рівні поміж підприємствами) та B2C (продаж виготовленої продукції споживачеві). Останнім часом також набуває розповсюдження так званна аукціонна форма торгівлі, що називається C2C, і характеризується прямим обміном поміж споживачами за допомогою систем предметних торгів.

Стратегії електронної торгівлі можна поділити на стратегії володіння (використання розробленого механізму електронної комерції), формування (розробка механізмів проведення електронної комерції та продажу) і вкладення (інвестування розробки механізмів електронної комерції з метою подальшого продажу), при цьому технологічні можливості можуть також бути поділені ще на три категорії: спостерігачі (купають механізм після того, як він стає зарекомендований на ринку), користувачі (постійно вдосконалюють механізм проведення електронної комерції за рахунок постійної його модернізації) та новатори (не очікуючи розробки нових механізмів, постійно намагаються модернізувати їх).

Усі грошові операції, що відбуваються у Інтернет комерції відбуваються через систему Інтернет-еквайрингу, за допомогою якої банківські установи миттєво переказують гроші з рахунку на рахунок. Найбільш популярними системами платежів у Інтернеті є CyberCash (Інтернет валюта як альтернатива реальній) та DigiCash (яка характеризується високим рівнем надійності та використовується для проведення транзакцій з великими сумами грошей).

Якщо на початковому етапі свого розвитку Інтернет служив лише для спілкування і поширення некомерційної інформації, то сьогодні вже очевидно, що мережеві технології можуть успішно використовуватися і в комерційних цілях. На сьогодні спостерігається значне підвищення оборотів у електронній комерції через використання платіжних систем та розрахунків у Інтернеті.

Найбільше споживачів, що користуються Інтернет комерцією, з США, де сумарний дохід від електронної комерції в 2008 році склав 1.8 трлн долларів США. На другому місці виступає Європейський Союз. Планується, що через кілька років Азійський ринок стане наймасштабнішим споживачем електронних послуг.

Необхідною умовою становлення нової економічної інфраструктури в Україні стало створення і розвиток фінансового ринку та його складових - ринків фінансових послуг.

З розвитком Системи електронних платежів (СЕП) комерційні банки консолідували свої кошти на єдиному кореспондентському рахунку в НБУ, що значно підвищило їх ліквідність та прибутковсність, забезпечило можливість ефективного використання грошей, захисту інтересів кредиторів і вкладників, дало змогу банкам ефективніше використовувати ресурси, а їх клієнтам - гроші. Разом із СЕП поступово було впроваджено жорстку систему платіжної дисципліни між контрагентами, що стало важливим фактором розвитку підприємництва.

Частка українських користувачів Мережі, на жаль, набагато нижча, ніж у розвинутих країн.

Все більша кількість компаній, які займають торгівлею чи наданням послуг на міжнародному рівні, намагаються розширити свій ринок, але перетворення на ТНК чи розширення дилерської та представницької мереж за межами країни базування потребує значних інвестицій та низки домовленостей у юридичном та законодавчому аспектах країни, у якій планується налагодити бізнесову мережу.

УДК 006.32 (477): 339.92. (045)

Оборская Е.В.*

ТЕХНИЧЕСКОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ В УКРАИНЕ: ТЕКУЩАЯ СИТУАЦИЯ И ВОЗМОЖНОСТИ РЕФОРМИРОВАНИЯ

Свободное перемещение товаров является фундаментом единого мирового рынка. Такие инструменты, как стандартизация и подтверждение соответствия, являются жизненно важными для обеспечения интеграции в международную торговлю.

После вступления Украины в 2008 г. в ВТО стало очевидно, что стране придется играть по совершенно новым, и что самое важное, часто не характерным для ее системы правилам. Намерения Украины о тесной интеграции с общеевропейским пространством обязывают страну реформировать к 2012 г. национальную систему технического регулирования, которая включает стандартизацию и сертификацию. В контексте данных тезисов под понятием «техническое регулирование» понимается установление правовых отношений между субъектами рынка в целях предотвращения поступления на рынок недоброкачественной или потенциально опасной продукции путем установления обязательных и добровольных требований к продукции и осуществления мероприятий по оценке ее соответствия этим требованиям.

Прежде всего, следует отметить, что сама система технического регулирования Украины построена на основе подходов советской системы, которая в корне отличается от европейских стандартов самым пониманием такого понятия как стандартизация. В нашей стране действует ГСС, отличительной чертой которой является ее осуществление под руководством государственных органов по единым государственным планам стандартизации, при этом для каждого вида продукции устанавливается точный стандарт (материал, цвет, состав), изменение которого требует регистрации новых стандартов. В странах ЕС объектом стандартизации становится только потенциально опасная продукция.

В отличие от практики ЕС, в Украине у частного сектора нет возможности принимать активное участие в создании и совершенствовании стандартов. Исполнение Государственным комитетом Украины по вопросам технического регулирования и потребительской политики одновременно нескольких функций – разработка и утверждение стандартов, выдача сертификатов, проведение проверок производителей, защита потребителей – вызывает сомнения в эффективности функционирования этой системы. Объединение функций коммерческого характера и государственного контроля становится источником конфликта интересов между государством и предприятиями. При этом снижается эффективность контроля по причине нерационального размещения ограниченных государственных ресурсов, что в свою очередь существенно ограничивает возможности отечественных производителей.

Кроме того, существующая в Украине практика наличия обязательных сертификатов и технических условий создает дополнительные барьеры для использования современных технологий. Если предприятие планирует изготавливать новый продукт, для которого не существует государственных стандартов, появляется необходимость разработать и зарегистрировать новый стандарт, что является достаточно долгим и дорогостоящим процессом.

* Национальный авиационный университет

На сьогоднішній день устаревшая система стандартизації і сертифікації в Україні становиться однією з основних преград на шляху до інноваційного розвитку. Злишком детальна концентрація на визначених технічних характеристиках, а не на кінцевому результаті, робить таке регулювання схожим на так званий «старий підхід», який використовувався в Європі до 1985 року, який передбачав наявність деталізованих і технічно складних директив, розробка яких займала тривале час. На сьогоднішній день в практиці ЄС 90% стандартів добровільні (виключення становить продукція, що використовується в охороні здоров'я та безпеці споживачів). На відміну від України в європейських країнах відсутня обов'язкова стандартизація. Вона була замінена оцінкою відповідності, що означає перевірку на рівень ризику. Таким же підходом користується і для продукції з високим рівнем ризику, але в цьому випадку для оцінки запрошуються незалежні органи (в основному приватні).

Таким чином, недостатнє залучення приватного сектору в процесі стандартизації, надмірне використання обов'язкової сертифікації, несумісність нормативно-правової бази, використання застарілих стандартів і той факт, що всі функції технічного регулювання лежать на одному органі, викликають необхідність термінового зміни технічного регулювання в Україні і його адаптації до сучасним потребам ринку.

Враховуючи досвід сусідніх країн (наприклад, Польщі, яка ввела 16 382 європейських стандартів протягом 2003–2006 рр.; Словаччини, яка ввела більше 19 000 європейських стандартів протягом 8 років) і наявність в Україні достатньо розвинутої технічної інфраструктури (лабораторій), виникає реальна можливість проведення реформи системи технічного регулювання, яка дала б свої позитивні результати вже через 5–7 років. Вивчивши успішний досвід країн, які провели таку реформу при приєднанні до ЄС, і адаптувавши її до сучасних умов в Україні, необхідно скласти план дій на найближчі 5 років. При складанні плану слід виділити чіткі завдання, реалізація яких можлива в коротко- і довготермінових періодах:

- перегляд і внесення змін до законодавства України, що стосуються технічного регулювання;
- розподіл функцій комерційного характеру і державного контролю за запобіганням майбутнім конфліктам між національними виробниками і державою;
- скасування вимоги до обов'язкової стандартизації продукції, яка не несе потенційного ризику;
- поступове скорочення переліку обов'язкової для сертифікації продукції відповідно до «Нового підходу» ЄС, до якого належить застосування узгоджених стандартів, що включають технічні специфікації продукції.

Таким чином, чітке і оперативне реформування позитивно вплине на економічний розвиток країни в цілому і національних виробників, і при цьому дозволить скоротити фінансові і часові ресурси, оскільки зникне велика кількість процедур, пов'язаних з процесом проходження сертифікації і стандартизації. Проведення реформи дозволить усунути бар'єри, що перешкоджають впровадженню інноваційних технологій, що, в свою чергу, дозволить українським підприємствам збільшити асортимент виготовлюваної продукції.

Враховуючи все вище сказане, можна дійти до висновку, що в даний час в Україні є всі умови для проведення ефективного реформування технічного ре-

гулирования. В противном случае, устаревшее и несовершенное техническое регулирование и дальше будет продолжать оказывать негативное влияние не только на национального производителя, но и на международную торговлю и конкурентоспособность страны на мировых рынках.

УДК: 331.556.4

Шумеляк К.А.*

ПАРАДИГМА МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА УКРАЇНІ

Характерним для нинішнього світу є інтенсифікація міжнародної міграції. У зв'язку з цим, така важлива складова інтеграційних процесів, як пересування людей, поряд із вільним рухом товарів та капіталів є предметом спільних політичних рішень Європейського Союзу. Воно стосується ситуації і всередині співтовариства і його міграційних відносин з третіми країнами.

Для України міграційна політика об'єднаної Європи становить подвійний інтерес. Ця політика лише поступово і з великими труднощами стала предметом спільних зусиль у рамках ЄС. Різні були правові, адміністративні, фінансові можливості європейських держав, культурні та політичні традиції.

Інтеграція України у європейське співтовариство, проведення ринкових реформ – все це обумовлює не тільки удосконалення діючих правових норм, а й створення зовсім нових, що відповідають світовим стандартам та вимогам.

У відповідності до ст.2 Договору про реформування Європейського Союзу від 13.12.2007р. Союз засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин.

Відповідно до ст.15 Хартії про основні права кожен громадянин Європейського Союзу має свободу шукати місце зайнятості, працювати, використовувати право створення та забезпечення надання послуг у будь-якій державі-члені. Громадяни третіх держав, які офіційно отримали дозвіл на працевлаштування на території держави-члена, мають право на умови праці рівні до тих, якими користуються громадяни Європейського Союзу.

Свобода пересування осіб відіграє вирішальну роль у встановленні внутрішнього ринку. Цей принцип було введено для того, щоб відкрити європейські ринки праці для працівників-мігрантів та їх сімей, свободу пересування.

Вільне пересування працівників визнано одним із основних прав громадян з моменту заснування європейської спільноти в 1957 році. Обсяг прав завбачених Договором про заснування Європейського Співтовариства було значно розширено вторинними актами та рішенням Суду ЄС. Найважливішого значення серед них набули два нормативні акти – Директива Ради ЄС «Про відміну обмежень на пересування та проживання в межах Співтовариства» 68/360 від 15.10.1968 і Регламент «Про вільне пересування працівників в межах Співтовариства.» 1612/68/ЄЕС від 15.10.1968р. Перший з них регламентує формальності, такі як вид на житло, а другий є розширенням основоположних принципів ст. 39 Договору про заснування Європейського Співтовариства, описуючи права працівника-мігранта.

Для законодавства Європейського Союзу характерна диференціація працівників, які є громадянами ЄС та користуються свободою пересування з метою працевлаштування в межах Європейського Союзу, та працівників, які не є громадянами ЄС, за допомогою визначення правового статусу останніх як «економічних мігрантів».

* студентка 4 курсу відділення міжнародного права КУП НАН України

Не потрібно приховувати, що громадяни Європейського Союзу, а негромадяни ще більшою мірою постійно стикаються з труднощами реалізації їхнього права на вільне пересування. Працівники третіх країн, які не є членами Європейського Союзу, поки що не мають права вільного доступу та перебування на території держави-члена ЄС з метою здійснення трудової діяльності в бажаному обсязі, хіба якщо це право встановлюється і регулюється окремим договором, укладеним між Співтовариством та цією державою.

Для регулювання здійснення громадянами третіх країн економічної міграції Європейська Комісія розробляє і публікує спеціальні консультаційні документи з визначеного питання: Повідомлення (аналітичні довідки з питань регулювання економічної міграції), «Зелені книги» (містять аналіз поточної ситуації у сфері регулювання економічної міграції і формулювання можливих заходів, яких слід вжити на рівні Союзу).

Ст.24 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 р., закріплює принцип забезпечення взаємного працевлаштування громадян України, громадян держав-членів Європейського Союзу.

Для повного аналізу та порівняння необхідно охарактеризувати дану проблематику з точки зору українського законодавства.

Закон України «Про зайнятість населення» від 1 березня 1991 р. зазначає, що залучення і використання на території України іноземної робочої сили здійснюється в порядку, який визначається законодавством.

Використання в Україні іноземної робочої сили здійснюється з урахуванням думки відповідних загальноукраїнських об'єднань (асоціацій) профспілок або територіальних об'єднань (асоціацій) організацій профспілок.

Дуже важливою є постанова Кабінету Міністрів від 1 листопада 1999 р. «Про порядок оформлення іноземцями та особами без громадянства дозволу на працевлаштування в Україні», яка визначає порядок та умови залучення та використання праці іноземних працівників.

Для використання на території України іноземної робочої сили роботодавцю необхідно отримати дозвіл на її залучення, а працівнику-мігранту – підтвердження на право трудової діяльності. За видачу дозволу з роботодавців стягується плата за кожного іноземного працівника у розмірі десяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Конституція України, як основний закон держави закріплює право кожного на працю, котру особа вільно обирає або на яку вільно погоджується, право розпоряджатися своїми здібностями до праці, вибирати професію і рід занять, а також право на захист від безробіття. Зазначене положення стосується і працівників-мігрантів.

Працівники-мігранти належать до найбільш вразливих верств населення, тому потребують підвищеного соціального та правового захисту, але, на жаль, в Україні немає чіткого закріплення щодо заборони дискримінації відносно працівників-мігрантів, існує лише загальне положення щодо дискримінації у сфері праці.

Основними нормативними актами Ради Європи, які визначають правовий статус працівників-мігрантів, є Європейська соціальна хартія (переглянута) 1996р. та Європейська Конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів 1977 року.

Слід зазначити, що ситуація в Україні у сфері залучення і використання праці іноземних працівників суперечить Європейській соціальній хартії 1996р. Згідно з положенням Хартії, шлях забезпечення ефективного здійснення права займатися діяльністю яка приносить дохід, на території будь-якої іншої сторони зобов'язується спростити існуючі формальності і скоротити або скасувати гербові й інші збори з іноземних працівників чи їх роботодавців.

Процедура гармонізації законодавства України у відповідність із законодавством ЄС полягає у приведенні норм національного законодавства України у відповідність із нормами законодавства Європейського Союзу та усвідомлення всіма учасниками процесу інтеграції України до ЄС можливостей практичного використання національних норм в інтересах фізичних та юридичних осіб, які бажають брати участь у функціонуванні внутрішнього ринку Європейського Союзу.

Метою гармонізації законодавства України із законодавством ЄС про працівників-мігрантів є визначення умов здійснення зовнішньої трудової міграції та взаємодії з країнами-працевлаштування – державами – членами Європейського Союзу щодо закріплення взаємовигідної процедури доступу працівників –мігрантів з України на ринок праці ЄС.

Зі Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу випливає, що основним засобом регулювання права на працю працівників-мігрантів є укладання угод із країнами працевлаштування про соціальне забезпечення працівників-мігрантів.

Шляхом затвердження Указом Президента України в 2000 р. Програми інтеграції України до Європейського Союзу було визначено, що проблема тимчасового працевлаштування громадян України, які виїжджають за кордон, розв'язуються шляхом укладання багатосторонніх та двосторонніх угод про працевлаштування та соціальний захист працівників-мігрантів.

Міграція, керована належним чином, може сприяти тісним зв'язкам між країнами походження, країнами транзиту та призначення, допомогти відповідати нинішнім і майбутнім потребам ринку праці і сприятиме розвитку всіх країн.

ЗМІСТ

Андрійчук В.Г., Хрупов Є.В.	
Прагматична декларативність ідентифікації Україною європейських соціально-економічних стандартів: реальний стан та шляхи і механізми забезпечення їх досягнення.....	3
Будкін В.С.	
Соціально - економічний фактор у системі Ставлення ЄС до України.....	9
Заблоцька Р.О.	
Єдиний ринок послуг в країнах Європейського Союзу.....	11
Кістерський Л. Л.	
Тенденції розвитку соціальної сфери в країнах Європейського Союзу.....	15
Макаренко М.І.	
Індикатори цінової конвергенції України та країн Євросоюзу.....	18
Мокій А.І., Верижено І.О.	
Адаптація в Україні досвіду модернізації туристичної сфери Болгарії в контексті чорноморського співробітництва.....	21
Мокій А.І., Полякова Ю.В.	
Проблеми гармонізації інституційних принципів інноваційної діяльності України та ЄС.....	24
Никитина М.Г.	
ЕПС: «новые» старые перспективы для Украины.....	26
Павліха Н.В., Іус І.Б.	
Проблеми адаптації вітчизняної економіки до міжнародних стандартів.....	28
Якубовський С.О.	
Причини та наслідки бюджетних дефіцитів у країнах Європейського Союзу та в Україні.....	30
Березніченко Н.О.	
Модернізація української економіки за принципами європейського вектору цивілізаційного розвитку.....	33
Борисенко О.П.	
Перспективи України щодо вступу до ЄС: економічний аспект.....	35

Бузинар Б.А., Сорока І.Й. Зміна акцентів української політики євроінтеграції від романтизму до виваженого прагматизму.....	37
Ільницький Д.О. Моделі транскордонної інтеграції інфраструктури фондового ринку ЄС.....	39
Липова Т.В. Особливості підтримки сфери державних фінансів України з боку ЄС.....	41
Насадюк І.Б. Роль євро у валютно-фінансових відносинах країн ЦСЄ і України: порівняльний аналіз.....	43
Негода А.В. Адаптація енергетичного ринку України до стандартів європейського союзу.....	46
Поліщук Л.С. Проблеми вирівнювання економічного розвитку в країнах ЄС.....	48
Рудницький А.О. Методика оптимізації рівня участя національної економіки в системі Мирового господарства.....	50
Скороход І.С. Гармонізація екологічних стандартів України та ЄС.....	52
Чернявська Т.А. Досвід країн ЄС у формуванні інноваційної кластерної моделі розвитку економіки.....	54
Барсегян А.Г. Геофінансові перспективи України в контексті євроінтеграційної стратегії.....	58
Беренда С.В. Господарська інтеграція та виконання маастрихтських критеріїв конвергенції в Україні та країнах ЄС.....	60
Єфремов Д.П. Перспективи конвергенції економік країн ЄС та України в контексті сучасних теорій економічного розвитку.....	63
Кузнецов О.В. Україна в контексті соціальних стандартів ЄС: проблеми адаптації.....	65

Никонюк К.О. Реформування системи охорони здоров'я як важливий крок до адаптації європейських Соціальних стандартів України.....	68
Паламарчук М.В. Маастрихтські критерії конвергенції: перспективи України.....	70
Полунєєв Ю.В. ісабонська стратегія та стратегія розвитку України.....	73
Рилач Н.М. Критерії наближення галузі науки та технологій України до ЄС.....	76
Самофалов В.Б. Американський досвід створення зон вільної торгівлі.....	80
Стаканов Р.Д. Ефективність здійснення НДДКР в контексті євроінтеграційних перспектив України.....	83
Сундук А.М. Проблеми і перспективи реалізації політики конвергенції макроекономічних показників України відповідно до європейських стандартів.....	85
Тимків В.М. Механізми адаптації соціальних стандартів ЄС в Україні.....	87
Фомін І.С. Перспективи і переваги реформування зовнішньоторговельної системи України на основі європейських стандартів.....	90
Хмара М.П. Високотехнологічна кластеризація в країнах Європейського Союзу.....	92
Чугаєв О.А. Передумови валютної інтеграції України	95
Борисов С.В. Гармонізація українського нормативного забезпечення транскордонного злиття та поглинання як фактор підвищення конкурентоздатності національних компаній.....	97
Вінська О.Й. Компліментарна модель регулювання аграрних стандартів ЄС: уроки для України.....	99
Габрилевич А.С. Спільні дії України та ЄС у боротьбі з корупцією.....	101

Деделюк К.Ю. Проблеми та перспективи запровадження в Україні європейських соціальних стандартів	104
Задувайло Л.М. Сучасні тенденції реалізації інноваційної політики ЄС.....	106
Зарицька І.А. Модернізація стандартів фінансової сфери в Європейському Союзі: необхідність та перспективи впровадження в Україні.....	109
Конотоп М.В. Проблема децентралізованих політичних рішень в монетарних союзах.....	112
Крупка М.О. Проблемы и перспективы взаимоотношений Украины и ЕС.....	114
Кузьмін П.В. Можливість впровадження європейських науково-технічних стандартів, як передумова геокономічного розвитку України.....	117
Орловська В.С. Трансформаційна модель українських мегаполісів в умовах глобалізації.....	119
Підвисоцький Я.В. Єдиний фінансовий ринок ЄС: перспективи для України.....	121
Підчоса О.В. План дій ЄС з енергоефективності: позитивний досвід для України.....	124
Сібекіна А.Ю. Заходи гармонізації технічних стандартів України до <i>acquis communautaire</i> в умовах формування поглибленої ЗВТ між Україною та ЄС.....	126
Чернецька О.В. Інтеграція України до енергетичного ринку Європейського Союзу.....	129
Чорноплеча О.С. Підвищення конкурентоспроможності української економіки як фактор наближення До європейських стандартів.....	132
Шерозія В.М. Методологія аналізу асиметрії україно-грузинських торговельно-економічних відносин.....	134
Войчук М.В. Гармонізація міжнародних та національних стандартів.....	137

Данилова Ю.Ю. Трансформація механізмів ринку банківських послуг ЄС в умовах виходу з системної кризи.....	139
Iefymenko V., Neselevska O. National banking system: from integrating deregulation to global universal regulation.	141
Данилюк Я.В. Підвищення пенсійного віку в Україні: реальна необхідність чи наслідування Європі?.....	144
Костюченко Я.О. Ключові проблеми гармонізації системи технічного регулювання України та ЄС.	147
Коретнюк Ю. Інтернет-бізнес як новітня форма ведення зовнішньоекономічної діяльності.....	150
Оборская Е.В. Техническое регулирование в Украине: текущая ситуация и возможности реформирования.....	152
Шумеляк К.А. Парадигма міграційної політики в Європейському Союзі та Україні.....	155

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

Збірник наукових праць

ВИПУСК 97

(Частина I)

Засновано 1996 року.

Засновник: Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Свідоцтво про державну реєстрацію: К1 № 292 від 05.11.1998 р.

Науковий редактор: д-р екон. наук, проф. Шнирков О. І.

**Рекомендовано до друку Вченою Радою Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
Протокол № 8 від 29 березня 2011 року.**

Підписано до друку 30.03.2011.

Наклад 1000 прим.

Відділ оперативної поліграфії
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Тел. 483–11–25